

UPPSALA
UNIVERSITET

Musikbiblioteken i kulturpolitiken

En diskursanalytisk studie av musikpolicy i två statliga myndigheters biblioteksverksamhet i förhållande till rådande kulturpolitik

David Nordengren

Institutionen för ABM

Uppsatser inom biblioteks- & informationsvetenskap ISSN 1650-4267

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2018, nr 747

Författare/Author

David Nordengren

Svensk titel

Musikbiblioteken i kulturpolitiken: en diskursanalytisk studie av musikpolicy i två statliga myndigheters biblioteksverksamhet i förhållande till rådande kulturpolitik

English Title

The Music Library in Swedish Cultural Policy: a study of discourses concerning the library music policy of two state institutions in comparison to current cultural policies

Handledare/Supervisor

Ulrika Kjellman

Abstract

This paper examines the way music in libraries is described in the current state cultural policy as laid out mainly in two government bills which form the basis for Swedish cultural policy. By using discourse analysis as its research method, it examines the way music and libraries are described in current cultural policy and the role music libraries are given as a part of this policy. It then looks at the way this discourse is reflected in Swedish libraries by examining the way two state owned cultural institutions treat music in their library activities as stated by them through their publicly accessible policy documents and information given on their web pages. Official cultural policy is compared to how the two institutions speak about their music library work in order to determine whether or not the discourse on music libraries in the examined documents is one and the same. The results of this two-part analysis were compared to a couple of common cultural discourses using a method inspired by discourse analyst Norman Fairclough with the goal of determining whether the discourses on music in cultural policy and in the libraries are indicative of or influenced by other common discourses in society.

Results showed that there is no explicit policy concerning music libraries in Swedish cultural policy. In so far as the state is willing to actively support music, this involvement is largely concentrated in one single institution, Statens musikverk, which is also one of the two state owned cultural institutions examined in this paper. The goals of this institution as stated both in one of the government bills examined and in their own policy documents are two-fold, and concerns music as a part of the Swedish cultural heritage and the uplifting and support of Swedish musical life. Overall the state is quite reluctant to interfere in the cultural sphere, an attitude which stems from an established tradition in Swedish politics and a Western view of culture and art as an autonomous region in society. There are however certain attitudes towards libraries, music and culture in general present in current cultural policy, one of the more important for this investigation being that libraries and music are treated as belonging to different areas of cultural policy. Where libraries are associated with learning, democratic values and literature, music is treated as part of a group of other expressive or scenic arts such as theatre and dancing.

Ämnesord

Musikbibliotek, diskursanalys, kulturpolitik, kulturarv

Key words

Music library, discourse analysis, cultural policy, cultural heritage

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Bakgrund.....	7
2.1 Musik som fenomen	7
2.1.1 Musiken i samhället.....	8
2.2 Musikbibliotek.....	9
2.2.1 Kort historik om musik på svenska bibliotek	9
2.2.2 Musik i biblioteksstatistiken.....	10
2.3 Bibliotekslagstiftning	10
2.4 De undersökta musikbiblioteksverksamheterna	11
2.4.1 Kungliga biblioteket	12
2.4.2 Statens musikverk.....	13
3. Forskningsöversikt.....	15
3.1 Sanna Taljas 'Music, Culture and the Library'	15
3.2 Annan forskning i ämnet	18
4. Problemformulering och upplägg.....	22
4.1 Problemformulering	22
4.2 Syfte.....	23
4.3 Frågeställningar	23
4.4 Avgränsningar	24
4.5 Undersökningens disposition.....	24
5. Teori och metod	26
5.1 Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.....	26
5.2 Diskursanalys som teori och metod.....	27
5.2.1 Diskursanalys i praktiken	28
5.2.2 Diskursanalytiska inriktningar.....	29
5.2.3 Om valet av teori	30
5.3 Norman Faircloughs kritiska diskursanalys	30
5.4 Tillämpning	32
5.4.1 Analysmetod och begreppsanvändning.....	32
5.4.2 Material och urval.....	34
5.4.3 Sanna Taljas tre musikbiblioteksrepertoarer	34
6. Social praktik: kultur och kulturdiskurser.....	37
6.1 Kulturpolitik: konst och kultur som autonomt fält	37
6.1.1 Kulturpolitikens armlängdsorgan	38
6.2 Samhällsutveckling och bibliotekspolitik.....	39
6.3 Tendenser i svensk kulturpolitik 1974-2009.....	40
6.3.1 1974 års kulturpolitik	41
6.3.2 Utredningar om musik på bibliotek under 70- och 80-talen.....	42
6.3.3 90-talets nya kulturpolitik och bibliotekslagen	44

6.3.4 Proposition 1996/97:3 <i>Kulturpolitik</i>	46
6.4 Kulturarv.....	47
6.4.1 Kulturarv och musik i tidigare kulturpolitik.....	47
6.5 Den tekniska utvecklingens betydelse	48
6.6 Social praktik: sammanfattning	49
7. Analys: den rådande kulturpolitiken	52
7.1 Kulturdepartementet och de kulturpolitiska målen	52
7.2 Proposition 2009/10:3 <i>Tid för kultur</i>	53
7.2.1 Bakgrund och innehåll.....	53
7.2.2 Kultur- och kulturarvsbegreppet.....	54
7.2.3 Kulturens egenvärde och nytta	55
7.2.4 Målen med kulturpolitiken	57
7.2.5 Tidigare kulturpolitik och nödvändigheten av en ny sådan.....	58
7.2.6 Bibliotek och musik i kulturpolitiken.....	59
7.2.7 Sammanfattning	62
7.3 Proposition 2016/17:226 <i>Kulturarvspolitik</i>	63
7.3.1 Bakgrund och innehåll.....	63
7.3.2 Kulturarvsområdet och kulturarvets värde	63
7.3.3 Bibliotek och musik.....	65
7.3.4 Sammanfattning	66
8. Analys: musikdiskurser på två statliga bibliotek	67
8.1 Kungliga biblioteket	67
8.1.1 KB:s instruktion.....	67
8.1.2 Syfte och samhällsuppdrag.....	68
8.1.3 Insamlings- och kulturarvsarbete	70
8.1.4 Musikantering.....	71
8.1.5 Sammanfattning.....	73
8.2 Statens musikverk.....	74
8.2.1 Om bakgrunden till Musikverkets bildande	74
8.2.2 Musikverkets uppdrag och syften.....	75
8.2.3 Musik som kulturarv.....	78
8.2.4 Biblioteksverksamheten	80
8.2.5 Sammanfattning.....	82
8.3 Resultat	83
9. Slutdiskussion.....	85
10. Sammanfattning	87
11. Käll- och litteraturförteckning.....	89

1. Inledning

Musikens roll tycks vara skiftande över tid och rum. Den förekommer i många skilda sammanhang och vi tolkar den ofta ganska olika. För den mer passiva lyssnaren kan musik utgöra underhållning, ett stimulerande bakgrundsljud. För en musiker kan musik utgöra arbete, en källa till gemenskap eller bara tillfällig förströelse – detta då den framförs. Det verkar enkelt att dela in musik efter huruvida den framställs eller mottas: vissa skapar den, andra lyssnar på den eller konsumerar den. Personligen har jag funnit det svårt att göra en sådan avgränsning, då den som spelar med andra också på samma gång har rollen av lyssnare, medan den skenbart passiva lyssnarens egna tolkningar gör att samma verk eller framförande kan få helt olika betydelser - som sedan kan omformuleras och utvecklas då de diskuteras. Då vi pratar om musiksmak blir det väldigt påtagligt hur många olika sätt det finns att förhålla sig till musik. Uppfattningarna om musikens varande och väsen verkar vara minst lika många som antalet lyssnare och utövare. För min egen del framträder musiken framför allt som ett uttrycksmedel, som likt ett språk har olika mönster och strukturer, där delarna får mening dels genom sitt sammanhang i tid och rum, dels genom hur de ställs i förhållande till varandra. Precis som vissa ord och uttryck kan vara laddade med betydelser utöver det uppenbara kan musiken som uttrycksform, då den kanaliseras genom en viss person i en viss kontext eller avlyssnas i en viss miljö, delge kraftfulla budskap och påverka oss på ett överraskande eller omtumlande vis.

Som ABM-student med ett musikintresse var det naturligt att ställa frågan var musiken hör hemma på kulturinstitutioner som biblioteken. Idag har nästan alla folkbibliotek en musikavdelning. Samtidigt säger inte svensk bibliotekslag någonting om varför musik ska finnas på biblioteken, huruvida dess plats där ska fylla en viss funktion i bibliotekens övergripande uppdrag; om det mest är en utfyllnad som kommit till efterhand som definitionen av vad ett bibliotek är utvecklats, eller om det är för att musik är något som är vanligt förekommande i samhället och i människors vardag. Jag ville därför ställa frågan om det finns någon bakomliggande tanke alls för musikens plats på svenska bibliotek. Det går att tänka sig många skäl att vilja lyssna på, spela eller skapa musik. Samtidigt är jag övertygad om att en eller annan uppfattning av vad musik egentligen är, var den hör hemma och vad den betyder måste spela in i hur musikförmedling på

bibliotek går till. I Sverige är det i sista hand de kulturpolitiska målen, beslutade av riksdag och regering och genomförda i den faktiska kulturpolitiken, som styr offentlig verksamhet på kulturens område inklusive biblioteksverksamheten. Det jag ville ta reda på var om det gick att finna värderingar kring musiken eller ett visst sätt att tala om den på statlig nivå som skvallrade om en mer övergripande syn på kultur, detta diffusa och mångfacetterade område där musiken kan sägas höra hemma. Med denna undersökning ville jag ta reda på vilken kontext som musiken i de statliga kulturdirektiven placerats i, huruvida musiken har en uttrycklig roll på biblioteken i rådande kulturpolitik och vad denna i så fall kan tänkas vara samt hur väl den samstämmer med musiksynen i faktisk musikbiblioteksverksamhet.

Mitt val av teoretisk grund hör intimt samman med valet av uppsatsämne. Det intressanta för undersökningen var hur musiken omtalas och i vilka sammanhang den nämns samt vilken plats den tilldelas i dessa sammanhang. Med andra ord är det språket och språkliga uttryck som är det centrala. Det var alltså på sin plats att finna ett teoretiskt perspektiv som gav verktygen att avläsa värderingar i språket, även där dessa inte uttrycks explicit. Det var med detta i åtanke jag valde att göra en diskursanalytisk undersökning av musikens roll på svenska bibliotek i statlig kulturpolitik. Diskursanalys handlar ofta om att vaska fram meningen bakom orden och att sätta enskilda utsagor i ett samhälleligt och historiskt sammanhang för att på så vis göra dem begripliga. En diskursanalytisk undersökning tar språkets roll som formare av social verklighet på största allvar. Vad vi säger och hur vi säger det skapar mening för oss och är inte bara avspeglningar av en yttre verklighet. I Sverige har den förda kulturpolitiken en roll i skapandet av vår kollektiva uppfattning om vad kultur i alla dess former är. Statliga direktiv och de värderingar som uttrycks genom dessa borde ha en påverkan på hur de faktiska kulturella verksamheterna såsom biblioteken tar sig uttryck och därmed även vilken syn på exempelvis musik som förmedlas till alla de som besöker biblioteken och använder sig av dess resurser. Biblioteken har en viktig plats i det svenska samhället. Hur de väljer att presentera musik, litteratur eller andra medier bidrar till vår övergripande förståelse för vad fenomen som musik, kultur och konst är eller borde vara. Det är just denna meningsskapande funktion som jag med denna undersökning syftar till att studera närmare.

2. Bakgrund

För att bereda vägen för undersökningen av musikens roll på bibliotek i svensk kulturpolitik är det på sin plats att närmare säga något om vad som åsyftas med musik och musikbibliotek. I följande avsnitt diskuteras vad som innefattas eller kan innefattas i begreppen musik och musikbibliotek. Sedan följer en beskrivning av de yttre aspekterna av de två statliga biblioteksverksamheter vars behandling av musik är föremål för den andra delen av analysen.

2.1 Musik som fenomen

En teknisk beskrivning av musik säger kanske inte mycket om musikens historiska eller nuvarande betydelser, men kan berätta något om hur musik har kommit att användas och tolkas. NE ger följande definition av musik:

Kulturyttring som inte låter sig infångas under någon generellt accepterad heltäckande definition; allmänt kan dock musik sägas bestå av vissa typer av organiserat ljud, men begreppet kan också inkludera omständigheterna kring musiken, dvs. musiklivet.¹

I vid bemärkelse kan musik syfta på alla typer av ickespråkliga ljud framställda med röst eller redskap, inklusive elektronik eller datateknik. Bortsett från själva de organiserade ljuden i sig, vilka NE väljer att benämna ”reellt klingande förlopp”, inkluderas vanligtvis även sådant material som utgör potentiellt klingande musik. Hit räknas då fonogram, noter och ljudfiler av olika typer. Utöver de rent tekniska beskafterna har musik även betraktas som ett språk i sin egen rätt, med hjälp av vilket det går att föra icke-verbal kommunikation. Andra åter betraktar detta mer som en konstnärlig eller romantisk metafor. Som uttrycks- och konstform är musik ofta förenad med andra fenomen på ett symbiotiskt sätt, såsom poesi och dans. Av denna anledning saknar flera språk ett särskilt ord för musik i sig – musiken blir vad den är först tillsammans med andra uttrycksformer.

När musik har beskrivits har det traditionellt gjorts genom att skilja på musik i olika former och användningsområden, alltså efter format och funktion. Ett

¹ Nationalencyklopedin, webbversionen. ”Musik”[2018-04-22].

exempel är åtskillnaden mellan musik som praktiskt utövande och musik som teoretiskt studiefält, en dikotomi som har funnits åtminstone sedan medeltiden. En annan avgränsning som tidigare varit given men numera är mer ifrågasatt är den mellan å ena sidan så kallad konstmusik, å andra sidan folk- och populärmusik. Andra vanliga sätt att skilja en typ av musik från en annan har varit att göra skillnad mellan improviserad och komponerad musik, samt mellan noterad och gehörsbaserad sådan. Konstmusik, eller klassisk musik som den också kallas, har traditionellt delats in efter sin funktion i miljön den framförs i, såsom teaterkyrko- eller hovmusik. Med dagens massmediala situation i åtanke går det även att göra en åtskillnad mellan musik avsedd som bakgrundsljud och musik avsedd för aktivt lyssnande.

Som framkommit i denna korta beskrivning baserad på NE:s artikel beskrivs musik vanligtvis genom att dela in den i kategorier efter olika kriterier. Musik som sådant, odelat och avskilt från ett visst sammanhang, är närmast omöjligt att beskriva – det finns ingen heltäckande definition som alla kan skriva under på. Musiken tycks höra till typen av fenomen som vi alla har något olika uppfattning om, men där vi ändå är överrens om vikten av att ha ett samlingsnamn för det. Ofta beskrivs musiken genom att förklara de effekter den har på utövaren eller lyssnaren och den roll den har i ett socialt sammanhang. Att musik som sådant kretsar kring någon form av medvetet, organiserat ljud tycks vara det enda som går att fastslå utan att sätta det i en eller annan kontext. För att förstå vilken betydelse musik har i praktiken måste man dock sätta den i ett sammanhang, d v s en social eller samhällelig kontext.

2.1.1 Musiken i samhället

Musik har haft en viktig social funktion sedan civilisationens gryning, då den i flera typer av situationer hjälpt till att bekräfta grupptillhörighet, gemenskap och social identitet. Musik har använts vid högtider, i arbetet, som avkoppling och ofta tillsammans med dans. Den har då haft en förstärkande funktion och fungerat stämningshöjande eller stämningsskapande.²

Musikens former och funktioner har genomgått flera förändringar under historiens lopp, varav flera av de största sannolikt skett under de senaste hundra åren, då den tilldelats mer uttryckliga funktioner. I och med att sången blev en del i folkskolans program fick musiken en fostrande roll och bidrog till att skapa gemenskap och sammanhållning, då alla utan längre förberedelser kan delta i sång. Överlag kom dock musikkulturen mer och mer att gå från medskapande till en uppdelning i professionella utövare och passiva lyssnare. Med den tekniska utvecklingen under 1900-talet kunde musiken spridas till och delas av fler. En

² Nilsson (2003), s. 132-135.

innovation som betydde mycket var grammfonen, som introducerades på 1930-talet. En annan uppfinning var radion, som gjorde att fler kunde lyssna i hemmen. Även filmdiet bidrog till att musikens spridning. Då musiken blev mer tillgänglig för fler dök nya scener upp. Schalger och jazz blev populära under första halvan av 1900-talet och blev tillsammans med dansbanorna där de framfördes en del av en ny, egen ungdomskultur.³ Från mitten av seklet och framåt uppstod rock- och popmusiken och blev så småningom den vanligaste stilen för vardags-och festsammanhang. Vid 2000-talets början stod rock- och popmusiken för den största andelen i skivförsäljningen.

Musiken har åtminstone sedan 70-talet och de internationella framgångarna med grupper som ABBA varit en viktig inkomstkälla för staten och en exportprodukt. Att Sverige på kort tid blivit ett land som exporterar mycket musik kan möjligen förklaras med den välutvecklade kommunala musikskolan. Från 1950-talet och framåt gjordes stora satsningar på området och sedan 70-talet har nästan alla kommuner en musikskola. En annan förklaring är att den svenska musikbranschen och omgivande verksamheter varit aktiva och den inhemska produktionen och marknaden förhållandevis varierad och dynamisk. Det finns även en tradition av att utöva musik i och genom studieförbund, något som engagerar många som inte annars är professionella musiker, d v s får sin huvudsakliga inkomst från detta. Vid 2000-talets början hade studieförbunden i landet sammanlagt över 500 000 medlemmar.⁴

2.2 Musikbibliotek

Jag har valt att följa definitionen som används av bland annat Bergquist & Bergquist (2005), hämtad från Ian Ledshams *The Comprehensive guide to music librarianship: a self-study guide for music librarians*. Enligt denna är ett musikbibliotek ett bibliotek eller en del av ett bibliotek som upprätthåller och tillhandahåller en musiksamling bestående av tryckta, elektroniska eller audiovisuella dokument som kan lånas, läsas, framföras, avlyssnas med mera. I den mån ett bibliotek erbjuder någon eller några av dessa tjänster kan detta eller den avdelning som tilldelats sådana funktioner kallas för ett musikbibliotek.⁵

2.2.1 Kort historik om musik på svenska bibliotek

Musik i form av noter samt litteratur i ämnet har funnits på svenska bibliotek sedan åtminstone mitten av 1800-talet, alltså innan de statligt finansierade biblioteken blev ett faktum. Däremot är inspelad musik i form av fonogram en

³ Nilsson (2003), s. 134-137.

⁴ Nilsson (2003), s. 139-140.

⁵ Bergquist & Bergquist (2005), s. 13.

relativt ny företeelse på svenska bibliotek, åtminstone vad gäller folkbiblioteken - den första musikavdelningen på ett folkbibliotek fanns i Karlstad och öppnades 1949. De första åren kunde man enbart lyssna på plats, men senare tillkom även hemlån som alternativ. Från och med mitten av 60-talet började biblioteken kunna få bidrag öronmärkta för musikanläggningar. De tidiga musikavdelningarna erbjöd främst klassisk musik, så k västerländsk konstmusik. Från och med slutet av 60-talet började dock även pop och rock att erbjudas.⁶

2.3.2 Musik i biblioteksstatistiken

Enligt Kungliga bibliotekets officiella biblioteksstatistik för offentliga bibliotek var musik som fysiskt medium den typen av bestånd som minskat mest på landets bibliotek mellan 2015 och 2016, ca 8 %. Detta kan jämföras med det totala fysiska mediebeståndet, vilket minskat med 3 %.⁷ Även antalet utlån av musik i fysisk form minskade från 2015 till 2016 med 19 %, från ca 800 000 till ca 642 000. Samtidigt ökade e-aktiviteterna, såsom nedladdningar och sökningar, med 21 %⁸. Det framgår dock inte om och i hur hög grad dessa var musikrelaterade. Antalet licenserade musikdatabaser minskade från 126 till 99 under samma period.⁹ För högskolebiblioteken ökade dock antalet musikdatabaser från 25 till 34.¹⁰ Det fanns år 2016 strax över en miljon exemplar av musik på så k fysisk bärare, t ex cd-skiva, på landets offentligt finansierade bibliotek. Det totala fysiska beståndet för alla slags medier uppgick till ca 103 miljoner exemplar, varav över hälften (ca 67 miljoner) var böcker med skriven text.¹¹ Antalet skönlitterära verk på biblioteken utgjorde 2016 21 miljoner på alla offentligt finansierade bibliotek. På folkbiblioteken utgjordes halva beståndet av skönlitteratur.¹²

2.3 Bibliotekslagstiftning

I Sverige har vi sedan 1996 haft en bibliotekslag för all offentligt finansierad biblioteksverksamhet. Rådande bibliotekslag antogs 2013. Bibliotekens ändamål är enligt lagen att:

...verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens

⁶ Musik och folkbibliotek. Rapport om kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1983), s. 15-16.

⁷ Kungliga biblioteket (2017), s. 29-30.

⁸ Kungliga biblioteket (2017), s. 41.

⁹ Kungliga biblioteket (2017), s. 34.

¹⁰ Kungliga biblioteket (2017), s. 69.

¹¹ Kungliga biblioteket (2017), s. 34.

¹² Kungliga biblioteket (2017), s. 35.

ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.¹³

Bibliotekslagen säger inget om vilka medier som ska eller bör ingå i bibliotekens samlingar utöver litteratur eller hur urvalet ska göras, annat än genom de vaga formuleringarna om bibliotekens syfte. Litteratur omnämns dock ett flertal gånger och får en särskild plats då den omtalas i samma mening som utbildning och upplysning. När det gäller folkbibliotekens verksamhet sägs dock att utbudet av tjänster och medier ska präglas av allsidighet och kvalitet. Detta kan tolkas som att utbudet ska innehålla medier utöver litteratur.¹⁴ Som jämförelseobjekt kan Danmarks motsvarighet betraktas. I den danska bibliotekslagen nämns musik som medium [”musikbaerende materialer”] uttryckligen som något biblioteken ska tillhandahålla tillsammans med ljudböcker, film och elektroniska informationsresurser. Överlag är bestämmelserna i lagen mycket mer detaljerade och omfattande än i den svenska motsvarigheten. Bibliotekets resurser omnämns också genomgående med den medieneutrala termen ”material”.¹⁵

2.4 De undersökta musikbiblioteksverksamheterna

Den statliga kulturpolitiken kommer till uttryck genom den verksamhet som bedrivs inom ramen för de statliga myndigheterna och institutionerna inom kulturområdet.¹⁶

I min undersökning av rådande policy för musik på bibliotek har två statliga institutioner inom kulturområdet vars verksamheter involverar bibliotek och musik valts ut som jämförelseobjekt. Nedan följer en kort presentation av dessa institutioner.

Ursprungligen var tanken för uppsatsen att även Statens kulturråd, också kallat Kulturrådet, vid sidan av Statens musikverk och Kungliga biblioteket, skulle utgöra ett tredje analysobjekt i egenskap av statlig institution med utsagor kring musik och bibliotek. Statens kulturråd är en statlig myndighet underställd Kulturdepartementet. Dess huvudsakliga uppdrag är att besluta om och fördela statliga bidrag på kulturens område med utgångspunkt i de kulturpolitiska målen. Bidragen går bl a till projekt inom litteratur, teater, musik och olika typer av utställningsverksamhet.¹⁷ En typ av bidrag riktar sig till bibliotek. Det visade sig dock vid en närmare granskning att musik och bibliotek inte omtalas tillsammans överhuvudtaget i Kulturrådets verksamhet. På grund av detta och för att göra

¹³ Bibliotekslag 2013:801, 3 §.

¹⁴ Bibliotekslag 2013:801, 6 §.

¹⁵ LBK nr 100 af 30/01/2013, § 1, § 36.

¹⁶ Prop 2009/10:3, 12.

¹⁷ Kulturrådet > Om kulturrådet [2018-04-26]

undersökningen mer fokuserad har jag därför valt att inte inkludera dem i undersökningen.

2.4.1 Kungliga biblioteket

Kungliga biblioteket, även kallat KB, är en statlig myndighet som får sitt uppdrag från regeringen. Denna ger KB dess årliga regleringsbrev som ger instruktioner för verksamheten samt bestämmer dess budget. Myndigheten leds av en riksbibliotekarie som utses direkt av regeringen. Förutom regleringsbrevet ska Kungliga biblioteket i sin verksamhet även följa Bibliotekslagen (SFS 2013:801), Lagen om pliktexemplar av dokument (SFS 1993:1392), Lagen om pliktexemplar av elektroniskt material (SFS 2012:638) samt Förordning med instruktion för Kungl. Biblioteket (SFS 2008:1421, uppdaterad 2013) som närmare fastslår KB:s uppgifter.¹⁸ Från och med 1 mars 2018 har KB en ny instruktion från regeringen.¹⁹

KB är dels ett fysiskt bibliotek med säte i Stockholm, dels en myndighet med ett övergripande ansvar för den offentliga bibliotekssektorn som har att underlätta samverkan mellan biblioteken i den offentliga sektorn.²⁰ KB tar varje år fram och sammanställer den officiella statistiken för svenska, offentligt finansierade bibliotek.²¹ En annan av KB:s uppgifter är dokumentation genom katalogisering och metadata; att ge alla verk i samlingarna information för att göra dem sökbara i söktjänster som den nationella biblioteksdatan Libris.²²

I och med sin status som nationalbibliotek samlar KB in allt material som ges ut i Sverige, både tryckt såsom böcker och tidningar och audiovisuellt material samt digitala medier. Att bevara ett så kallat nationalexemplar av varje utgåva i Sverige är ett av KB:s unika ansvar.²³ Lagarna om pliktleverans gör KB till mottagare för det mesta som ges ut i Sverige. De som är skyldiga att lämna pliktexemplar av utgivna verk är bland annat tryckerier, producenter, förlag och utgivare av olika slag, även gällande musikinspelningar och ljudböcker samt film. Den första pliktleveranslagen kom till 1661. Från och med 1979 omfattas även ljud- och bildmedier såsom musikinspelningar; om upplagan av utgivet musikverk överstiger 50 exemplar ska ett skickas in till KB. För importerade musikinspelningar med svensk anknytning är distributören också skyldig att skicka in ett exemplar. Idag omfattas i och med lagen från 2012 om pliktleverans av elektroniskt material (2012:492) även elektroniskt material, vilket inkluderar

¹⁸ Kung. bibliotekets webbsida > Om oss > Styrning och organisation [2018-04-15].

¹⁹ Kung. bibliotekets webbsida > Om oss > Nyheter > Ny instruktion för KB [2018-04-15].

²⁰ Kung. bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi [2018-04-15].

²¹ Kungl. bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Biblioteksstatistik [2018-04-15].

²² Kung. bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Dokumentation [2018-04-15].

²³ Kungl. bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Nationalbibliotek [2018-04-15].

musik, video, e-böcker och artiklar. Tillsammans med Pliktleveranslagen av dokument (1993:1392) ska allt som utges i landet omfattas.²⁴

2.4.2 Statens musikverk

Statens musikverk, även kallat Musikverket, är en statlig myndighet med säte i Stockholm som sorterar direkt under Kulturdepartementet. Organisationen startade i maj 2011 och får sin instruktion från Förordning 2010:1922 med instruktion för Statens musikverk. Man styrs även efter det årliga regleringsbrevet från regeringen. Utöver dessa ska Musikverket följa regeringsbeslut om främjande av jämställdhet i musiklivet, samt förordningen om statsbidrag till musiklivet (Ku2011/1026 resp. SFS 2010:1921). Musikverket samlar sex olika verksamheter i sin organisation. Dessa är:

Musikplattformen, som sysslar med frågor om bidrag till samarbetsprojekt i musiklivet.

Scenkonstmuséet på Sibyllegatan i Stockholm, med utställningsverksamhet i bl a svensk scenkonst, dans och musik.²⁵

Elektronmusikstudion (EMS) med lokaler på Nybrokajen i Stockholm, vilken håller i studioverksamhet och relaterade utbildningar för tonsättare och konstnärer inom genrerna elektronmusik och ljudkonst.

Musik- och teaterbiblioteket på Torsgatan i Stockholm, som huserar musiknoter och litteratur i ämnena musik, dans och teater.

Svenskt visarkiv, som delar lokaler med Musik- och teaterbiblioteket och har arkivmaterial inom folkmusik, jazz, visor mm.

Caprice Records, också beläget på Torsgatan, som sysslar med återutgivning av musik ur Musikverkets egna samlingar inom en rad genrer som folk- och världsmusik, pop, jazz m fl. och ger ut tonsättarporträtt, historiska dokumentationer och dylikt.²⁶

På grund av undersökningens riktning kommer jag här bara gå närmare in på och beskriva en av verksamheterna, Musik- och teaterbiblioteket.

²⁴ Kungl. bibliotekets webbsida > Insamling och pliktleverans > Så samlar vi in > Pliktleverans [2018-04-15].

²⁵ Scenkonstmuseets webbsida > Utställningar > På scen [2018-04-23].

²⁶ Statens musikverks webbsida > Om musikverket [2018-04-15].

Musik- och teaterbiblioteket

Musik- och teaterbiblioteket, en av verksamheterna inom Statens musikverk, beskrivs på webbsidan som ett av de största forskningsbiblioteken i Europa inom musikområdet och ett av de största specialbiblioteken för dans och teater i norra Europa. Samlingarna inkluderar ca 120 000 böcker, 378 000 noter, 40 000 pjäsmanus, 200 tidskrifter samt dramatik, cd och dvd. Av boksamlingarna är ca 73 000 teaterlitteratur. I musiksamlingarna ingår bl a originalmanuskript från svenska tonsättare samt handskrifter och tryck från 1600-1800-talet.²⁷ Tillsammans med Kungliga biblioteket står Musik- och teaterbiblioteket för en stor del av det nationella katalogiseringsarbetet av noter och litteratur inom musik och teater.²⁸ Biblioteket kan sägas ha grundats 1771 när Kungliga Musikaliska Akademien invigdes och där en av akademiens uppgifter var bildandet av ett musikbibliotek. 1849 öppnade verksamheten för allmänheten. Från 1981 ingick man i organisationen Statens musiksamlingar och 1996 döptes verksamheten till Statens musikbibliotek. Teater- och danssamlingarna som man idag har införlivades 2010 från Drottningholms slottsteater och verksamheten döptes då om till Musik- och teaterbiblioteket. Sedan 2011 har biblioteket varit en av sex verksamheter inom Statens musikverk.²⁹

²⁷ Statens musikverks webbsida > Musik- och teaterbiblioteket > Om musik- och teaterbiblioteket [2018-04-15].

²⁸ *Musikverkets årsredovisning 2017* (2018), s. 21.

²⁹ Statens musikverks webbsida > Musik- och teaterbiblioteket > Om musik- och teaterbiblioteket > Historia [2018-04-15].

3. Forskningsöversikt

De senaste decennierna har det i Sverige skrivits ett dussintal uppsatser som behandlar musik och bibliotek. Flertalet har utgått från intervjuer med bibliotekarier i syfte att undersöka attityder eller tillvägagångssätt visavi musik på bibliotek som går att upptäcka. Ingen av undersökningarna jag funnit fokuserar dock särskilt på policydokument, offentliga handlingar eller kulturpolitik som sådan, även om flera tar upp dess inverkan på fältet som en bakgrund att genomföra undersökningen mot. Jag har vidare bland svenska uppsatser inte kunnat finna några renodlade textanalyser, ej heller några undersökningar av musikbibliotek som uttryckligen har diskursanalys som teori och metod. Den mest citerade och sannolikt mest omfattande analysen av musikbibliotekspolicy ur ett samhällsperspektiv och med ett diskursanalytiskt perspektiv är Sanna Taljas *Music, Culture, and the Library. An Analysis of Discourses* från 2001. Nedan kommer jag att nämna och sammanfatta ett urval av de undersökningar om musikbibliotek som gjorts de senaste två decennierna. Det mesta utrymmet ägnas dock åt Taljas undersökning då det som sagt är den enda som behandlar musikbibliotek med diskursanalytiska verktyg. Taljas tre så kallade repertoarer eller musikbiblioteksdiskurser utgör sedan en del av den sociala praktik som jag valt att använda som bakgrund att ställa resultaten av analysen mot. Detta beskrivs mer ingående i kapitlet om teori och metod.

3.1 Sanna Taljas ‘Music, Culture and the Library. An analysis of Discourses’

Sanna Taljas *Music, Culture, and the Library. An Analysis of Discourses* från 2001 är sannolikt den mest omfattande och oftast citerade undersökningen av musikens plats på bibliotek, i alla fall i Norden. Taljas studie är en analys av diskurser om musikbibliotek bland de som är involverade i musikbiblioteksverksamheten i Finland. Undersökningen behandlar olika uppfattningar om konst, kultur och civilisation och hur dessa uppfattningar påverkar bibliotekens musikförmedling och målen med dessa. Talja menar att synen på musik som konst- eller kulturform har reella effekter på hur institutioner som musikbibliotek organiseras. Flera institutionella praktiker utgår från

premissen att vissa fenomen kan räknas som kultur, medan andra inte kan det.³⁰ Analysen behandlar två sorters material, dels policydokument av olika slag och andra statliga kulturpolitiska dokument, dels intervjuer från samtal med biblioteksanvändare och bibliotekarier på musikavdelningar i bibliotek. Uttalanden från dessa två typer av källor analyseras för att identifiera vilka diskurser eller, som Talja benämner det, repertoarer, som existerar i musikbiblioteksområdet i Finland.³¹ Tre huvudsakliga sätt att tala om musik, kultur och bibliotekens roll identifieras, "The General Education Repertoire", "The Alternative Repertoire" samt "The Demand Repertoire", som till skillnad från de två förra inte finns representerad i policydokumenten som undersöks utan kommer till uttryck vid Taljas intervjuer med biblioteksanvändare och kan sägas vara en användarorienterad biblioteksdiskurs. Taljas tre repertoarer har sedan studien utkom brukats som ramverk för flera svenska uppsatser i ämnet under de senaste decennierna.

Uppfattningen om bibliotek och musikens roll visar sig hänga samman med mer generella uppfattningar om vad konst och kultur är eller bör vara. Det framkommer att den officiella policyn kring musikbibliotek skiftat över tid och speglar kulturella och samhällsliga förändringar.³² Talja visar hur detta tar sig uttryck genom att jämföra policydokument för biblioteksverksamhet med uttalanden kring policy från radion som, liksom biblioteken, vid början av den period Talja undersöker var en statsstyrd verksamhet. Beskrivningarna av verksamheten bygger i hög grad på ett antal återkommande nyckelord och begrepp, kring vilka idealen runt verksamheten kretsar. Dessa är positivt laddade ord som demokrati och jämlikhet, vars betydelser och innehåll har förändrats över tid. Vissa ideal tycks dock bestå under hela perioden ifråga.³³

Under 50- och 60-talen i Finland, då musikbiblioteket som idé var relativt ny, sågs dess syfte i första hand som utbildande. Den drivande åsikten var att musik skulle förmedlas på samma vis som litteratur och att musikbibliotekens verksamhet kunde berika musikalivet i stort genom att utbilda allmänheten i att förstå musikens värde. Den föredragna genren var 1700-talets klassiska musik, då denna betraktades som ett ideal för en kombination av aktivt skapande, lyssnande och goda kunskaper i ämnet. I och med detta kom musikhistoria att bli ett centralt tema för musikbibliotek. Att sprida den västerländska musiktraditionen till allmänheten betraktades som en demokratisk uppgift. I en semiofficiell guide för musikbiblioteksverksamhet från 60-talet betraktas allting utom klassisk musik och folkmusik som ren underhållning, vilket inte hör hemma i biblioteket. En skarp

³⁰ Talja (2001), s. 2.

³¹ Talja (2001), s. 19-23.

³² Talja (2001), s. 31-32.

³³ Talja (2001), s. 31-32.

åtskillnad gjordes mellan lyssning som nöje och som utbildning.³⁴ Sammanfattningsvis kallar Talja denna musikbiblioteksdiskurs för "The General Education Repertoire".

Under 1970-talet förändrades synen och västerländsk konstmusik kom inte längre betraktades som ett universellt fenomen. Uppskattningen av andra genrer såsom folkmusik och musiktraditioner från utomeuropeiska länder ökade. Argumentet var att om bara klassisk musik erbjuds i utbildande syfte varär det endast de som redan uppskattar genren som kan ta del av utbildningen. Musikbiblioteken bör istället erbjuda kunskap om musik av alla sorter. Svåråtkomlig musik bör då ges särskild uppmärksamhet. Motiven att lyssna på musik beskrivs kunna vara estetiska eller i underhållningssyfte, där det enda inte nödvändigtvis är överordnat det andra. Man bör dock inte bygga samlingarna efter popularitet; populärmusik som spelas på radio behöver inte finnas på biblioteket då dess lyssnare i texten betraktas som passiva i förhållande till musiken och inte väntas besöka biblioteket utan får sitt musikbehov tillfredsställt via radion. Syftet var likt tidigare utbildande, men nu utvidgat till att gälla fler genrer.³⁵ 70-talets uppfattning kallas av Talja för "The Alternative Repertoire".

Från och med slutet av 70-talet blir begrepp som kvalitet och mångfald ledande för urvalskriterierna. En annan ny trend var ett ökat fokus på samarbete mellan musikbiblioteken och det omgivande samhället, framförallt det lokala musiklivet. Allmänheten skulle uppmuntras till att aktiveras sig inom musik och verksamheten skulle anpassas efter lokala behov. Alla genrer skulle behandlas lika - urvalet var inte längre genrebaserat utan ska bygga på kvalitet, vilket innebär musik som uttrycker konstnärlig ambition och professionalitet vad gäller teknik och innehåll. Popularitet betraktades fortfarande inte som ett bra kriterium för urval.³⁶ Med andra ord anses inte allmänheten vara kvalificerad att avgöra vad som är musik av hög kvalitet och vissa personer anses ha bättre kunskaper detta än andra.

Såsom Talja påpekar visas det här hur uppfattningen om musik och musikbibliotek hänger samman med en mer generell uppfattning om konst och kultur. Vissa människor besitter större kunskaper och är mer kvalificerade att kunna avgöra vad som är god konst och kvalitativt goda kulturella uttryck. Musik och dess kvalitet ses inte som ett subjektivt fenomen. Folk må ha olika åsikter men viss musik är ändå – om än underförstått - objektivt bättre än annan. Nyckelorden i de finska musikbiblioteksguiderna när de beskriver musikbibliotekets syfte och verksamhet är kvalitet, demokrati, mångfald och jämlikhet. Talja menar att dessa begrepp fungerar legitimerande för vad som sägs om bibliotekens funktion i övrigt. Vad begreppen syftar på är i texterna

³⁴ Talja (2001), s. 33-36.

³⁵ Talja (2001), s. 36-38.

³⁶ Talja (2001), s. 39-41.

underförstått och innebörden i ett begrepp som kvalitetsmusik är något alla förväntas vara överens om, eller åtminstone vara överens om att vissa förstår bättre än andra. Talja fortsätter:

Library policy statements are, however, first and foremost linguistic products. The words of language are many accented, they yield to many different purposes, and they adapt and assimilate to different discussion contexts. Words possessing positive connotations (like democracy, quality, diversity, and knowledge) are used continuously, but in different cultural contexts the words have different meaning. Therefore specifications are needed: How can democracy be realized? Who defines quality? Under what conditions can the diversity principle be followed? How are local circumstances taken into account? Policy statements describe concrete practices only by answering the how question, which they do not do.³⁷

Policydokumentens viktigaste funktion är enligt Talja att etablera en gemensam förståelse för vad musikbiblioteket som institution är. De fungerar som diskursiva verktyg som kan sanktionera en viss typ av verksamhet. De finska policydokumenten och musikguiderna får det att låta som att uppfattningen om musikbibliotek delas av alla, vilket Talja menar döljer eventuella dispyter i saken. Policydokumenten gör genomgående skillnad mellan användarna och de utbildade/professionell, där de förra är partiska medan utbildade musikbibliotekarier och andra experter är neutrala. Användarna är inte aktiva medskapare utan mål som verksamheten riktar sig mot. Oviljan att engagera användarna menar Talja kan tyda på en biblioteksdiskurs i vilken användare står för kaos och osäkerhet medan biblioteket står för ordning. Användare ges sålunda av en god anledning en obetydlig roll i utformningen av den finska musikbiblioteksverksamheten.³⁸

3.2 Annan forskning i ämnet

Kistrin Dougan har skrivit artikeln *Music, Youtube and Academic Libraries* (2016), som diskuterar en studie om musikavdelningar på högskolebibliotek och dess roll mot bakgrund av de senaste decenniernas tekniska utveckling inom musikindustrin och digital teknik. Dougan diskuterar hur akademiska musikbiblioteks uppdrag och funktion förändras, då musikens distribution och format kommit att bli alltmer digitalt och musiken finns tillgänglig online, samt hur studenter värderar högskolebibliotekens musikavdelningar i förhållande till andra källor till musikkunskaper såsom Youtube.³⁹

M. Bergquist och S. Bergquist undersöker i uppsatsen *Kulturav, efterfrågan och musikalisk mångfald. En fallstudie kring bibliotekariers och*

³⁷ Talja (2001), s. 43.

³⁸ Talja (2001), s. 43-44.

³⁹ Dougan (2015), s. 492.

användares uppfattningar om musikbibliotekets uppdrag och roll (2005) hur bibliotekens musikavdelningar tolkar sitt uppdrag i en bibliotekskontext där kvalitet inte längre är ledordet och där det finns en spänning mellan användaranpassning, folkbildningsidealism och uppfostringssträvan då musiken blivit alltmer kommersialiserad.⁴⁰ Undersökningen argumenterar för en syn på musikbibliotek som påminner om Sanna Taljas alternativa repertoar. Dagens musik har blivit en kommersiell produkt i händerna på skivbolagen, vilka har makten att fastställa vilka musiker som får höras och synas. I detta läge föreslås biblioteken stå för ett alternativ. Författarna pekar på hur musikförmedling inte finns med i svenska bibliotekslagen och hur det i Sverige saknas riktlinjer och forskning kring musikavdelningarnas roll och uppdrag.⁴¹ Bergquist & Bergquists undersökning argumenterar för en förändring av musikbibliotekens situation. De argumenterar för att bibliotekens musikavdelningar borde få en större roll som stöd till musiklivet och bli ett forum där det offentliga och det privata kan mötas.⁴²

Uppsatsen *Digitalt material – Hur två musikbibliotek och två musikarkiv arbetar med att tillhandahålla material via sina webbplatser* (2008) av Karin Tenggren undersöker hur och varför två av landets stora musikbibliotek tillhandahåller digitalt material. Källmaterialet är främst kvalitativa intervjuer och information från bibliotekens webbplatser. Undersökningsobjekten är Statens musikbibliotek, Svenskt visarkiv, Gävle musikbibliotek samt Folkmusikens hus i Rättvik. Tenggren ställer frågor om hur de arbetar på dessa institutioner med att tillhandahålla material via webbplatser, vilket urval som har gjorts och varför.⁴³ Anledningarna till digitaliseringen visar sig vara av praktisk natur. Materialet som finns är ofta känsligt och då det ofta lånas slits det fort. De två nyckelbegreppen bakom verksamheten, bevarande och tillgänglighet, är tätt knutna till varandra eftersom bevarandet möjliggör tillgängliggörande. Det finns hos de undersökta biblioteken en användarsyn och serviceinriktning enligt vilka målet är att de som är intresserade ska kunna få tag på materialet. Det nämns även av en anställd på Statens musikbibliotek att man vill berika musiklivet, då många besökare och låntagare är musiker.⁴⁴

Emilia Wikströms *Musik på biblioteket – införandet av obligatorisk musikförmedling på danska folkbibliotek* (2003) undersöker de kulturella och politiska skälen som låg bakom att musikmaterial blev obligatoriska på danska folkbibliotek genom en ny bibliotekslag samt hur aktörer inom folkbiblioteken reagerat på detta, d v s hur debatten varit i efterdyningarna av dess införande. Materialet består av intervjuer med biblioteksföreträdare, offentligt tillgängliga

⁴⁰ Bergquist & Bergquist (2005), s. 7.

⁴¹ Bergquist & Bergquist (2005), s. 6.

⁴² Bergquist & Bergquist (2005), s. 10.

⁴³ Tenggren (2008), s. 3-4.

⁴⁴ Tenggren (2008), s. 29-32.

dokument och debattinlägg om lagen.⁴⁵ Wikström ger en ingående bakgrund till lagen, hur bibliotekslagstiftningen i Danmark utvecklas sedan första bibliotekslagen infördes 1920. Förmedlingen av musik har gradvis fått en viktigare roll för danska bibliotek. Värt att notera är att Danmark är det enda europeiska land med obligatorisk musikförmedling på bibliotek.⁴⁶ Wikström menar att musiken blivit allt viktigare som identitetsskapare och att den fått en större roll i samhället de senaste åren. Genom att ge en kort sammanfattning om musikbranschens utveckling, tekniska utvecklingens betydelse dras slutsatsen att musikens förstärkta plats på biblioteken hänger samman med en större och mäktigare musikbransch och det faktum att musik numera finns överallt.⁴⁷

Bibliografering av tryckt skönlitteratur och musikalier (2010) av Priska Schilliger är en komparativ studie undersöker hur processen att katalogisera tryckt skönlitteratur och musikalier skiljer sig åt. Undersökningen frågar även vilka orsaker skillnaderna kan ha och jämför konstformerna musik och litteratur.⁴⁸ Traditionellt har musik behandlats och sorterats efter samma regler som böcker, något som bland annat kommer till uttryck i Cutters anvisningar för katalogisering. Rådande regelverket KRS bygger på den internationella AACR, i vilken principen är att beskrivningen av olika typer av material ska ske enligt samma regelverk så långt det är möjligt.⁴⁹ Schilliger diskuterar det internationellt accepterade biblioteksdokumentet FRBR och betydelsen av dess implementering. Skillnaderna i katalogiseringsformer mellan musik och skönlitteratur visar sig vara baserat på deras olikheter som uttrycksform. Olikheterna har alltså att göra med hur de kan användas och hur de kommuniceras rent praktiskt.⁵⁰

Kent Klang har skrivit uppsatsen *”Vi är till för kommuninvånarna”*. *En kvalitativ studie av musikavdelningen på Enköpings kommunbibliotek* (2011), som undersöker musikavdelningen på Enköpings kommunbibliotek. Källmaterialet består av intervjuer med bibliotekarierna vid musikavdelningen på Enköpings kommunbibliotek, med hjälp av vilka skälen till musikavdelningens återinförande förklaras. Som teoretisk mall används Sanna Taljas diskursanalys om musikbibliotek i Finland och dess tre s k repertoarer. Undersökningen visar på närvaron av alla tre repertoarer vid urval på Enköpings kommunbibliotek, där den s k alternativa repertoaren är minst synlig.⁵¹ Återinförandet av musikavdelningen motiverades med att vilja tillgängliggöra olika sorters kultur i olika medier, att bevara kulturarvet, samt svårigheterna för användarna att få tag på mindre

⁴⁵ Wikström (2003), s. 10-11.

⁴⁶ Wikström (2003), s. 6-7.

⁴⁷ Wikström (2003), s. 8-9.

⁴⁸ Schilliger (2010), s. 2-6.

⁴⁹ Schilliger (2010), s. 12-13.

⁵⁰ Schilliger (2010), s. 21.

⁵¹ Klang (2011), s. 2, 22.

tillgänglig musik på annat håll.⁵² Resultaten går i linje med tidigare forskning som visar att bredd och mångfald är viktigt vid urvalet. De intervjuade anser att biblioteket har ett kulturellt ansvar att erbjuda musik efter dessa kriterier, även om utbildning också förekommer som motiv. Besökarna ska kunna lära sig om musikhistoria, representativ musik från olika genrer och epoker, samt ta del av de mest framstående artisterna och skivorna. Musikbiblioteket anses ha en allmänbildande funktion. Det finns en uppfattning om att det viss musik står högre och är viktigare att erbjuda. Klang kopplar denna inställning till Taljas "General Education Reportoire". För Enköpings bibliotek visade det sig vara rock och pop som anses viktigast. Detta har att göra med trenden sedan mitten av 90-talet att satsa på yngre användare. Enligt både Klangs undersökning och tidigare forskning är även musiktidningar viktiga för bibliotekariers val av musik på bibliotek. Denna tendens sträcker sig tillbaka åtminstone till 70-talet och handboken *Musik på bibliotek* från Bibliotekstjänst.⁵³

⁵² Klang (2011), s. 33-34.

⁵³ Klang (2011), s. 35-37.

4. Problemformulering och upplägg

Nedan formuleras de motiv som ligger bakom valet av uppsatsämne, de frågor som undersökningen är tänkt att svara på, samt undersökningens upplägg och de valda avgränsningarna som baserats på frågeställningarna och metoden för genomförandet.

4.1 Problemformulering

Forskningen kring statens och kulturpolitikens roll i utformningen av musikbibliotek och musikavdelningar på bibliotek i Sverige är mycket knapphändig. Av de studier som gjorts i ämnet musikbibliotek är flertalet av lokal art då de fokuserar på ett eller ett par faktiska bibliotek eller utgår från ett koncentrerat intervjumaterial. Resultaten blir stickprov på förekommande uppfattningar kring musikbiblioteksverksamheten men säger mindre om strukturerna och de uppfattningar om kulturområdet i allmänhet som styr verksamheten. Facklitteraturen om musikbibliotek i Sverige är närmast obefintlig. Det har skrivits både om bibliotekspolitik och musik i samhället men dessa två ämnen behandlas sällan, om alls, tillsammans.

I Sverige har staten en relativt lång tradition av att engagera sig i kulturell verksamhet, bland annat genom kulturinstitutioner som museer, bibliotek och arkiv. Musiklivets utveckling och dynamik beror till viss grad på ingripanden från statens sida genom selektivt stöd och bidrag från exempelvis Statens kulturråd och Musikplattformen vid Statens musikverk. Då den rådande kulturpolitiken på ett övergripande plan bestämmer vilken riktning som all offentligt finansierad kulturverksamhet ska ta är innehållet i denna av stor vikt för vilken relation till kulturell verksamhet som medborgarna i landet utvecklar och hur deras syn på kultur i stort formas. Kulturinstitutioner såsom bibliotek har, då en stor del av befolkningen någon gång kommer i kontakt med dem, inflytande över vilka diskurser kring konst, kultur, litteratur, musik och dylikt som blir rådande i samhället. Det är därför av största vikt att närmare undersöka vilken syn på dessa fenomen som man förmedlar och inte utan vidare anta att den rådande kulturpolitiken är en helt neutral avspeglning av en självklar, naturgiven kultursyn.

4.2 Syfte

Det övergripande syftet med uppsatsen är att undersöka vilken syn på musik och musikens plats på bibliotek som förmedlas genom den nu gällande kulturpolitiken och hur den tar sig uttryck på biblioteket såsom en institution som har i uppdrag att förverkliga denna kulturpolitik. Undersökningen ska med hjälp av diskursanalytisk metod svara på huruvida det i gällande kulturpolitiska texter finns en tydlig diskurs kring musiken som en del av biblioteksverksamheten och om denna i så fall är en del av andra diskurser, såsom en övergripande kultur- eller konstdiskurs, i vilka musik har en roll att fylla i relation till andra fenomen. Vidare ska den svara på i vilken grad den musikdiskurs som kommer till uttryck i kulturpolitiska dokument överensstämmer med sättet att tala om musik som kommer till uttryck inom två statliga kulturinstitutioner med anknytning till biblioteksverksamhet, vilka få tjäna som stickprov på hur kulturpolitikens mål visavi musik kommer till uttryck i en faktisk biblioteksverksamhet.

4.3 Frågeställningar

För att uppfylla syftet med undersökningen har följande frågeställningar formulerats:

- Hur omtalas musik och musikbibliotek i nu gällande kulturpolitiska dokument samt inom statliga kulturinstitutioner vars verksamhet involverar musik?
- Finns det en enhetlig diskurs kring musik och musikbibliotek vilken är densamma både i gällande kulturpolitik och i statligt styrd biblioteksverksamhet?
- Är diskurserna kring musik och bibliotek i kulturpolitiken uttryck för en mer generell syn på kulturens roll i samhället?

För att svara på dessa frågor har jag även valt att beakta följande delfrågor:

- Hur omtalas musik och musikbiblioteksverksamhet i Kungliga bibliotekets och Statens musikverks nu gällande styr- och policydokument samt i andra aktuella källor som berör den egna musik- och biblioteksverksamheten?
- Har diskursen kring musik och bibliotek i statliga policydokument såsom de kulturpolitiska målen förändrats sedan de första kulturpolitiska målen infördes 1974?
- Kan förändringar i kulturpolitikens biblioteks-, musik- eller kulturdiskurser kopplas till andra samhällsförändringar och i så fall vilka och hur?

4.4 Avgränsningar

I diskursanalyser såsom Sanna Taljas undersökning är det vanligt att jämföra utsagor inom olika samhällsområden över en längre tid för att ta reda på huruvida det finns konkurrerande föreställningar om samma fenomen eller hur uppfattningar och diskurser utvecklats och förändrats historiskt. Taljas studie tar exempelvis statliga policydokument och ställer dessa mot uttalanden från media och radio; vidare är studien av historisk art då den utgår från 50-talets kulturpolitik och följer utvecklingen kronologiskt fram till vår tid. På grund av begränsningar vad gäller tid och utrymme har jag blivit tvungen att avgränsa analysen till att bara gälla nu rådande kulturpolitik och musikbiblioteksdiskurs såsom den kommer till uttryck i ett par utvalda texter. Det hade varit intressant att se huruvida den syn på musik och bibliotek som kommer till uttryck i dagens kulturpolitik och på de undersökta institutionerna liknar eller skiljer sig från vad som kommer till uttryck i exempelvis massmedia eller bland anställda på kulturinstitutioner i allmänhet. Förmodligen hade en sådan mer omfattande studie kunnat säga mer om vilka diskurser kring musik och kultur som dominerar i dagens samhälle.

Vidare är det bara två kulturinstitutioner vars musikbibliotekspolicy ställs mot den i rådande kulturpolitik. De undersökta institutionerna Kungliga biblioteket och Statens musikverk har valts ut för att deras musikbiblioteksverksamhet mig veterligen är den mest omfattande bland statliga kulturinstitutioner i Sverige, samt för att de undersökta kulturpropositionerna omnämner dem mer utförligt än någon annan institution med musikbiblioteksverksamhet. Det finns sannolikt fler goda kandidater för en undersökning av detta slag, såsom Musikaliska akademien, Statens kulturråd (vilket jag övervägde att inkludera) eller musikavdelningarna på något av de större folkbiblioteken i landet. Med detta i åtanke kan denna uppsats betraktas som en liten bit på vägen i att kartlägga bibliotekens tänkta eller faktiska roll i kulturpolitiken eller mer specifikt musikpolitiken, inte som en heltäckande beskrivning av det rådande läget för musikbibliotek i hela landet.

Slutligen undrar sannolikt läsaren över varför begreppet kulturarv som förekommer så frekvent i analysen inte dyker upp i själva frågeställningen. Detta beror på att uppsatsens syfte inte varit att undersöka kulturarvsfrågan, som på senare år vuxit till att bli ett stort och svårgripbart fenomen. Som framkommer i analysen av rådande kulturpolitik är kulturarv idag en framträdande del i kulturpolitiken, men jag har valt att behandla den som ett av flera delområden inom det kulturella området. Ett mer explicit fokus på kulturarv hade krävt ett större urval av källor och ett omnämnande av arkiv- och museiområdet, som nog förknippas mer med kulturarvsfrågor än vad biblioteken gör.

4.5 Undersökningens disposition

Undersökningens stil och upplägg har i hög grad berott på val av teori och metod. Därför ägnas relativt stort utrymme åt att först beskriva den diskursanalytiska metoden och den syn på språk som följer med den. Sedan följer vad jag efter Norman Faircloughs metoder för diskursanalys kallar den sociala praktiken runt materialet som undersöks, vilket närmare beskrivs i teori- och metoddelen. Den sociala kontext som analysmaterialet ställs mot, tar som utgångspunkt Anders Frenanders beskrivningar av den svenska kulturpolitikens och bibliotekens utveckling under 1900-talet och hur de hänger samman med samhällsutvecklingen under denna tid, Geir Vestheims analys av uppkomsten av ett separat kulturellt eller konstnärligt fält under modern tid samt en diskussion av kulturarvsbegreppets innehåll och användning.

Analysen är indelad i två delar. Den första delen behandlar nu rådande kulturpolitik såsom den kommer till uttryck i utvalda dokument där det viktigaste är propositionen *Tid för kultur* från 2009. I slutet av kapitlet sammanfattas vilken syn på musik och bibliotek som gör sig gällande i källorna och hur de förhåller sig till omgivande social praktik. I den andra delen analyseras de två statliga kulturinstitutioner med musikbiblioteksverksamhet som valts ut för denna undersökning, Kungliga biblioteket och Statens musikverk. Kapitlet avslutas med en diskussion och jämförelse av musikedkursen i de utvalda institutionerna och i de kulturpolitiska dokument som analyserats i del 1. Uppsatsens sista del är en sammanfattande diskussion kring resultaten med reflektioner kring kulturpolitikens bäring på musikens plats i samhället.

5. Teori och metod

5.1 Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv

Till föreliggande undersökning har jag valt att använda en diskursanalytisk teori och metod. Diskursanalys kan ses som en del av en mer övergripande kunskaps- och samhällssyn, vilket benämns *socialkonstruktionism*. Socialkonstruktionismen utgår från vissa premisser om hur verkligheten är beskaffad, däribland en kritisk hållning till uppfattningen att kunskap är något abstrakt och oberoende av sociala och kulturella sammanhang, så kallad *essentialism*. Enligt ett socialkonstruktivistiskt betraktelsesätt är det vårt sätt att kategorisera tillvaron genom språket som skapar kunskap. Kunskapssyner är alltså alltid betingade, präglade av lokala och historiska faktorer och därmed kontingenta och föränderliga över tid.⁵⁴

Michel Foucault var den som först utvecklade de diskursanalytiska teorierna och skapade i sina undersökningar en begreppsapparat kring diskurs som fenomen och redskap i undersökningar. Även om flera varianter av diskursanalys existerar idag grundar sig i någon mån alla typer av diskursanalys i Foucaults arbeten.⁵⁵ I en foucaultisk undersökning är valet av frågeställningar något av det mest väsentliga. Foucault har själv sagt att han inte är intresserad av de traditionella frågorna om varför sakers tillstånd är på ett visst sätt eller vad som är dess essens. Istället frågar han sig *hur* en viss situation har kommit att uppstå.⁵⁶ Han undviker därmed att göra sanningsanspråk och försöker inte förklara vilka egenskaper som objektivt kan beskriva vad någonting är, då objektiva egenskaper inte betraktas som ett verkligt studieobjekt. En annan säregenhet för Foucault är att han undviker att betrakta människor som hela, fasta identiteter. Individens motiv och agerande anses otillräckliga som förklaringsmodell för förändringar i samhället. I verket *Vetandets arkeologi* talar Foucault istället om subjektpositioner. I olika situationer kan en och samma individ anta olika positioner eller roller och för Foucault är uppdraget att avgöra vem som talar, med vilken auktoritet, från vilken position (såsom en institution) samt hur denne talar.⁵⁷ Foucaults kanske mest

⁵⁴ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 11.

⁵⁵ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 19.

⁵⁶ Ramidov (1991), s. 4-5.

⁵⁷ Skouvig (2008), s. 221.

inflytelserika text, *Tingens ordning*, diskuterar hur diskurser kring språk, arbete och liv blev strukturerade i vetenskapliga discipliner. Han framställer hur dessa discipliner, vars ämnen ofta anses ha att göra med sådant som är evigt mänskligt och allmängiltigt, faktiskt har genomgått skarpa konceptuella skiften genom historien och inte, som man kan vänta sig av discipliner som behandlar det universella, utvecklats stadigt och linjärt. Han intresserar sig för tvära förändringar i diskurser i humanvetenskaperna och samhället i stort, alltså förändringar i vår kollektiva verklighetsuppfattning.⁵⁸ Ett motiv han själv nämnt för sitt arbete är att avslöja eller uppmärksamma de funktioner i samhället och dess institutioner som framstår värdeneutrala.⁵⁹

Laura Skouvig har i sin artikel 'Michel Foucault – Viden, magt og biblioteket' diskuterat hur Foucaults metoder och analytiska begrepp kan användas praktiskt inom biblioteksforskning. En undersökning i Foucaults anda ser ting som existerande för oss först i det att de etablerats i vår föreställningsvärld och erkänts av oss som separata ting.⁶⁰ Den centrala frågan är hur ting och fenomen uppstår i språket och i olika diskurser, det vill säga som sociala konstruktioner. Syftet är inte att hitta någon "sanning" bakom hur vi talar om saker utan att istället visa *hur* vi talar och hur vissa utsagor kommit att bli sedda som sanna.⁶¹

Synen på språket kallas ofta post-strukturalistisk och utgår från att det finns en urskiljbar men föränderlig struktur som bygger upp det. Verkligheten får mening och betydelse först genom språket, som gör det möjligt att strukturera, åtskilja och värdera saker samt komma överens om eller strida om hur de ska värderas. Betydelse är dock inte fixerade en gång för alla, då de i princip modifieras eller förstärks varje gång vi uttalar oss om något. Samma konkreta händelse kan ges helt olika mening beroende på inom vilken diskurs uttalandet sker. Språket bygger upp den sociala världen, våra identiteter och sociala relationer.⁶²

5.2 Diskursanalys som teori och metod

För att använda diskursanalys måste först en definition av vad diskurs står för fastslås. Analysen i denna uppsats har utgått från Marianne Winther Jörgensens & Louise Philips verk *Diskursanalys som teori och metod*. Författarna föreslår följande definition och beskriver diskurs som "...ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)".⁶³ Diskursanalys är ett paraplybegrepp

⁵⁸ Ramidov (1991), s. 9.

⁵⁹ Ramidov (1991), s. 6.

⁶⁰ Skouvig (2008), s. 217.

⁶¹ Skouvig (2008), s. 217.

⁶² Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 15-16.

⁶³ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 7.

för flera tvärvetenskapliga ansatser och kan appliceras på olika sorters områden. Det finns alltså flera åsikter om vad diskursanalys är. Centralt är dock idén om att språket inte är en neutral avbild av verkligheten utan snarare en aktiv skapare av vår världsbild samt att det är strukturerat efter mönster. Att utföra en diskursanalys är att analysera eller kartlägga dessa mönster. När vi agerar inom en viss social kontext, som exempelvis en politisk sådan eller i familjesammanhang, följer våra utsagor vissa mönster. Det är sociala förhållanden som bestämmer vår kunskapssyn. Världsuppfattningar skapas och reproduceras genom sociala processer - då vi interagerar med språket kan vi antingen bekräfta eller bekämpa vad som för tillfället anses riktigt och sant. Det betyder dock inte att kunskap är något individuellt och helt tillfälligt - inom en viss social kontext finns alltid vissa regler kring vad som är möjligt att säga och göra, vad som accepteras som meningsfullt, d v s en viss rådande diskurs. Vissa utsagor kommer vid en viss tidpunkt betraktas som självklara och sanna, andra som felaktiga eller absurda.⁶⁴

En diskurs kan även beskrivas som en grupp utsagor, som bildar en *diskursiv formation*. Diskursanalysen undersöker vad som kan sägas och anses riktigt vid en viss tidpunkt och hur detta är styrt av vissa regler som är kulturellt och historiskt betingade. Diskursens eller tanke-systemets implicita regler upphöjs till sanning då en diskurs lyckas utesluta konkurrerande diskurser och alla blir mer eller mindre överens av vad som är sant och falskt, självklart eller absurt, att säga om ett visst fenomen.⁶⁵ Genom historien har diskurser kommit och gått. Utvecklingen är dock inte en kumulativ process med ökad grad av förståelse för "sanningen". Det har förekommit uppbrott och diskontinuitet då en diskurs plötsligt eller gradvis ersätter en annan - då har även reglerna för hur man får tala eller tänka förändrats.

5.2.1 Diskursanalys i praktiken

Diskursanalys kan betraktas som en undersökning av de teman som förekommer i språket och språksagornas interna samhörighet. *Utsagan* är det centrala i analysen. Man frågar efter vad som sägs och hur är utsagorna är förbundna. Diskurser består alltså av utsagor. Det viktiga för en diskursanalys är när och i vilket sammanhang något har sagts och att det vid det tillfället accepterades som sant.⁶⁶

I diskursanalys utgår man från att språket är strukturerat i diskurser. Det finns inte en enda struktur för hela språket - systemen är flera och ser olika ut i olika diskurser. Då diskurserna brukas - då man uttalar sig om något och använder vissa begrepp inom ett visst socialt sammanhang - reproduceras eller förändras diskurserna. Vill man undersöka hur diskurser upprätthålls eller modifieras måste

⁶⁴ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 12.

⁶⁵ Skouvig (2008), s. 222.

⁶⁶ Skouvig (2008), s. 222-223.

man titta på det faktiska sammanhang – texten - där språket omsätts, hur man talar kring ett fenomen och vad det förknippas med.⁶⁷

Att använda diskursanalys i biblioteksvetenskapliga undersökningar innebär att fokusera på diskurser som biblioteket innehåller, till exempel hur dess maktstrategier tar sig uttryck och hur användarna påverkas. Ett annat fokusområde kan vara förhållandet mellan vetande och makt såsom det tar sig uttryck i biblioteksdiskursen; hur biblioteket genererar nytt vetande och hur detta ofta blir en fråga om begränsningar, då vetande alltid innefattar en överenskommelse om vad som inte är vetande. Då något anses sant att säga om biblioteket betyder detta även att andra saker anses vara falska uttalanden om dess funktion. Diskursanalysen undersöker både vad som ingår i diskursen och vad utsluts implicit eller explicit.⁶⁸

5.2.2 Diskursanalytiska inriktningar

Winther Jørgenson & Philips har urskilt tre huvudsakliga angreppssätt för diskursanalys: diskursteori, kritisk diskursanalys samt diskurspsykologi. De tre skiljer sig bl a åt i hur de betraktas diskurser: enligt diskursteori såsom utvecklad av Mouffe & Laclau konstituerar diskurserna all social verklighet; det finns inget "utanför" diskurserna. Norman Fairclough å andra sidan gör i sin kritiska diskursanalys en indelning av den sociala verkligheten i diskursiva och sociala praktiker. En annan skiljelinje går att dra efter hur de ser på förhållandet mellan individ och struktur och var de lägger fokus. Laclau & Mouffe följer i Foucaults fotspår då de menar att individen determineras av strukturerna och att en enskild person inte har möjlighet att rucka på diskursordningar. I Faircloughs kritiska diskursanalys har individen större möjligheter att bruka diskurser som resurser och förändra dessa, vilket även är synsättet hos diskurspsykologin.

Slutligen går det även att indela teorierna i de som fokuserar på abstrakta diskurser som cirkulerar i hela samhället vid en viss tidpunkt, eller vardagsdiskurser såsom producerade av enskilda individer genom text eller massmedia. Till den senare hör diskurspsykologin, medan Laclau & Mouffe åter ligger närmare Foucault då de är intresserade av att kunna kartlägga större, abstrakta mönster i ett samhälle.⁶⁹ Sådana typer av diskursanalyser är i princip avpersonlifierade och intresserar sig för de möjligheter och begränsningar som diskurserna på en "högre" nivå ger för våra handlingar, även om man erkänner att större diskursiva praktiker även reproduceras på "lokal" nivå. Det handlar i samtliga fall snarare om vad man var man valt att lägga tonvikten, än att underkänna teorier som arbetar efter andra perspektiv.

⁶⁷ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 18.

⁶⁸ Skouvig (2008), s. 232.

⁶⁹ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 24-27.

I denna uppsats följer jag en syn på diskurser som ligger nära Faircloughs perspektiv. I den mån syftet är att avslöja bakomliggande strukturer i kulturpolitisk diskurs ligger perspektivet också nära Laclau & Mouffe. På grund av dess praktiska applikationsmöjligheter har jag dock valt att följa Faircloughs angreppssätt där undersökningen indelas i diskursiva praktiker och sociala sådana, där de senare fungerar som omgivande kontext åt de förra. Faircloughs metod beskrivs närmare nedan.

5.2.3 Om valet av teori

Motivet till att bruka diskursanalys är ofta en vilja att kritiskt granska en rådande företeelse eller i alla fall betrakta den från ett nytt perspektiv. Man antar en kritisk hållning till sociala fenomen för att kunna tydliggöra maktrelationer i vårt samhälle och peka på dolda normer, ofta i avsikten att därmed kunna skapa förutsättningar för förändring.⁷⁰ Diskursanalysen söker inte efter nya sanningar utan försöker ta fram nya perspektiv på gamla sådana. Applicerad på biblioteken som organisation kan en sådan undersökning svara på frågor om vilka diskursiva praktiker som biblioteket rymmer, i detta fall visavi musik, samt hur fundamenten för dessa betydelsesystem är uppbyggda.⁷¹

Det övergripande syftet med denna undersökning var att ta reda på vilken syn på musik i bibliotekssammanhang som förmedlas från statlig kulturpolicy. Materialet består av uttalanden som inte direkt kan kopplas till en person utan mer är del av en allmän attityd som spänner över en grupp eller hela samhället, där språkbruk och sanningsanspråk på lokal nivå hänger samman med sociala praktiker på samhällsnivå. Av dessa anledningar föll det sig naturligt att välja diskursanalys som teori och metod, då diskursanalytiska inriktningar intresserar sig just för språket som skapare av mening och betydelser.

5.3 Norman Faircloughs kritiska diskursanalys

Kritisk diskursanalys innehåller metoder för att undersöka relationerna mellan diskursiva praktiker och kulturell eller social utveckling i samhället. Enligt Winther Jörgensen och Philips är Faircloughs angreppssätt det mest utvecklade av metoderna och teorierna för ett kritiskt-diskursanalytiskt perspektiv på en undersökning. Till skillnad från flera andra diskursteoretiska teorier är kritisk-diskursanalytisk metod utarbetad just i syftet att göra konkreta textanalyser av språkbruket som används i social interaktion.⁷²

⁷⁰ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 8.

⁷¹ Skouvig (2008), s. 225.

⁷² Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 66-68.

Diskursiv praktik ses inom den kritisk-diskursanalytiska skolan som knutet till text – hur vi producerar och konsumerar text i olika sammanhang. Denna praktik är med och bygger upp och förändrar sociala och samhälleliga fenomen, som alltså enligt den kritisk-diskursanalytiska skolan alltid har ett lingvistiskt element. Å andra sidan har vissa fenomen inte en diskursiv karaktär – allt betraktas med andra ord inte som diskurs, utan diskursiva praktiker är knutna till just text och utgör endast en del av det sociala rummet. Däremot påverkar diskurser övriga sociala praktiker i samhället och omvänt påverkas diskurser av icke-diskursiva, icke-textbaserade praktiker i ett dialektiskt förhållande. Man säger att diskurserna fungerar både konstituerande gentemot andra sociala praktiker och att de konstitueras av dessa.⁷³

Det konkreta målet med Faircloughs kritiska diskursanalys är att förstå hur man i specifika texter lingvistiskt kan avläsa diskursiva processer. Fairclough ställer sedan den specifika texten mot en social eller kulturell bakgrund (den sociala praktiken) för att förklara och visa på förhållandet mellan dessa och hur texten ger uttryck för vissa diskursiva praktiker i samhället.⁷⁴ Det är framförallt denna jämförande metod som skiljer den kritiska diskursanalysen från andra inriktningar.

I en diskursanalys ska två aspekter särskilt beaktas: den *kommunikativa händelsen* samt *diskursordningen*. Diskursordningen utgörs av diskurstyperna inom en viss institution sammantagna, medan en kommunikativ händelse är en särskild instans av språkbruk såsom en artikel, ett brev eller ett annat uttalande.⁷⁵

Fairclough bygger sin analys på en modell med tre dimensioner, som var och en måste betraktas som separata analysföremål även om de i praktiken inte är så enkla att avgränsa från varandra. Lite förenklat kan de sägas utgöra tre nivåer i analysen av en specifik text eller annat sk fall av en kommunikativ händelse och kan presenteras visuellt såsom en mindre yta (texten/den kommunikativa händelsen) vilken inryms i en större yta (den diskursiva praktiken) vilken i sin tur inryms av en större yta (den sociala praktiken). Texten är en del av en diskursiv praktik där skapande och mottagande av texten beaktas. Den diskursiva praktiken kan i den mån den är någorlunda stabil och allrådande inom en organisation eller ett område beskrivas som en diskursordning, vilken i sin tur utgör en del av eller reflekterar en övergripande social praktik. Innehållet i den sociala praktiken för en specifik undersökning beror på undersökningens ämne och hämtas ofta från andra samhällsvetenskaper såsom sociologi.⁷⁶

Textanalys enligt Fairclough handlar om att visa hur diskurser kommer till uttryck textuellt genom ett par olika redskap. Texten analyseras med dessa

⁷³ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 66-68.

⁷⁴ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 72.

⁷⁵ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 73.

⁷⁶ Winther Jörgensen & Philips (2000), s. 74.

redskap på flera, analytiskt skilda nivåer, varav de två viktigaste enligt Winther Jørgensen och Philips utgår från begreppen *transitivitet* och *modalitet*. Att analysera *transitivitet* innebär att man tittar närmare på hur texten förbinder handling, subjekt och konsekvenser. Detta tar sig uttryck genom hur satserna i texten konstruerats. En sats som beskriver en händelse kan exempelvis använda sig av passiv form, där ingen agent utpekats som ansvarig för händelsen ("100 personer anställdes i företaget"). Ansvar för händelsen läggs inte på någon, utan beskrivs på samma sätt som ett naturfenomen. Ett närliggande fenomen är nominalisering, där processen ersätts av ett substantiv ("det var många anställningar förra året"). Motsatsen är alltså att ha ett tydligt subjekt som står bakom händelsen ("företaget anställde 100 personer i fjol").⁷⁷

Begreppet *modalitet* syftar på graden av instämmande och sanning som talaren uttrycker i texten. Skillnaden i satser som "det är varmt" och "jag tror att det är varmt" eller "det skulle kanske kunna vara varmt" anger olika grad av säkerhet och ger olika grad av auktoritet åt talaren.⁷⁸ Konkret undersöks alltså hur satser bildas och hur subjekt och predikat används för att det framställda ska komma i ett visst ljud och uppfattas på ett visst sätt av läsaren. Hur texten förhåller sig till det den säger avgör hur den kan komma att tolkas. Vissa sanningsanspråk som en text gör kan presenteras som obestridliga och nödvändiga. Andra anspråk kan snarare vara mer försiktiga och uppmanande och läggas fram som förslag.

5.4 Tillämpning

Metoden för analysen i uppsatsen bygger på Norman Faircloughs kritiska diskursanalys såsom beskriven och tolkad hos Winther Jørgensen & Philips. Faircloughs metod är betydligt mer ingående än vad som beskrivits här och jag har valt att för min analys utforma en egen, förenklad variant av hans angreppssätt. Jag gör inte anspråk på att följa Faircloughs metoder till punkt och pricka. Istället har jag valt att ta fasta på ett par punkter som jag uppfattat som de mest relevanta verktygen för att besvara de frågeställningar jag valt.

5.4.1 Analysmetod och begreppsanvändning

Nedanstående analys bygger i stort på Faircloughs metoder och sätt att betrakta text. Det är en något förenklad variant av Faircloughs textanalys och de begrepp som han använder för att beskriva diskursiva praktiker och sociala praktiker. Uppdelningen i sociala och diskursiva praktiker handlar om att sätta sitt

⁷⁷ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 87. Exempelsatserna är egenvalda.

⁷⁸ Winther Jørgensen & Philips (2000), s. 88.

analysobjekt i ett redan givet sammanhang, en kontext som i sig *inte* är föremål för analys och inte behandlas som diskurser. Det sammanhang man sedan presenterat används sedan som något att ta spjärn mot för att göra de resultat man fått fram ur analysen begripliga. Exemplet på detta som Winther Jörgensen och Philips ger är en analys av två jobbbannonser för högskoletjänster. Dessa ställs sedan mot bakgrund av den politisk-ekonomiska utvecklingen de senaste decennierna för att visa hur den ena ger uttryck för ett nyliberalt förhållningssätt till högskola och arbete, medan den andra håller fast vid en traditionell syn på universitetsvärlden som helt skild från den ekonomiska sfären.

Centrala begrepp i kritisk diskursanalys är *kommunikativ händelse*, *diskursordning*, *social praktik* samt *transitivitet* och *modalitet*, med vilka man kan se närmare på hur enskilda satsar är uppbyggda. De *kommunikativa händelserna* i analysen utgörs av propositioner, statliga utredningar, bibliotekspolicydokument mm. d v s det huvudsakliga analysmaterialet. *Diskursordningen* är den uppfattning om exempelvis musik eller kultur som genomsyrar de kulturpolitiska dokumenten och policydokumenten sammantagna, den uppfattning som kommer till uttryck och som går igen inom samma område eller institution. Innehållet i dessa begrepp är alltså viktiga för undersökningen, men själva begreppen kommer inte användas explicit i analysen – istället är beskrivningen ovan tänkt att ge läsaren en fingervisning om hur jag gått till väga i behandlingen av materialet, där det får vara underförstått att exempelvis de resultat presenteras efter analysen av de kulturpolitiska dokumenten sammantagna *är* den diskursordning som de ger uttryck för.

Den sociala praktik jag valt som inramning för denna uppsats är samhällsfenomen och sociala tendenser som jag ansett berör musik, bibliotek och kulturområdet i stort, områden som har inverkan på kulturpolitiken. För att etablera denna bakgrund har jag valt texter som behandlar svensk samhällsutveckling under 1900-talet fram till idag med tonvikt på kultursyn och statlig kulturpolitik. Vad gäller synen på musik, bibliotek och kultur framkommer ett par dominerande uppfattningar. Dessa kommer senare i analysen att ställas mot utsagorna om musik och bibliotek hos analysobjekten, för att se om utsagorna ger uttryck för någon eller några av de sociala praktiker som presenterats. Valet av social praktik påverkar uppenbarligen analysen av materialet. Det går ofta att finna uttryck för mer än en diskurs eller samhällsövergripande tendens i en enda text. Förhoppningsvis utgör presentationen av den sociala praktiken tillräckliga motiv för att rättfärdiga valet av denna. Man ska dock ha i åtanke att en undersökning som valt en annan huvudsaklig bakgrund, exempelvis musikmarknadens utveckling eller digitaliseringen, sannolikt hade nått andra resultat.

I upplägget av analysen har jag varit inspirerad av Sanna Taljas diskursanalytiska studie, som till karaktären är berättande snarare än uppräknande.

Jag har i analysen försökt att skapa en röd tråd som går från det mer generella till det mer specifika. Indelning av analysen har gjorts efter teman jag tyckt mig finna, men de bygger inte på någon matematisk formel utan är tänkta att göra det lättare att överblicka innehållet i källmaterialet.

5.4.2 Material och urval

I valet av analysmaterial beaktades framförallt vilka dokument som kunde svara på de frågor som ställts. Vad gäller nu rådande kulturpolitik är det två propositioner som ligger till grund för denna: *Tid för kultur* från 2009 samt *Kulturarvspolitik* från 2016. Ytterligare information om den förda kulturpolitiken går att få genom uttalanden från Kulturdepartementets webbsida. Det intressanta för undersökningen var inte hur utomstående i exempelvis media eller biblioteksvärlden såg på kulturpolitiken, utan hur de ansvariga själva beskrev den. I de valda texterna har urvalet gjorts på basis av huruvida bibliotek och musik omtalas tillsammans, om passagerna säger något om synen på kultur i stort, eller om de uttalar sig på annat sätt ledande för de frågeställningar undersökningen är tänkt att svara på. Detta innebär att endast en liten del av alla kapitel och stycken i de valda texterna kommer att studeras.

Den andra halvan av frågeställningen handlar om hur implementeringen av kulturpolitiken ser ut i en faktisk biblioteksverksamhet. Därför valdes två statliga kulturinstitutioner som ägnar sig åt musikbiblioteksverksamhet, Kungliga biblioteket och Statens musikverk. De valdes då de är två av de största offentliga organisationerna som sysslar med musikbiblioteksverksamhet. Vad gäller styrning faller de både direkt under regeringens och Kulturdepartementets ansvar. Deras verksamheter skiljer sig åt dels genom hur de är uppbyggda, dels i deras uppdrag.

Endast en liten del av alla utgivna dokument från de två institutionerna har behandlats i analysen. Här har urvalet gjorts efter vad som sägs om verksamheternas uppdrag och mål, samt då man uttalar sig om musik som en del av sin verksamhet. Konkret innebär detta att det främst varit styr- och policydokument, årsredovisningar samt beskrivningar av den egna verksamheten från dess webbsida som ingått i analysen. Jag har även valt bort sådana typer av handlingar där författaren inte talar i egenskap av institutionen och texten inte kan sägas representera dennas verksamhet och policy. Detta innebär att blogginlägg, intervjuer och krönikor valts bort.

5.4.3 Sanna Taljas tre musikbiblioteksrepertoarer

Flera av de senaste decenniernas uppsatser i ämnet musikbibliotek har använt sig av Taljas tre repertoarer för att studera användares och bibliotekariers syn på sådan verksamhet och hur väl de passar in i de diskurser som Talja urskiljer. Nedan följer en presentation av de tre repertoarerna eller diskurserna.

”The General Education Repertoire”, vilket kan översättas med ”bildningsdiskurs”, bygger på uppfattningen att musikbiblioteken ska utbilda användarna i de viktigaste fenomenen och kompositörerna genom musikhistorien. Det är en diskurs som innehåller uppfattningen att det finns något sådant som en musikalisk kanon och att biblioteken bör lära ut denna till besökarna. Bakom detta ligger också uppfattningen om musik som något som kan rankas högt eller lågt, samt att förmågan att avgöra kvaliteten på musiken har att göra med allmänbildning och specialkunskaper. Av de olika genrerna anses klassisk musik stå främst, medan rock och pop inte betraktas som goda representanter för kultur eller konst. Att den klassiska musiken har högre status har att göra med den kopplas samman med ett gemensamt västerländskt, humanistiskt arv som är viktigt att bevara och delge till besökarna. Musikbiblioteket är främst till för de som vill fördjupa sig i detta arv eller utbilda sig i musik som konstform, t ex musikstuderande.⁷⁹ Som framgår från genomgången ovan av finska musikbiblioteksdokument är det alltså denna diskurs som varit den gängse i Finland, eller åtminstone den uttalade.

I ”The Alternative Repertoire”, den alternativa diskursen, är musikbibliotekets uppdrag är erbjuda alternativ till den musik som användarna ändå redan har tillgång till via exempelvis media; musikavdelningen ska fungera som motvikt till den kommersiella, massproducerade musiken genom att tillgängliggöra musik som inte kommer fram i massmedia som radio och tv. Urvalet ska fokusera på sådant som avviker från det mest synliga och ovanliga former av uttryck bör prioriteras. Även i denna repertoar finns med andra ord en tydlig uppdelning i lättsmält, massproducerad musik, vilken är av mindre intresse eller kvalitet, och den mer genuint kreativa, experimentella musiken vilken anses ha högre kvalitet.⁸⁰ I musikbiblioteksguider och policydokument blir denna uppfattning mer påtaglig från 1970-talet och framåt.

Slutligen har Talja identifierat ”The Demand Repertoire”, en användarorienterad diskurs som skiljer sig från de andra två på ett par viktiga punkter. Enligt denna syn ska biblioteket utgå från användarnas faktiska beteende och smak gällande musik. Användarnas behov ska styra utbudet, inte bibliotekariers eller musikvetares åsikter om kvalitet och relevans. Viktigast blir då att ha kännedom om bibliotekets användare och deras beteende på lokal nivå. Därmed måste varje bibliotek anpassa sitt material efter vad användarna efterfrågar eller lånar mest av.⁸¹ Det blir med en sådan inställning inte önskvärt att några regler för musikavdelningarna och deras utbud bestäms från högre instans. Huruvida musiken är bra eller relevant är upp till den enskilda användaren; då bibliotekarier eller experter väljer material kommer alltid vissa grupper att gynnas

⁷⁹ Talja (2001), s. 50-54.

⁸⁰ Talja (2001), s. 54-58.

⁸¹ Talja (2001), s. 58-63.

på bekostnad av andra. Utbildnings- eller kvalitetsmål ovanifrån betraktas mer eller mindre som översitteri. I Taljas undersökning tycks denna uppfattning vara i stort sett frånvarande i de policydokument som analyseras. Det är istället användarna själva som uttryckt sig dylikt. Kännedomen om och anpassning till lokala förhållanden är något som det talas positivt om i musikbiblioteksguiden från 1986. Ett musikverks popularitet är där dock inte det viktiga utan snarare frågan om kvalitet. Lokalanpassning tycks därmed syfta på något annat än vad som är populärt på orten.

6. Social praktik: kultur och kulturdiskurser

Den sociala praktik jag valt som ramverk åt analysen presenteras här. I grova drag behandlas samhällsutvecklingen under 1900-talet och bibliotekens plats i denna, utvecklingen av en egen sfär för konst och kultur i de västerländska samhällena, tidigare kulturpolitik från och med 1974 till idag samt begreppet kulturarv och användningen av musik som kulturarv. Tillsammans bildar dessa teman en bakgrund som nuvarande policy kring musik och bibliotek kan ställas mot.

6.1 Kulturpolitik: konst och kultur som ett autonomt fält

Den svenska kulturpolitikens utveckling kan sättas i ett större historiskt perspektiv. Geir Vestheim menar i sin text "Kulturens och konstens autonomi: Från den tidiga borgerliga epoken till den senmoderna "skenande" världen" att kulturens och konstens plats i det västerländska samhället kan sägas ha påverkats av två motsatta historiska utvecklingar: å ena sidan blir från 1700-talet och framåt konsten och kulturen en mer autonom sfär. Å andra sidan har det traditionella, liberala samhällsskicket i västvärlden med stabila nationalstater och samhällsstrukturer på senare år genomgått rad krisartade förändringar och börjat uppluckras. Fenomenet kallas globalisering och syftar på undergrävandet av det moderna samhällets rådande uppfattningar om en linjär utveckling mot större frihet och välfärd och mer stabila nationer.

Argumenten för konstens autonomi kan ledas tillbaka till slutet av 1700-talet, då den tyske filosofen Immanuel Kant förde fram tesen att konst var något särskilt som bara kan bedömas efter egna, estetiska kriterier och existerade för sin egen skull. Kants teser blev mycket populära under 1800-talet och fördes fram av framstående kulturpersonligheter som Madame de Staël och Charles Baudelaire, vilka utvecklade den romantiska idén om konstnären som andligt förfinad och fri från de världsliga bekymren som präglade vanliga människors vardag.⁸²

⁸² Vestheim (2011), s. 149.

Det kapitalistiska systemet och den liberala ideologin med privat ägande som grund växte fram tillsammans under 1800-talet och konsten som område utvecklades parallellt med dessa. Då status i samhället alltmer kom att bero på ekonomiska resurser blev förnekandet av pengarnas betydelse en viktig del av konstnärens identitet – genom att avvisa den rådande ideologin kunde konstnärerna skapa sig en egen social sfär. Ändå blev konsten och konstnärernas verk de facto också en del av marknaden under denna tid. Förklaringen till detta ligger i det symbiotiska förhållande som det liberala samhället och konsten som sfär utvecklade. En av hörnstenarna i den liberala ideologin var tolerans och individuell frihet. En viss upproriskhet bland konstnärerna kunde uppmuntras, då den visade på de styrandes välvilja och legitimera deras positioner. Samtidigt fick konsten fortsätta existera för sig och avvisa det omgivande samhällets normer, och konstnären fick vara revolutionär och hjältemodig – så länge konsten kunde komma ut på marknaden och därmed neutraliseras. I samma anda kunde politiker stödja statliga kulturinstitutioner och bruka dem som sociala och ideologiska verktyg och samtidigt hävda att konsten och kulturen var principiellt fria. De socialdemokratiska regeringarna under 1900-talet ärvde denna situation och fortsatte i stort sett i detta spår, då man från statligt håll fortsatte att betona kulturinstitutionernas och kulturlivets oberoende och samtidigt angav mål och direktiv för dessa.⁸³

6.1.1 Kulturpolitikens armlängdsorgan

Den viktigaste uppgiften för kulturpolitiken är att stödja vissa former av kultur och göra dem tillgängliga för medborgarna. Att stödja en ”god sak” till förmån för en aktiv publik av medborgare är det yttersta och legitima motivet för att ha en offentlig kulturpolitik.⁸⁴

Kulturpolitiken kan indelas i olika områden varav ett utgörs av riksdag, Kulturdepartementet och de statliga ”armlängdsorganen”, vilka tillsammans kan benämnas det kulturpolitiska systemet. Armlängdsorganen är institutioner med viss självständighet som visserligen är ansvariga inför kulturdepartement och ska följa de principiella riktlinjer som fastställts av politikerna, men ändå förväntas fatta beslut som är politiskt oberoende i enskilda frågor. En sådan fråga är beslut om utdelning av bidrag till organisationer, vilket exempelvis Statens kulturråd och Statens musikverk ägnar sig åt. De andra delarna av kulturpolitiken består dels av producenter, distributörer och förmedlare av kultur (exempelvis tonsättare, förlag eller kulturinstitutioner), dels av konsumenter, publik och användare.⁸⁵

⁸³ Vestheim (2011), s. 150-152.

⁸⁴ Vestheim (2011), s. 144-145.

⁸⁵ Vestheim (2011), s. 145-146.

Av kulturpolitikens olika delar berör denna undersökning endast det kulturpolitiska systemet. De två organisationerna vars policydokument studerats, Statens musikverk och Kungliga biblioteket, utgör armlängdsorgan enligt Vestheims definition. Deras autonomi i förhållande till de kulturpolitiska målen och till stat och kulturdepartement kan möjligen ha en inverkan på vilken kultur- och musiksyn de förmedlar och hur väl denna överensstämmer med den statliga kulturpolitikens.

6.2 Samhällsutveckling och bibliotekspolitik

Sedan drygt 100 år tillbaka har svenska staten varit engagerad i biblioteksverksamhet. Utvecklingen i statens policy kring biblioteken är nära förbundet med samhällsutvecklingen i stort. Här följer en kort historik kring den förda politiken visavi bibliotek i Sverige de senaste seklet.

Anders Frenander menar att den traditionella bilden av samhällsutvecklingen under 1900-talet är en utveckling bort från fattigdom och orättvisor mot större jämlikhet, demokrati och välstånd. Detta kan är en väldigt förenklad bild, då 1900-talet inte bara präglades av framsteg utan också av världskrig, oljekris och en hotande atomvinter. Men även om man problematiserar en den förenklade bilden måste det ändå konstateras att genomgripande förändringar präglade både det svenska samhället och omvärlden under det senaste seklet. Från en skakig politisk och ekonomisk utveckling med demokratins införande i Sverige under seklets första decennier gick man in i en mer stabil period med nästan oavbruten tillväxt som varade från 30-talet t o m mitten av 70-talet. Under denna tid hade socialdemokraterna nästan genomgående regeringsmakten och deras politiska agenda kom att präglade samhällsutvecklingen, bl a i hur staten kom att engagera sig i biblioteksverksamheten.⁸⁶ Socialdemokraternas samhällsprojekt kallas ofta i historieskrivning för Folkhemmet. Ofta har denna s k svenska modell setts som en medelväg mellan socialism och kapitalism, präglad av pragmatism och villighet att kompromissa med målet att föra en politik som inkluderade hela folket. I detta uppstod så småningom synen utomlands på det svenska samhället som präglad av måttfullhet och jämlikhet.⁸⁷

Efter regeringsskiftet 1976 förändrades gradvis den förda politiken och statens roll började ses i ett annat ljus. Dess inblandning i samhället olika grenar skulle nu minskas, statliga företag privatiseras och marknaden avregleras och ges större betydelse vid politiska och ekonomiska beslut. Den nya ideologiska våg som gjorde sig gällande framförallt under 80-talet och framåt kallas nyliberalism.

⁸⁶ Frenander (2012), s. 3-4.

⁸⁷ Frenander (2012), s. 5.

Nyliberalistiska idéer har sedan 80-talet haft en dominerande ställning i västvärlden.⁸⁸

6.3 Tendenser i svensk kulturpolitik 1974-2009

Kulturens och de estetiska verksamheternas plats i samhället har förändrats de senaste decennierna, då det som kallas kultur idag behandlas mindre som en egen sfär och mer som en integrerad del av resten av samhället, tillsammans med exempelvis ekonomi (som kommersiell produkt) och med politik (som en identitetsskapare o dyl.). Kulturen har kommit att betraktas som en lösning på olika samhällsliga problem och kulturella verksamheter antas främja ekonomisk utveckling på lokal nivå. Fenomenet är globalt och Sverige är inget undantag. Kulturen har allt oftare blivit ett instrument i inte minst ekonomiska syften.⁸⁹

Generellt finns två olika sätt att se på kultur som fenomen. Man kan betrakta det på sociologiska eller antropologiska grunder och låta kultur innefatta allt människor gör. Kultur är då grunden för att överhuvudtaget ha ett samhälle. Å andra sidan kan kultur även syfta på något betydligt mer avgränsat inom samhället. Det har då ofta förknippats med skandlig odling; med denna syn följer även uppfattningen att kultur är lika med finkultur, något förmer än populärkulturen vilken ses som vulgär. Den hierarkiserande kultursynen är dock mindre uppenbart påtaglig i dagens samhälle. Med eller utan sådana värderingar existerar i alla fall inom politiken ett avgränsat område som rör kulturell verksamhet i samhället, vilket då behandlas som något avskilt.⁹⁰

I svensk kulturpolitik anger staten generella mål för kulturpolitiken och har ett övergripande ansvar, men på regional och lokal nivå existerar en frihet att tolka dessa mål då de utformas i den konkreta verksamheten. I alla kulturutredningar de senaste halvseklerna uttrycks åsikten att staten inte ska reglera kulturell verksamhet i landet utan bara stödja och stimulera den.⁹¹ Fram till omkring 1960-talet sågs kulturen av de styrande socialdemokratiska regeringarna som något som skötte sig självt. Kulturfrågor diskuterades framförallt i utbildningssammanhang. En höjd levnadsstandard ansågs automatiskt medföra en högre kulturell sådan. Då det på 60-talet höjdes röster för att så inte blivit fallet utan att kulturen tvärtom urvattnats, utformades vad som skulle bli de kulturpolitiska målen, framlagda av Kulturrådets utredning *Ny kulturpolitik* från 1972, vilket ledde till beslutet i

⁸⁸ Frenander (2012), s. 7.

⁸⁹ Frenander (2011), s. 5-7.

⁹⁰ Frenander (2011), s. 15.

⁹¹ Frenander (2011), s. 18.

riksdagen 1974 om en samlad kulturpolitik med övergripande målsättningar.⁹² Därmed fick Sverige för första gången få en samlad kulturpolitik.

6.3.1 1974 års kulturpolitik

Formuleringarna i de kulturpolitiska målen från 1974, grundad på utredningen *Ny kulturpolitik* från 1972⁹³, pekar på en förändrad syn på vad kultur är. Antalet verksamheter som erkänns som kulturella har utökats gentemot tidigare och kultur ses inte längre som något ett fåtal människor såsom konstnärer ägnar sig åt. Det är ett steg bort från det elitistiska och värderande kulturbegrepp som bara inkluderar vissa kulturella uttryck inom konst, litteratur o s v. Kultur är snarare något alla medborgare bör vara engagerade i för att, med jämlikhet som mål, kunna erövra de resurser som behövs för att utöva sina rättigheter. Samtidigt finns det ett värderande av kultur i viljan att aktivt motarbeta kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet, då det kommersiella sågs som fiende till autentiska konstuttryck. Målen beskrivs av Frenander som socialliberala med socialistiska inslag och liknande tongångar förekom inom den svenska musikrörelsen under 70-talet. Sammanfattningsvis var de kulturpolitiska målen ganska typiska för sin tids vänstervåg och med denna ett visst sätt att se på och tala om konst, kultur och samhälle, där jämlikhetssträvandet var satt i centrum.⁹⁴ Kulturen ansågs ha varit förbehållen en liten privilegierad grupp, som var konsumenter av den uppmuntrade finkulturen. Man ville inkludera fler människor och fler typer av kulturella yttringar i det statliga stödet än de snävt avgränsade konstformer som hittills fått stöd, så att utbudet för gemene man inte enbart skulle bestå av den lättillgängliga och kommersiellt gångbara kulturen.⁹⁵

Det kulturpolitiska området i utredningen från 1972 omfattar främst konstformerna och skapande verksamhet men även kommunikationsmedia som radio och tv. Inom detta område ska kulturpolitiken skapa en bättre samhällsmiljö och ”bidra till att forma ett nytt och vidare välfärdsbegrepp.”⁹⁶ Kultur- och utbildningspolitik är nära knutna till varandra och delar samma mål, d v s individens utveckling, förmågan till självständigt tänkande och kommunikation samt aktiv medverkan i samhället. Grundskolan nämns som en sfär där kultur och utbildning möts och ett kulturellt sinnelag är något är möjligt att lära ut:

Elevernas sinne för de estetiska värdena bör uppodlas genom skapande verksamhet och smakuppfostran.⁹⁷

⁹² Frenander (2011), s. 18-19.

⁹³ SOU 1972:66.

⁹⁴ Frenander (2011), s. 20-21.

⁹⁵ Frenander (2011), s. 22.

⁹⁶ SOU 1972:66, s. 3.

⁹⁷ SOU 1972:66, s. 210.

De insatser på musikområdet som omtalas består främst av stöd till konsert- och orkesterverksamhet samt musikutbildning. Musik- och biblioteksområdet har i utredningen få beröringspunkter. Biblioteken behandlas tillsammans med litteratur, bl a i kapitlet om statsstöd till dessa. Musikaliska akademiens bibliotek omnämns som ett forskningsbibliotek men dess verksamhet diskuteras inte.⁹⁸ Boken sägs uttryckligen vara en viktig beståndsdel hos biblioteken, men inte den enda. Biblioteken beskrivs som platser för ”kulturell verksamhet av olika slag”.⁹⁹

1974 års kulturpolitiska mål bestod fram till 1997 utan förändringar. Senare delen av 70-talet och 80-talet kännetecknades av oljekris och ekonomisk stagnation och med detta följde en mer kritisk uppfattning om statens roll i samhället. En nyliberal, marknadsvänlig diskurs tog över samhällsdebatten och det politiska fältet under 1980-talet. Statens inflytande över samhällets olika områden skulle minskas så mycket som möjligt. Även i kulturdebatten förekom sådana åsikter. Tonen var inte längre socialistisk utan nyliberal, individualistisk och antistatlig. Trots detta låg alltså kulturpolitiken i princip fast in på 90-talet.¹⁰⁰

6.3.2 Utredningar om musik på bibliotek under 70- och 80-talen

Mellan fastslagningen av de kulturpolitiska målen 1974 och fram till idag har endast två utredningar som berör musik på bibliotek genomförts. I övrigt lyser litteraturen om musikbibliotek med sin frånvaro; den enda texten skriven det senaste halvsekle bortsett från de två utredningarna som behandlar ämnet är handboken *'Urvalsprinciper'. Musik på bibliotek: En handbok för det dagliga arbetet* från 1970 med framförallt praktiska råd för bibliotekarier vid urval av musik samt inköp och skötsel av teknisk utrustning.¹⁰¹

Kulturrådets utredning *Fonogrammen i kulturpolitiken, rapport från Kulturrådet 1979:1* tillkom i kölvattnet av kulturpolitiska målen från 1974. Utredningen berör främst fonogrammarknaden men diskuterar även bibliotekens roll på fonogramområdet, med syftet att utgöra jämförelsematerial till nya initiativ på området från statliga myndigheter.¹⁰² I rapporten förekommer långa passager där författarna ger tydligt uttryck för sin syn på musiken roll i samhället. Rapporten är kraftigt ideologiskt vinklad. Lönsamhet ska enligt kulturpolitiska målen inte vara avgörande för kulturell verksamhet. Lönsamhet ska inte vara en avgörande faktor för kulturell verksamhet då den håller tillbaka mångsidighet och förnyelse.¹⁰³ I en icke-kommersiell kulturell verksamhet styrs planering av

⁹⁸ SOU 1972:66, s. 31-32, 65.

⁹⁹ SOU 1972:66, s. 411.

¹⁰⁰ Frenander (2011), s. 25-27.

¹⁰¹ Rådahl (1970).

¹⁰² *Fonogrammen i kulturpolitiken, rapport från Kulturrådet 1979:1* (1979), s. 11.

¹⁰³ Statens kulturråd (1979), s. 19.

konstnärliga, förnyande idéer och musiken distribueras till de som behöver dem.¹⁰⁴

Biblioteken omtalas som en potentiellt viktig aktör inom fonogramområdet och i det lokala musiklivet.¹⁰⁵ Enligt de kulturpolitiska målen ska äldre tiders kultur bevaras och levandegöras och äldre inspelningar bör göras tillgängliga för alla bl a genom utåtriktad service på bibliotek.¹⁰⁶ Ett problem är dock enligt utredarna att traditionella normer styr bibliotekens urval av musik – västerländsk konstmusik dominerar medan folk mest lyssnar på popmusik. Urvalet bör istället styras av kvalitetsnormer. De traditionella värderingarna av vilka musikytringar som representerar ”god” musik bör dock vidgas så att urvalet innefattar ett stort spektrum av genrer.¹⁰⁷ På grund av musikbranschens starka position beskrivs den statliga kulturpolitiken som nödvändig:

De stora koncernernas utbud kommer att forma människornas medvetande från unga år. De kommer att formas till passiva fonogramkonsumenter och styras i arbete och varuhus med hjälp av fonogram som bakgrundsmusik. Om inte den statliga kulturpolitiken omfattar ett program för åtgärder inom fonogramområdet kommer fonogrammens roll i det framtida svenska samhället att bestämmas av de multinationella koncernernas ledningsgrupper. Då kommer troligen den ovan skisserade framtidsituationen att bli verklighet. En sådan utveckling vore en kulturpolitisk katastrof.¹⁰⁸

Som en del i arbetet att motverka detta behövs en kulturpolitik där fonogrammen är ”jämförbara med t ex böcker.” Fonogram ska inte användas som ljudväggar för att skilja människor åt, inte användas för att pacificera eller isolera. Det ska heller inte utgöra ett medel att fly en tung vardag och problem, ”t ex genom ständigt ljudskval som kallats ”elektroniskt morfin”.¹⁰⁹ Fonogram ska istället vara en källa till gemenskap då man skapar musik tillsammans, användas för kontemplativ lyssning, till aktiviteter och inlärningsprocesser, ha en roll som förmedlare av gehörstraditioner och vara en inspirationskälla till eget musicerande. ”De bör vara ett kommunikationsmedel mellan människor och medverka till en djupare förankring i den egna gruppens kultur.”

Den senaste större offentliga undersökningen om musik på svenska bibliotek var *Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet* från 1983. Utredningen kom till på uppmaning från Svenska musikbiblioteksförbundet och Allmänna biblioteksförbundet specialgrupp för AV-media. Enligt utredarna hade ämnet musik på folkbibliotek diskuterats flitigt under föregående år. Motivet var att uppgifterna om musikverksamhet på folkbibliotek var knapphändiga och man önskade att rapporten skulle stimulera

¹⁰⁴ Statens kulturråd (1979), s. 21.

¹⁰⁵ Statens kulturråd (1979), s. 176-177.

¹⁰⁶ Statens kulturråd (1979), s. 147.

¹⁰⁷ Statens kulturråd (1979), s. 83.

¹⁰⁸ Statens kulturråd (1979), s. 145.

¹⁰⁹ Statens kulturråd (1979), s. 146.

kommunerna till att närmare beakta bibliotekens roll i det lokala musiklivet.¹¹⁰ Rapporten bestod av svar på en enkätundersökning som gjorts bland svenska kommuners bibliotek. I enkäten frågade man bland annat om urval, beståndets omfattning, och typer av musikverksamhet såsom konserter.¹¹¹ Enligt svaren bestod år 1983 1,5 % av folkbibliotekens bestånd av fonogram såsom vinylskivor, medan 1 % utgjordes av musikalier (noter).¹¹²

Skälen som anges i rapporten till att biblioteken ska erbjuda musik är både tillgängliggörande och utbildande. Om man använder Sanna Taljas repertoarer som mall hamnar man någonstans mellan den alternativa och den utbildande diskursen. Man ska hjälpa folk att skaffa sig kunskaper i musik så att de öppnar ögonen för sådant som är mer svårsålt ”trots musikalisk och teknisk kvalitet”.¹¹³ Även flera svarare på enkäten uttryckte åsikten att kvalitet och seriös musik måste finnas på biblioteket då det inte finns i affärerna.¹¹⁴ Det fanns dock även tecken på ett användaranpassat synsätt, då man anmärkte att mer rock- och popmusik borde köpas in för ungdomarnas skull, då det är denna musik de kommer för att låna. Rocken beskrivs som ”ungdomens musik”.¹¹⁵ Bland enkätsvaren fanns dock negativa attityder till att ha rock och pop, med formuleringar som ”den skvalar ändå överallt.”¹¹⁶ Ett återkommande tema är också att musikområdet är mångfacetterat och ämnet musik inte är ett utan flera. Därför borde man samarbeta med det lokala musiklivet och bli tydligare med sin musikförmedling. Biblioteken beskrivs uttryckligen på ett ställe som ”...ett redskap för dem [de lokala kulturnämnderna] att förverkliga kulturpolitiken, musikpolitiken.”¹¹⁷

6.3.3 90-talets nya kulturpolitik och bibliotekslagen

1974 års kulturpolitik stod fast, i alla fall på pappret, ända till mitten av 1990-talet. Ekonomisk kris med påföljande nedskärningar i de offentliga utgifterna var ett starkt motiv bakom att se över de kulturpolitiska målen 1997. I de nya målen märks särskilt två nya punkter, att kulturen ska vara ”en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället”, samt att kulturpolitikens ska ”främja bildningssträvandena.” Andra punkter har omformulerats på ett sätt som Frenander menar speglar en förändrad omvärldssituation och annorlunda ideologisk lutning i samhället. En ökad betoning på konstnärlig mångfald och kvalitet kan tyda på att den anti-hierarkiska kultursynen från 70-talet var på väg bort. Även motverkandet av kommersialismens negativa verkningar har nedtonats.

¹¹⁰ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 3.

¹¹¹ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 7-8.

¹¹² Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 12.

¹¹³ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 99.

¹¹⁴ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s.93-94.

¹¹⁵ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 34.

¹¹⁶ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s. 34.

¹¹⁷ Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984), s.97-98.

Överlag pekar de nya målen mot en mer konservativ, individualistisk och kanske elitistisk kultursyn.¹¹⁸

Anders Frenander menar att svensk kulturpolitik i praktiken genomgående har arbetat med ett ganska snävt kulturbegrepp som främst innefattat så kallad finkultur i traditionell bemärkelse, det vill säga teater, klassisk musik, museer och så vidare, trots målen om allas deltagande i kulturell verksamhet. Den gamla elitens hierarkiserande kultursyn har i någon mån bestått genom 1900-talet. Utöver detta är även bildningssträvnaderna ett återkommande motiv i kulturpolitiken – i 1972 års kulturutredning sägs utbildning och kultur verka i symbios. En tydlig förändring från 90-talet och framåt är dock ett ökat fokus på kulturarv, dess bevarande och brukande.¹¹⁹

1996 kom den första svenska bibliotekslagen. Proposition 1996/97:3 *Kulturpolitik*, vars antagande innebar nya kulturpolitiska bestämmelser, innehåller förslag om lagens införande och en stor del av propositionen ägnas till att diskutera behovet av en sådan. Lagen innebar bland annat att varje kommun nu måste ha ett folkbibliotek och varje högskola ett högskolebibliotek, samt att litteratur utan avgift ska få lånas från folkbiblioteken. Litteraturen är också det enda mediet som nämns uttryckligen. Om folkbibliotekens syfte säger lagen att:

Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.¹²⁰

Vissa argument om bibliotekslag gick tillbaka flera decennier, men införandet kan lite förenklat ses som en reaktion mot kommunernas försämrade ekonomi under 90-talet samt de nyliberala strömningarna i samhället som gjorde att man började överväga att behandla biblioteken mer som företag och ta ut avgifter för utlåningsverksamheten. Framförallt folkbiblioteken saknade ett samlande styrdokument som skyddade dess demokratiska uppgifter i samhället, som de avgiftsfria lånen var en del av. Trots rådande ideologiska strömningar om minskad statlig styrning antogs 1996 en bibliotekslag som gällde alla offentligt styrda bibliotek. En förklaring till detta kan vara att bibliotekens ställning och symboliska betydelse för demokrati och yttrandefrihet fortfarande var mycket stark. Dock lät man den faktiska utformningen av verksamheten bli en fortsatt lokal angelägenhet.¹²¹

¹¹⁸ Frenander (2011), s. 27-29.

¹¹⁹ Frenander (2011), s. 32.

¹²⁰ SFS 1996:1596, 2§.

¹²¹ Frenander (2012), s. 63-65, 73.

6.3.4 Proposition 1996/97:3 *Kulturpolitik*

1996 års kulturpolitik bevarar mycket av den tidigare förda kulturpolitiken. En god kulturpolitik förknippas med begrepp som yttrandefrihet, kulturell jämlikhet och mångfald. Propositionen behandlar flera av de vanliga områdena inom kulturen, men litteratur och läsförmedling är det som lyfts fram starkast.¹²² Statens inblandning i kulturlivet ska dock vara samordnande, inte styrande:

Avsikten är inte att öka den statliga styrningen över det lokala kulturlivet. Tvärtom måste statens ambitioner vara att främja ett kulturliv som i allt väsentligt utformas under lokalt ansvar. Det krävs emellertid ett engagemang från centralt håll för den lokala utvecklingen.¹²³

Biblioteksverksamheten diskuteras under avsnitten om litteratur och språk. Ett förslag om införande av bibliotekslag tar upp mycket utrymme. Musik behandlas i ett eget kapitel. Andra avsnitt gäller bland annat teater, film, bildkonst samt kulturarv som i propositionen behandlas som ett eget område.¹²⁴

Musiken som konstområde och målen med statens insatser på detta område beskrivs på följande vis:

Musiken är det mest vittförgrenade och omfattande konstområdet. Musiken gör, i högre grad än andra konstformer, traditioner levande på ett medryckande och engagerande sätt. För många, särskilt de unga, är musiken ett sätt att uttrycka sin identitet.¹²⁵

Ett musikutbud för alla förutsätter mångfald. Staten bör verka för att skilda musikformer, musikkulturer och musik med särskilda funktioner för individer och grupper kan komma till uttryck. Särskilda instanser kan t.ex. behövas för att sprida nyskapad musik inom s.k. smala genrer eller främja bruket av det musikaliska arvet i form av äldre musik, folkmusik och musiktraditioner som förts hit från andra länder och kulturer. Sådana instanser är också ägnade att uppväga den västerländska konstmusikens dominans i stora delar av musiklivet. Att få till stånd korsbefruktande möten mellan musiklivets olika delar är en viktig uppgift.¹²⁶

Mångfalden inom musiklivets kommersiella del sägs ha ökat, samtidigt som smalare genrer har fått svårare att klara sig. Den tidigare förda musikpolitiken beskrivs som i stort lyckosam, då den hjälpt aktörer inom det fria musiklivet att klara sig ”på en allt kärvare marknad”.¹²⁷ Insatserna som redan görs beskrivs ha bidragit till mångfald och utveckling inom musikområdet, men organiseringen kunde bli bättre. Musikpolitikens mål är ”...att alla skall få del av ett varierat musikutbud av hög kvalitet och möjligheter till eget musikutövande...”.¹²⁸ Genrer som inte är välrepresenterade behöver få extra stöd.¹²⁹ Till skillnad från texterna från 70- och 80-talen ses dock inte den kommersiella musiken som ett hot mot de

¹²² Prop 1996/97:3, s. 1.

¹²³ Prop 1996/97:3, s. 21.

¹²⁴ Prop 1996/97:3, s. 4.

¹²⁵ Prop 1996/97:3, s. 224.

¹²⁶ Prop 1996/97:3, s. 79-80.

¹²⁷ Prop 1996/97:3, s. 78.

¹²⁸ Prop 1996/97:3, s. 79.

¹²⁹ Prop 1996/97:3, s. 89.

smalare genrerna. Musiklivet och intresset för musik ska ”stimuleras” och ”utvecklas” samt att goda förutsättningar ska ”skapas”, både för professionella och amatörer. Formuleringarna med passiva termer antyder kanske en vilja att hålla ett visst avstånd till de faktiska verksamheterna. Ett viktigt skäl till statens insatser är att alla ska ha samma möjligheter att ”utöva, skapa och lyssna till musik...”¹³⁰

Biblioteksverksamhet nämns inte en enda gång i hela kapitlet om musikområdet. Det konstateras att spridning av noter och fonogram ska ges fortsatt stöd, men biblioteken beskrivs inte som ett forum för denna spridning.¹³¹ De är istället en del av litteraturpolitiken och de statliga insatserna för läsning och litteratur. Flera gånger betonar man att biblioteken ska förmedla kvalitetslitteratur, en term som används på ett självklart vis. Tillgång till information förknippas också med biblioteken, som även beskrivs som en mötesplats.¹³²

1996 års kulturpolitiska mål, som i sig var en modifierad variant av 1974 års mål, bestod ända fram till 2009 då formuleringarna i de kulturpolitiska målen ändrades i och med att en ny kulturpolitik beslutades i december 2009. Till grund för dessa låg proposition 2009/10:3, *Tid för kultur*.¹³³ Ytterligare bestämmelser och modifieringar av kulturpolitiken tillkom senast i och med proposition 2016/17:116 *Kulturarvspolitik*, det senaste stora tillägget i kulturpolitiken.

6.4 Kulturarv

Då båda undersökningsobjekt för denna undersökning, Kungliga biblioteket och Statens musikverk, har verksamhetsbeskrivningar som nämner deras arbete för kulturarvet är definitionerna av begreppet kulturarv i den rådande kulturpolitiken en central fråga, liksom hur begreppet tidigare använts och dess relation till musik.

6.4.1 Kulturarv och musik i tidigare kulturpolitik

Stefan Bohman diskuterar i boken *Musiken som politiken – konstmusik som kulturarv* hur musikverk fått politisk betydelse genom upphöjning till kulturarv, vilket ändrat synen på verken ifråga. Kulturarv är ”de kulturuttryck vi bland eoner av kulturuttryck valt att bevara, vårda och ge speciell betydelse.”¹³⁴ Vad som ges status av kulturarv är i högsta grad symboliskt, då inte vad som helst kan vara kulturarv om det ska ha någon innebörd. Ett kulturarv är något för sin kultur

¹³⁰ Prop 1996/97:3, s. 79.

¹³¹ Prop 1996/97:3, s. 90.

¹³² Prop 1996/97:3, s. 43-46.

¹³³ Kulturrådet > Om kulturrådet > Kulturpolitiska mål [2018-05-10].

¹³⁴ Bohman (2003), s. 11.

omistligt och därmed en representation av vad kulturen i ett visst samhälle är. Men betydelsen ligger inte i själva föremålet utan i hur det tolkas och de motiv som fört fram det till positionen av kulturarv. Ett kulturarv är något att samlas kring, något vars betydelse alla oavsett social eller politisk tillhörighet ska vara eniga om. Ett av Bohmans starkaste exempel är Bethovens nionde symfoni, idag betraktad som något av en nationalsång för EU och en symbol för fred och samarbete. Detta är ett praktexempel på användningen av ett musikverk i politiskt syfte, men Bohman visar också hur Bethovens nia från dess tillkomst tilldelats helt olika symbolik och värden av olika aktörer.¹³⁵ Poängen är att symboliken inte ligger inneboende i verket utan är något som tilldelas det. Om inte nian fungerat väl som samlande fenomen för EU hade det kanske inte varit en kandidat för kulturarvsklubben.

I 1974 års kulturpolitiska mål är en av punkterna att äldre tiders kultur ska bevaras. Musiken kunde vara en del av "äldre tiders kultur" enligt 1979 års fonogramutredning. "Äldre tiders kultur" byttes ut mot "kulturarv" i den omformulerade kulturpolitiken från 1996.¹³⁶ Kulturarvet hade på 90-talet blivit föremål för kulturpolitiken. Det likställdes med "vårt historiska arv" och beskrevs som den fysiska kulturmiljön, språket, de konstnärliga uttrycksformerna och spår från tidigare generationers traditioner. Staten uppgavs ha ett stort ansvar i att vårda och visa fram kulturarvet för att det inte ska missbrukas. Kulturarvet förknippades med kontinuitet, identitet och trygghet, en länk till den egna historien.¹³⁷ Institutioner med ansvar att göra det åtkomligt var bl a museer, arkiv och bibliotek.¹³⁸ Musiken kunde vara en del av detta kulturarv. "Det musikaliska arvet" beskrivs i 1996 års kulturpolitik som "äldre svensk musik, folkmusik och musiktraditioner som förts hit från andra länder." Klassisk musik räknades inte hit, tvärtom skulle statens insatser för muskarvet "uppväga den västerländska konstmusikens dominans i stora delar av musiklivet."¹³⁹

6.5 Den tekniska utvecklingens betydelse

Slutligen måste någonting sägas om den tekniska utvecklingen inom bl a kommunikation och andra områden som påverkat både biblioteksverksamheten och musikområdet. Digitaliseringen är inte det huvudsakliga fokuset för undersökningen men ska heller inte glömmas bort. Det mest framträdande fenomenet är Internet, som framförallt präglat samhällsutvecklingen sedan början

¹³⁵ Bohman (2003), s. 12-22.

¹³⁶ Prop 2009/10:3, s. 11.

¹³⁷ Prop 1996/97:3, s. 29-30.

¹³⁸ Prop 1996/97:3, s. 222.

¹³⁹ Prop 1996/97:3, s. 80.

av 00-talet. Digitaliseringen av media har underlättat och intensifierat all kommunikation i världen. Förutsättningarna för utbyte och produktion av kommersiella varor och kultur av olika slag, inklusive musik, har med detta förändrats och förenklats. Digital teknik var fortfarande år 1996 inte ett akut område att ta ställning till för kulturpolitiken, men i den senaste stora kulturpropositionen *Tid för kultur* från 2009 adresseras frågan om digitalisering, särskilt i förhållande till bibliotekens och arkivens verksamhet.¹⁴⁰

6.6 Social praktik – sammanfattning

Sammanfattningsvis går det att urskilja ett antal trender i samhällsutvecklingen i kulturpolitiken och i synen på bibliotek och kulturfrågor. Jag har här valt att förenkla och sammanfatta dessa så långt det är möjligt utan att förvanska innehållet.

- Konstens och kulturen etableras som eget fält från 1800-talet och framåt, med en viss autonomi gentemot omgivande samhället. Autonomi blir ett tema i kultur- och konstdiskursen. Autonomi kom även att gälla statliga kulturinstitutioner, såsom armlängdsorgan. Samtidigt ingriper staten med övergripande mål för kulturell verksamhet. I och med detta särskiljs också fin- och folkkultur tydligare, bl.a. inom musiken. Trots förändringar i kulturpolitiken består åtminstone delvis denna hierarkiserande syn på kultur fram till nutid, även om gränsdragningen mellan de två förändrats något. Idén om kulturens autonoma ställning har dock de senaste åren naggats i kanten då det börjat talas mer om dess inverkan på och nytta inom andra samhällsområden.
- Synen på konsten som något fritt och oberoende har påverkat statens inblandning på kulturområdet. De så kallade armlängdsorganens självständighet visar på detta, då staten t.ex. i folkbibliotekens verksamhet uttrycker en ovillighet att direkt lägga sig i kulturella verksamheter och samhällets kulturella utveckling på lokal nivå. Principen om autonomi på lokal nivå gäller dock inte bara kulturens sfär utan har varit allmän praxis sedan 60-talet.
- Den politiska situationen under 1900-talet och fram till 70-talet idag präglas av folkhemsbygge och statliga välfärds- och jämlikhetssträvanden. Biblioteken blir som bildningsinstitutioner en del av denna politik och bildning kommer att förknippas med demokratiska värden såsom alla möjlighet att delta i samhället.
- Under 70-talet formuleras en uttalad kulturpolitik, som innehåller en socialistisk ton med tydlig kritik mot elitism och kommersialism.

¹⁴⁰ Frenander (2012), s. 66-67.

Principiellt ska alla kulturformer uppmuntras, inte bara traditionell elitkultur. Jämlikhet är ledmotivet. Kulturpolitiken ses som en motvikt till den kommersiella kulturen, bl a i musiken. Musikens roll är att skapa gemenskap, vara inspirationskälla och traditionsbärare samt fungera som kommunikationsmedel. Kvalitetskultur måste stödjas aktivt då denna inte prioriteras av marknaden. Man gör skillnad på kommersiell, icke-kvalitativ musik och kvalitativ, konstnärlig musik. Kvalitet är dock inte något genrebundet utan bedöms efter andra grunder, vilket beskrivs som ett brott mot tidigare kultursyn i vilken klassisk musik och annan elitkultur prioriterats. Det finns en vilja att lyfta fram det osedda och alternativa, även om den gamla dikotomin i bra och dålig kultur i princip består fast med andra förtecken. Tendenserna liknar det som i Sanna Taljas analys är den alternativa musikedkursen.

- En utbildande eller uppfostrande syn på kultur gör sig gällande i 70- och 80-talets kulturpolitiska dokument, en tendens som har lång tradition men nu tar sig nya uttryck. Det talas om estetiska värden vilka alla bör lära sig för att utvecklas fullt ut som människor. Både kultur och utbildning, vilka är tätt sammankopplade, ses som rättigheter. Bildningssträvandena, som alltså även inkluderar kulturen, är en fortsättning på det allmänna bildningssträvandet som präglade politiken under 1900-talet och ligger nära bildningsdiskursen såsom beskriven av Talja.
- Under 1980-talet och framåt ökar nyliberalismens inflytande med privatiseringar och en förändrad syn på statens roll, som ska vara mindre involverad. En ekonomisk kris på 90-talet och fortsatta nyliberala vindar gör att det börjar talas om vinstdrivande biblioteksverksamhet, vilket är ett av motiven till kulturpropositionen -96 vilket låg till grund för den första bibliotekslagen.
- Viss konst och kultur hamnar i kategorin kulturarv. I och med kulturpropositionen -96 framkommer en ökad uppmärksamhet kring historia, traditioner och äldre tiders kultur, vilket anses viktigt för samhällets identitet och samlas inom begreppet kulturarv. Kulturarvet innefattar bland annat konstformer som musik, men inte nödvändigtvis all musik. Musik som kulturarv ska gärna ha en grund i äldre traditioner och kulturer, vara representativ för dessa och därmed ovärderlig och viktig att bevara. Kulturarv uppkommer inte automatiskt utan är något som skapas genom att vissa verk eller föremål väljs ut som representant för något. De har ofta relevans i en viss politisk kontext och kan användas i syfte att samla en grupp eller ett samhälle kring ett symboliskt viktigt föremål. I kulturpropositionen från -96 nämns svensk folkmusik som ett gemensamt, svenskt musikaliskt arv. Samtidigt som det gemensamma arvet blir mer specificerat blir dock även mångfald ett återkommande slagord.
- Förslag till en bibliotekslag läggs fram i kulturpropositionen -96 och antas samma år. Anledningarna är bland annat en vilja att värna om bibliotekens roll i det demokratiska samhället genom att skydda principen om gratis

tillgång till litteratur för alla. Biblioteken ses främst som en förmedlare av bildning och litteratur, två områden som får stor uppmärksamhet i propositionen. Musikens plats på biblioteken diskuteras något under 70- och 80-talet men omnämns inte i 1996 års bibliotekslag.

- Digitaliseringen och den tekniska utvecklingen blir under 00-talet en fråga som tas upp i kulturpolitiken.

7. Analys: Den rådande kulturpolitiken

Nu gällande kulturpolitik stammar från kulturpropositionen *Tid för kultur* från 2009. Målen är tänkta att fungera vägledande för all kulturverksamhet både på statlig, regional och kommunal nivå.¹⁴¹ Propositionen *Kulturarvspolitik* från 2016 har inte gjort 2009 års kulturpolitik ogiltig, då man fortfarande refererar till målen från 2009 som rådande kulturpolitik på bland annat Statens kulturråds webbsida. Snarare fungerar den som ett tillägg med specifikationer vad gäller framförallt museiverksamhet och kulturarvsområdet. Tillsammans ger de två dokumenten riktlinjerna för den rådande kulturpolitiken (2018).

7.1 Kulturdepartementet och de kulturpolitiska målen

Från Riksdagens och Kulturdepartementets egna webbsidor går det att ta del av följande sammanfattning av rådande kulturpolitik:

Målen för kulturpolitiken är att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.¹⁴²

Kulturpolitiken handlar om att främja ett levande och oberoende kulturliv. Området omfattar kulturskaparnas villkor och människornas tillgång till kultur i alla dess former samt hur kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas.¹⁴³

I avsnitten om kulturmålen omtalas vidare allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning, utveckla sina skapande förmågor. Kulturpolitiken ska främja kvalitet, konstnärlig förnyelse och ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Kultur beskrivs som en rättighet. De områden och kulturformer som nämns vara föremål för riksdagsbundna mål är litteratur, läsfrämjande, film, arkitektur, formgivning, design, arkiv och kulturmiljö. Musik nämns inte här som ett eget område för kulturpolitiken.

Något som betonas är att alla ska ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. I stycket som berör arkitektur och formgivning uttrycks att ”kvalitet och

¹⁴¹ Kulturrådet > Om kulturrådet > Kulturpolitiska mål [2018-05-10]

¹⁴² Regeringskansliet > Regeringens politik > Kultur > Mål för kultur [2018-04-02]

¹⁴³ Regeringskansliet > Regeringens politik > Kultur [2018-04-26]

skönhetsaspekter ska inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden.” Biblioteken nämns inte men arkiven sägs vara en ”källa till information och kunskap om samhället.” Man ska arbeta med kulturmiljöer, där målen är mångfald och att de bevaras, användas och utvecklas. Övriga mål för kulturmiljöer beskrivs i termer som delaktighet, källa till kunskap, bildning och upplevelser.

Mångfald är ett ord som var populärt i 1996 års kulturproposition och här återkommer. Kulturlivets frihet och oberoende är centralt, ett tema som finns i tidigare kulturpolitik. De utmanande och dynamiska aspekterna av kulturen som varit en del av en dominerande konst- och kulturdiskurs sedan 1800-talet är fortfarande egenskaper som förknippas med kulturen, vars status som autonomt område kulturpolitiken ska hjälpa till att upprätthålla. Det återkommande ledordet är *kvalitet*. Om ordet ska ha någon betydelse behöver vissa kulturuttryck anses vara bättre eller mer kvalitativa än andra. All kultur kan inte få stöd av staten.

Människors personliga utveckling i form av möjligheter till skapande och kulturupplevelser är även det ett viktigt tema och återfinns i tidigare kulturpropositioner. Bildningstanken från tidigare kulturpolitik finns där men står inte i centrum. I övrigt fungerar beskrivningarna från webbsidan som en kortfattad version av vad som uttrycks i de två senaste kulturpropositionerna.

Sammanfattningsvis är man mest intresserade av att beskriva sådant som kopplas till kulturarv. Detta är kanske inte så märkligt då den senaste kulturpropositionen, vilken tillkom under den nu styrande regeringen, har kulturarv som huvudämne. Att musiken inte omtalas kan ha samma orsak, då den inte var fokusområde i den senaste propositionen.

7.2 Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*

7.2.1 Bakgrund och innehåll

Avsikten att förändra kulturpolitiken anmäldes först i budgetpropositionen för 2007 av den då nytillträdda borgerliga regeringen. En kommitté tillsattes för att se över saken, kallad Kulturutredningen. Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur* kan ses delvis som en följd av utredningens färdiga betänkande. I propositionen anges att den ska ses som ett led i ett långsiktigt kulturpolitiskt arbete.¹⁴⁴

Antagandet av *Tid för kultur* utgör den senaste stora reformen av svensk kulturpolitik. Texten är en omfattande utläggning av kulturens och kulturpolitikens områden och syften, både på en samhällelig, abstrakt nivå och med mer konkreta förslag och hänvisningar. Diskussionen av kulturens plats i samhället är genomgående ett tema. Det finns i beskrivningarna av det rådande

¹⁴⁴ Prop 2009/10:3, s. 6.

läget inom kultursektorn både uttryckliga förslag på riktning samt en mer uttalad och underförstådd bild av vad kultur är och hänger samman med. I texten, som går igenom många tänkbara aspekter av kulturpolitiska uttryck, går det att urskilja vissa återkommande teman och sätt och tala kring kulturella fenomen.

7.2.2 Kultur- och kulturarvsbegreppet

Kulturbegreppet diskuteras explicit i texten. Man gör en tudelning av kultur i bred eller snäv betydelse, enligt vilken kultur antingen kan betraktas som allt som skapas av människan - d v s allt som inte är natur, ett kulturbegrepp som kan kallas sociologiskt eller antropologiskt¹⁴⁵ - eller behandlas som konstens olika uttryck genom litteratur, dans, musik, bildkonst, teater och arkitektur.¹⁴⁶ *Tid för kultur* behandlar kultur i den senare bemärkelsen, i linje med tidigare kulturpolitik. Kulturen beskrivs som ett tidlöst mänskligt fenomen, som tar sig uttryck i bildkonst, musik, dans, berättande, föremål, minnen och i traditioner som gått i arv från tidigare generationer. Kulturen är till för att ge nya perspektiv och för att människor ska få skönhetsupplevelser och skapa sammanhang.¹⁴⁷ Vidare gör man inom detta snävare kulturbegrepp en indelning i dels professionell kultur, dels amatörkultur. Dessa menar man står inte i ett motsatsförhållande, utan behövs båda två.¹⁴⁸ Fenomenet professionell kultur behandlas dock som en realitet, avskild från amatörkulturen.¹⁴⁹ Denna syn bör kunna knytas till talet om konst och kvalitet på andra håll i propositionen. Man betonar flera gånger att kulturpolitiken ska stimulera kultur av hög kvalitet; kvalitet är vidare ett begrepp som återkommande kopplas till termer som konstnärlig utveckling.¹⁵⁰ Konst och kultur omtalas tillsammans flera gånger och uppträder som ett paket.¹⁵¹ Av ovanstående kan vi kanske dra slutsatsen att det är den professionella kulturen som kulturpolitiken främst ska hjälpa till att stimulera. Man drar en gräns mellan sådant som staten ska gå in och stödja och sådant som inte är av intresse. Konstnärens skapande är något annat än amatörens. Denna kultursyn går tillbaka långt i tiden, såsom beskrivits i kapitel 6 ovan.

Inom kulturområdet existerar kulturarvet. Kulturarv definieras som traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation.¹⁵² Med andra ord är definitionerna av kulturarv och kultur ganska lika varandra. Kulturarvet tycks ses som ett delområde till kulturen,

¹⁴⁵ Se ovan, s. 40.

¹⁴⁶ Prop 2009/10:3, s. 12.

¹⁴⁷ Prop 2009/10:3, s. 9.

¹⁴⁸ Prop 2009/10:3, s. 39.

¹⁴⁹ Prop 2009/10:3, s. 16.

¹⁵⁰ Prop 2009/10:3, s. 16, 53.

¹⁵¹ Prop 2009/10:3, s. 19, 68.

¹⁵² Prop 2009/10:3, s. 12.

där kulturarv är den delen av kulturen som är kopplad till historien, är äldre, ofta unik och värd att bevara. Kulturarvet omtalas genomgående i bestämd form, vilket kan tyda på att det ses som något enhetligt, där de olika delarna – konst, kulturmiljöer o s v – utgör bitar av en abstrakt storhet eller en idé, kanske tanken om en gemensam identitet.¹⁵³

7.2.3 Kulturens egenvärde och nytta

En återkommande tendens är att peka på kulturens och konstens nytta utöver dess egenvärde. Samtidigt finns uttryck för en traditionell kulturdiskurs i vilken kultur och konst har en egen sfär att existera i på egna villkor, en sfär som politiken ska vara försiktig med att blanda sig i. Det talas om ”kulturens frihet och oberoende.”¹⁵⁴ Texten ger med andra ord uttryck dels för den äldre kulturdiskursen i vilken kulturen är autonom med ett egenvärde, dels för ett nyare förhållningssätt där konst och kultur kan och bör tjäna samhället i stort, framför allt ekonomiskt.

Samhällsnyttan i stort är ett återkommande tema och ett argument för kulturens värde. Insikterna om kulturens värde på andra samhällsområden sägs ha ökat.¹⁵⁵ ”Vi” förknippar kulturen och konsten med ett gott samhälle, värden och kvaliteter som yttrandefrihet, kreativitet, bildning, humanism och öppenhet, då konsten kan ha en ifrågasättande roll.¹⁵⁶ ”Ett rikt kulturliv skapar, bevarar och utvecklar omistliga värden i samhället.”¹⁵⁷ Kulturen är en resurs för samhället. Konstnärernas kraft och kunskaper ska tas tillvara på fler platser, genom t ex samarbete inom de kulturella näringarna, med hälsoområdet och med skola. Samarbete förutsätter dock respekt, förståelse för olikheter och respekt för den konstnärliga friheten.¹⁵⁸ Å ena sidan ska konstnärer och kulturskapare alltså bevara sin frihet och integritet. Å andra sidan ska kulturen i högre grad bli en del av andra verksamheter. Uttrycket ”kulturella näringar” är ett tecken på att verksamheten i texten inordnats i en (nyliberal) marknadssdiskurs.

På ett ekonomiskt plan argumenterar man för att kulturen kan utgöra en exportvara, en kommersiell produkt eller ett turismål. Kulturen och konsten kan också förbättra människors förmågor på andra samhällsområden genom att skapa arbetstillfällen eller stärka folkhälsan. Bilden som presenteras av kulturens och konstens roll tycks paradoxal och pekar på att det finns två olika kultur- och konstdiskurser som slåss om utrymme i texten. Å ena sidan har kulturen ett obestridligt egenvärde som inte kan översättas till andra former. Å andra sidan vill man utnyttja kulturen som en resurs för att förbättra situationen i övriga samhället,

¹⁵³ Prop 2009/10:3, s. 12, 14, 17.

¹⁵⁴ Prop 2009/10:3, s. 18.

¹⁵⁵ Prop 2009/10:3, s. 1.

¹⁵⁶ Prop 2009/10:3, s. 17.

¹⁵⁷ Prop 2009/10:3, s. 18.

¹⁵⁸ Prop 2009/10:3, s. 55.

framförallt vad gäller ekonomin. De två bilderna av kultur, som ett värde i sig eller som en resurs, omtalas också olika. Då kulturens egenvärde beskrivs är det som att man lutar på att alla håller med, det är närmast en självklarhet att kultur är något viktigt i sig. Då man talar om nyttan med kulturen som ekonomisk resurs är tonfallet ett annat, mer argumenterande och uppmanande. Det som kommer till uttryck i texten är en krock mellan en etablerad kulturdiskurs och en nyare, mer pragmatisk sådan vilken är färgad av nyliberala idéer om kulturen som en potentiell produkt att säljas och köpas. Kultur är något man kan konsumera eller producera och den inordnas i samma marknadssdiskurs som andra varor. Agenter på kulturområdet är kulturskapare, producenter och konsumenter.¹⁵⁹

Konsten och kulturen sägs tjäna på att samverka med andra delar av samhället, vilket kan ge en hög kommersiell potential. Betydelsen för turism, lokal tillväxt och nya företagsetableringar framhävs.¹⁶⁰ Den anti-kommersiella tonen i 1974 års kulturpolitik är helt borta. I texten talas om det "kultur- och näringspolitiska området" som en realitet.¹⁶¹ Att privata aktörer och finansärer får ökat inflytande och ansvar sägs öka kulturens möjlighet till utveckling och oberoende: "Det är positivt om inslaget av icke-offentlig finansiering ökar även i Sverige."¹⁶²

Mellan raderna finns alltså en idé om att låta andra krafter ta över statens ansvar över kulturområdet. Återkommande är en försäkran om att svenskt kulturliv är välfungerande. Sverige är ett jämförelsevis "framgångsrikt kulturland med kulturellt intresserade och engagerade invånare".¹⁶³ "Engagemanget och intresset för kultur är stort i Sverige."¹⁶⁴ Kulturell verksamhet sägs engagera ett stort antal människor i hela landet.¹⁶⁵ Bilden man ger av kulturell verksamhet i landet är alltså överväldigande positiv redan innan förslagen i propositionen antagits. Kulturen och de aktiva inom kulturområdet tycks sköta sig bra på egen hand.

Trots allt det ovan nämnda betonar man flera gånger att kulturen ska vara oberoende: "Kulturens och konstens innehåll ska inte och kan inte styras genom politiska beslut."¹⁶⁶ En god kulturpolitik ger förutsättningar för ett kulturliv som utvecklas på egna villkor. Å ena sidan har kulturen ett egenvärde; den ska vara rik och mångsidig och kunna utvecklas och vara tillgänglig för alla. Kulturpolitiken behöver inte legitimeras i förhållande till andra politiska mål:

¹⁵⁹ Prop 2009/10:3, s. 14-15, 46.

¹⁶⁰ Prop 2009/10:3, s. 18.

¹⁶¹ Prop 2009/10:3, s. 18.

¹⁶² Prop 2009/10:3, s. 13.

¹⁶³ Prop 2009/10:3, s. 16.

¹⁶⁴ Prop 2009/10:3, s. 13.

¹⁶⁵ Prop 2009/10:3, s. 39.

¹⁶⁶ Prop 2009/10:3, s. 9.

[Det är]...inte kulturpolitikens uppgift att lägga ett nyttoperspektiv på kulturen, utan att erbjuda kulturen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas på egna villkor.

Kulturella värden ska präglade samhällsutvecklingen. Kulturen är en omistlig del av det mänskliga livet.¹⁶⁷

Kulturen ska behålla sin självständighet. Samtidigt måste kulturpolitiken anpassas efter samhällsutvecklingen och kunna användas i ekonomiska syften och för samhället i stort.

7.2.4 Målen med kulturpolitiken

De uttalade målen med kulturpolitiken är att kulturens frihet ska värnas och främjas och att kulturens egenvärde ska utgöra grunden för kulturpolitiken. Vidare måste den nya kulturpolitiken vara långsiktig och stödja konstnärlig förnyelse och kulturell mångfald samt bidra till allas deltagande i kulturlivet. Ett levande kulturarv ska också främjas. Ett sätt att åstadkomma detta är att ta tillvara på den tekniska utvecklingens möjligheter, bl a för ett digitalt bevarande av kulturarvet.¹⁶⁸ Insatserna som staten gör ska stödja den nyskapande kulturen och stimulera till kulturell förnyelse.¹⁶⁹

Det är inte politikens uppgift att bestämma vad kultur är, men det krävs ett snävare kulturbegrepp om staten ska kunna göra insatser på kulturområdet. Huvudsyftet för kulturpolitiken är fortfarande att "...stödja insatser som görs inom ordets, scenens, bildens och tonens områden samt för kulturarvet."

Kulturpolitikens specifika uppgift är att stödja konstnärligt skapande i olika former, att skapa förutsättningar för att bevara, tolka, tillgängliggöra och utveckla kulturarvet, att bidra till att människor i hela landet har möjlighet att ta del av ett rikt och mångsidigt kulturutbud samt att medverka till att kulturen återspeglar den stora mångfald som präglar dagens samhälle. Vi menar också att kulturpolitiken ska syfta till att kulturella och estetiska värden blir beaktade inom alla områden som berörs av offentligt beslutsfattande.¹⁷⁰

Att verka för ett rikt och nyskapande kulturliv som är tillgängligt för alla människor samt att bevara och tillgängliggöra kulturarvet är viktiga uppgifter för hela samhället – det allmänna lika väl som enskilda. Alla som bor i vårt land ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och kunna uppleva dans, musik, teater, litteratur, bildkonst, utställningar och levande kulturmiljöer.¹⁷¹

Allas tillgång till kultur som mål fanns redan i 1974 års kulturpolitik. Kulturen är en rättighet, något varje medborgare kan räkna med att få ta del av. Man är tydlig med att statens inblandning i kulturlivet är selektiv och att satsningar ska gå till den mest framstående kulturen. Kulturens egenvärde har redan diskuterats ovan – den framhävs på vissa håll och är mindre självklar på andra ställen. Principen om kulturens oberoende är grundmurad och måste slås fast, den är ett arv från tidigare

¹⁶⁷ Prop 2009/10:3, s. 68.

¹⁶⁸ Prop 2009/10:3, s. 1.

¹⁶⁹ Prop 2009/10:3, s. 8, 50.

¹⁷⁰ Prop 2009/10:3, s. 12.

¹⁷¹ Prop 2009/10:3, s. 16.

kulturpolitik. En möjlig tolkning är att viss kultur kan få ha ett egenvärde (d v s den konstnärligt nyskapande, kvalitativa vilken får stöd från staten) medan annan kultur ska betraktas efter sin potentiella samhällsnytta.

7.2.5 Tidigare kulturpolitik och nödvändigheten av en ny sådan

Den tidigare förda kulturpolitiken beskrivs i passiva termer, som att man betraktar den från ett visst avstånd likt ett opersonligt fenomen:

Under 1950- och 1960-talen genomförs olika kulturpolitiska reformer.

En samlad kulturpolitik i dagens mening formuleras först under åren 1974-1976...¹⁷²

Nya kulturpolitiska mål behövs på grund av samhällsförändringar. Kulturpolitiken "...måste anpassas till vår tid."¹⁷³ Det svenska samhället beskrivs som olik hur det var vid senaste kulturpropositionen -96, främst på grund av Internet och ökad tillgång till media.¹⁷⁴ Samhället är mer globaliserat, den tekniska utvecklingen har kommit långt sedan förra kulturpropositionen och det finns "en förändrad syn på det civila samhällets roll."¹⁷⁵ Inträdet i EU 1995 anses ha varit en viktig förändring för kulturpolitiken liksom medlemskapen i internationella organisationer som Unesco, Europarådet och Nordiska rådet. Man följer nu deras rekommendationer, såsom Unescos främjande av kulturell mångfald.¹⁷⁶

Situationen i världen beskrivs som dyster med djup ekonomisk lågkonjunktur och lägre sysselsättningsnivåer. De ekonomiska förutsättningar under närmaste åren är mycket begränsade, men propositionen ska presentera mål som kan gälla oavsett ekonomisk situation.¹⁷⁷

Internet har inneburit nya kulturupplevelser, kulturutbud och marknadsföringsmöjligheter. Idag råder förändrade ekonomiska förutsättningar för kulturproduktion. Kulturpolitiken måste anpassas till dessa nya förutsättningar.¹⁷⁸ Propositionen trycker på detta på flera ställen. Förslagen framställs som en nödvändig anpassning till rådande förhållanden. Den förändrade synen på kulturs roll som beskrivits ovan motiveras här genom att peka på opersonliga krafter som staten inte bör bråka med utan har att anpassa sig efter. Motiven bakom en ny kulturpolitik är inte explicit ideologiska men implicerar att ett politiskt skifte skett sedan senaste gången kulturpolitiken reformerades.. Förslagen motiveras ofta med nödvändigheten av att hamma i fas med nutiden, inte genom att hänvisa till övergripande ideologiska mål. Förändringar i samhälle

¹⁷² Prop 2009/10:3, s. 9-11.

¹⁷³ Prop 2009/10:3, s. 1.

¹⁷⁴ Prop 2009/10:3, s. 13.

¹⁷⁵ Prop 2009/10:3, s. 16.

¹⁷⁶ Prop 2009/10:3, s. 11.

¹⁷⁷ Prop 2009/10:3, s. 9.

¹⁷⁸ Prop 2009/10:3, s. 15, 53.

och kulturliv beskrivs i passiva termer. I den mån man talar om varför kulturen är viktig som sådan är det med utsagor som påminner om de i tidigare kulturpolitik: alla ska ha tillgång till kultur och kunna delta, utbudet ska vara varierat och konsten nyskapande och så vidare.

7.2.6 Bibliotek och musik i kulturpolitiken

Biblioteken är en viktig samhällelig resurs och det finns stora utvecklingsmöjligheter för biblioteken i framtidens samhälle. Biblioteken verkar för läskunnighet, utbildning, livslångt lärande, kultur och informationsspridning.¹⁷⁹

Biblioteken är fortfarande i 2009 års kulturproposition kulturpolitikens länk till utbildningspolitiken. Den biblioteksdiskurs i vilken biblioteken är en plats för bildning har funnits länge och kommer till uttryck även här. Då bildning förknippas med litteratur blir biblioteken alltså en plats för spridning av kvalitetslitteratur.¹⁸⁰ Läskunnighet och utbildning är vad som nämns först när bibliotekens syfte nämns. Böcker är fortfarande vad biblioteken förknippas med, dock inte alla böcker utan de kvalitativa.¹⁸¹ När det talas om bibliotekens viktigaste uppgift är det böcker och läsning som kommer först. Litteratur och bibliotek anses höra till samma kulturella område.¹⁸² Inom detta område är ett av målen att litteraturens mångsidighet och kvalitet ska stödjas.¹⁸³

Förutom utbildning ska biblioteken även verka för livslångt lärande, kultur och informationsspridning. Detta kan tolkas som ett steg mot en mer användarcentrerad syn på bibliotekens roll. Vad som utgör "livslångt lärande" måste i någon mån bli upp till individen och hennes mål. Även informationsspridning är något som sätter mottagaren av informationen mer i centrum, då värdet i information beror på användarens behov. Man säger uttryckligen att man vill "...poängtera betydelsen av att biblioteken arbetar för att förenkla och förbättra servicen för sina användare."¹⁸⁴ Om Sanna Taljas vokabulär appliceras ger utsagorna om bibliotek uttryck för dels en bildningsdiskurs, dels en användardiskurs. Betoningen av kvalitet visar liksom på, liksom det gör inom andra kulturområden som behandlas, att det finns en hierarkisk syn på litteratur. I övrigt kretsar kapitlet om bibliotek kring administrativa förslag som ska effektivisera biblioteksväsendet. Det mest framträdande av dessa är att Kungliga biblioteket ska få ett särskilt uppdrag att samordna biblioteksverksamheten i landet.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Prop 2009/10:3, s. 42.

¹⁸⁰ Prop 2009/10:3, s. 61.

¹⁸¹ Se diskussionen om kulturbegreppet ovan.

¹⁸² Prop 2009/10:3, s. 58.

¹⁸³ Prop 2009/10:3, s. 59.

¹⁸⁴ Prop 2009/10:3, s. 43.

¹⁸⁵ Prop 2009/10:3, s. 41.

Musiken som område och konstform behandlas på andra håll i propositionen men sätts inte i samband med biblioteksverksamheten – den är inte utesluten utan kan sägas ingå i det att biblioteken verkar för ”kultur”, men det lämnas upp till tolkning. Istället sätts musik i samma grupp som andra konst- och uttrycksformer, framförallt dans och teater. Musik, dans och teater omtalas tillsammans ett stort antal gånger.¹⁸⁶ Det finns en tendens att se de tre som liknande typer av konstyttryck, vilka med fördel kan behandlas tillsammans:

Ett viktigt kulturarv som får allt mer digital form finns även inom teater-, dans- och musikområdet.¹⁸⁷

När Musikverket bildades kort efter propositionens uppkomst låg dess verksamhetsområden just inom dans, musik och teater. Formuleringar som ”musikens kulturarv” är inte helt nya för 2009 års proposition, men används mer frekvent än tidigare.¹⁸⁸

Musikskapare är ett ord som syftar på en undergrupp till konstnärer och kulturskapare och ett musikverk kategoriseras som ett konstnärligt verk.¹⁸⁹ En positiv bild av läget målas upp angående musikverksamheten i landet, liksom för kulturverksamhet i stort:

Musikområdet har utvecklats positivt och i dag erbjuds musik av hög konstnärlig kvalitet på flera håll runt om i landet.¹⁹⁰

Utbudet av film, musik, konst, bilder, böcker, museiutställningar och annan kultur har aldrig varit så stort och så tillgängligt som idag. Den som efterfrågar smalare nischer inom musik, litteratur osv. har genom Internet lättare än tidigare att finna det som söks.¹⁹¹

Som beskrivts ovan¹⁹² var ett av skälen bakom att anta en sammanhängande kulturpolitik just att kulturlivet inte hade utvecklats såsom man hoppats. Här lägger man fram argument för att staten inte behöver ingripa i musik- och kulturlivet. Som ett led i detta presenteras ett förslag om den statliga myndigheten Rikskonserters nedläggning, vilket också sedan genomfördes.¹⁹³ Istället ska statens insatser på musikområdet samordnas i en myndighet.

Statens insatser bör i högre grad inriktas på expertstöd och kompetensutveckling. [Därför bör] statliga insatser inom musikområdet samordnas i en myndighet.¹⁹⁴

¹⁸⁶ Prop 2009/10:3, s. 8, 37, 67.

¹⁸⁷ Prop 2009/10:3, s. 49.

¹⁸⁸ Prop 2009/10:3, s. 49, 63, 38, 62-64.

¹⁸⁹ Prop 2009/10:3, s. 54.

¹⁹⁰ Prop 2009/10:3, s. 63.

¹⁹¹ Prop 2009/10:3, s. 14.

¹⁹² Se ovan, s. 40.

¹⁹³ Se nedan, s. 73.

¹⁹⁴ Prop 2009/10:3, s. 50.

Stödet till musikområdet anpassas genom detta till rådande förhållanden.¹⁹⁵ Genom sammanslagningar av existerande kulturinstitutioner ska myndigheten Statens musiksamlings uppdrag utökas till att omfatta både utövande musik och musikens kulturarv och de får ett övergripande ansvar för samverkan inom musiklivet och för att hålla musikens kulturarv levande, överblicka musikområdet och samla detta på en nationell nivå.¹⁹⁶ Så som förslaget presenteras verkar man mena att all statlig verksamhet på musikområdet ska ta sig uttryck genom denna nya myndighet. Förslaget utmynnade i etablerandet av Statens musikverk, vars huvudsakliga ansvarsområde blev musikens kulturarv.

I argumentationen bakom Musikverkets etablerande finns rester av den alternativa, anti-kommerciella musikedisursen från 70-talet, nu i en annan form. Då man från statligt håll ger stöd åt musikkapare är det inte vilken musik som helst som kommer på fråga. Pop- och rockmusik, hip-hop omtalas som potentiell hitlistemusik som klarar sig på egen hand.¹⁹⁷ Konstmusik, jazz, folkmusik, visor verkar anges som exempel på konstnärligt intressant musik som inte kan bära sig på marknadens villkor. Det är inom dessa genrer som stöd kan ges för exempelvis inspelning och distribution.¹⁹⁸ Skillanden mot retoriken i kulturpropositionen -72 är att statens insatser inte längre ska motverka de kommersiella krafterna. Det är fortfarande relevant att underlätta ett varierat (alternativt) musikutbud, statens roll är nu mer diskret och kompletterande. Den mer högstående, kvalitativa och nyskapande konsten ska stötts men övriga, mer kommersiella och lättillgängliga kulturuttryck behöver för den sakens skull inte motarbetas.

7.2.7 Sammanfattning

Två konst- och kulturdiskurser gör sig gällande i texten: en äldre, etablerad som är påtaglig i tidigare kulturpolitiska dokument i vilken kultur betrakas som autonomt, upphöjt och med ojämförbart egenvärde. Kulturens och konstens oberoende är fortfarande en princip som måste fastslås och försvaras. Den andra diskursen är nyare – i denna omtalas kultur som en integrerad del av det övriga samhället och dess användbarhet och nytta betonas, särskilt som en produkt på marknaden. Den etablerade synen på förhållandet mellan stat och kulturliv består i stort sett i kulturpropositionen från 2009. Staten ska låta kulturlivet utvecklas på egen hand men denna utveckling ska stödjas genom kulturpolitiken. Det finns dock vad det gäller musikområdet antydningar om att man vill kliva tillbaka ytterligare. Man ska backa undan från detaljstyrning av musiklivets utveckling och fokusera på mer nischade insatser. Som ett led i detta lade man fram planer på

¹⁹⁵ Prop 2009/10:3, s. 63.

¹⁹⁶ Prop 2009/10:3, s. 38, 62-64.

¹⁹⁷ Prop 2009/10:3, s. 66.

¹⁹⁸ Prop 2009/10:3, s. 66.

en ny kulturinstitution, en sammanslagning av tidigare existerande organisationer, vilken ska fungera samordnande och stödjande istället för styrande.

Prioriteringarna för musikpolitiken är den kvalitativa, alternativa eller nydanande musiken samt den musik som är av värde för kulturarvet. En enda myndighet ska ta hand om dessa insatser, det som kom att bli Statens musikverk. I den mån staten ska göra insatser på musikområdet sker det genom denna myndighet. Svaret på varför ingenting ytterligare beslutats på statlig nivå vad gäller musikbibliotekspolicy kan möjligen finnas här.

En av de viktigaste punkterna inom musikområdet är att ta tillvara på den del av kulturarvet som utgörs av musik. Kulturarvet är i *Tid för kultur* förknippat med historia, traditioner, det unika och värdefulla. I kulturpropositionen från -96 angavs exempel på det musikaliska arvet, i *Tid för kultur* beskrivs musikens kulturarv bara i abstrakta ordalag och inte i termer av genre eller liknande. Det lämnas öppet för tolkning exakt vilken typ av musik som är av värde för kulturarvet.

Det finns ingen uttrycklig policy kring musikbiblioteksverksamhet i propositionen *Tid för kultur*. Biblioteken förknippas liksom i tidigare kulturpolitik främst med litteratur och med bildning. Musiken är en konst- och uttrycksform som hör hemma inom ett annat område, tillsammans med dans och teater. Precis som med annan kultur såsom litteratur kan musik värderas efter kriterierna kvalitet och konstnärligt nyskapande, en otydligt förklarad men dock hierarkiserande syn.

7.3 Proposition 2016/17:116 *Kulturarvspolitik*

7.3.1 Bakgrund och innehåll

Proposition 2016/17:116 *Kulturarvspolitik* från 2016 kallades efter sitt antagande av regeringen för den första samlade kulturarvspolitiken.¹⁹⁹ Texten innehåller förslag till en museilag, ändringar i kulturmiljölagen, prioriteringar för regeringen gällande kulturarvpolitiska frågor. Vidare förespråkar den att göra kulturarvsområdet till ett eget politiskt område, gör bedömningar kring kulturmiljöpolitik, museisektorns struktur, internationella frågor, samlingar och kulturföremål, det kyrkliga kulturarvet, fastigheter av kulturhistoriskt värde samt diskuterar värdet av digitalisering, särskilt inom arkiv och bibliotek.²⁰⁰

Ett par utredningar från perioden 2011-2014 låg huvudsakligen till grund för propositionen och dess förslag och bedömningar, i vilka bland annat

¹⁹⁹ Regeringskansliet > Pressmeddelanden > Regeringens proposition om kulturarvet antagen av riksdagen [2018-05-10]

²⁰⁰ Prop 2016/17:116, s. 1.

Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Statens historiska museer lämnat rapporter och bedömningar om sina respektive verksamhetsområden. Exempelvis bygger Riksarkivets rapport på dess tidigare uppdrag att etablera en samordnande instans för digitaliseringsarbetet gällande bevarande och förmedlande av kulturarvet. Instansen kom att kallas Digisam; en utvärdering av Digisams verksamhet är en av rapporterna som propositionens bedömningar grundar sig på. Även representanter för statliga myndigheter inom kulturarvsområdet samt forskare och praktiker från kulturarvssektorn ska ha konsulterats.²⁰¹

7.3.2 Kulturarvsområdet och kulturarvets värde

Som framgår av propositionens titel är temat genomgående kulturarv. Texten behandlar och kommenterar i någon mån både museer, bibliotek och arkiv. Den gör det dock bara i den mån det berör kulturarvsfrågor. Biblioteken tilldelas ett mycket kortare kapitel än andra kulturinstitutioner. Anledningen till detta kan vara att bibliotekssektorn redan behandlats i den förra kulturpropositionen *Tid för kultur* och att man här inte anser det nödvändigt att tillägga mycket, då biblioteken inte ses som en av de primära kulturarvsinstitutionerna. I inledningen till kapitlet där texten beskriver kulturarvsområdets framväxt och tidiga historia är det endast museet som institution som nämns uttryckligen. Detsamma kan sägas gälla musikområdet, som i den förra kulturpropositionen föreslogs bli en uppgift för en samlad institution vilken skulle komma att bli Statens musikverk. Vad som här är av intresse för uppsatsens frågeställningar berör med andra ord främst synen på kultur och konst samt bibliotekens uppdrag.

Institutionerna som omtalas i propositionen, d v s museer, arkiv, bibliotek m fl kallas också kulturarvsinstitutioner.²⁰² Kulturarvsinstitutionerna arkiv, bibliotek, museer sägs ha mycket gemensamt trots olika verksamhetslogik:

[Det finns]...goda förutsättningar att länka informationen mellan dem samt underlätta eftersökning och därmed möjligheter att frigöra kulturarvsinformationens potential som resurs i hela samhället.²⁰³

Detta ska ske via digitalisering:

För att det gemensamma kulturarvet ska bli angeläget för alla och för att medskapande och engagemang ska främjas, bör de statliga kulturarvsinstitutionerna i ännu högre grad än hittills använda sig av digitaliseringens möjligheter.²⁰⁴

Kulturarvet blir automatiskt en angelägenhet för alla genom att digital information görs tillgänglig. Det som digitaliseras kallas sammanfattande för information,

²⁰¹ Prop 2016/17:116, s. 16-19.

²⁰² Prop 2016/17:116, s. 21, 183, 184

²⁰³ Prop 2016/17:116, s. 183.

²⁰⁴ Prop 2016/17:116, s. 182.

alternativt kulturarvsinformation.²⁰⁵ Språkbruket kring kulturinstitutionerna har förändrats något; information är det återkommande begreppet som anses eftersträvansvärt. Effektivisering och synlighet tycks vara det övergripande målet med förslagen.

Liksom kultur och konst i *Tid för kultur* uppgavs ha stora möjligheter att vara nyttiga för övriga samhället omtalas kulturarvet här som användbart utanför sin egen sektor, mycket på grund av digitaliseringen:

Den tekniska utvecklingen har skapat nya förutsättningar för mötet mellan kulturarvet och olika målgrupper och för användning i andra samhällssektorer.²⁰⁶

Kulturarvsinformationen kan brukas i pedagogiskt syfte. Den kan också vara värdefull i kommersiella tjänster; flera studier har visat på ”samhällsekonomiska värden i vidareutnyttjande av offentlig information.”²⁰⁷ Digitaliseringsinsatser på kulturarvsområdet får gärna ta hänsyn till ”kommersiella och icke-kommersiella användningsområden...”²⁰⁸

Att se kultur- och konstformerna som kulturarv är inte bara en svensk företeelse. Man talar om ett gemensamt europeiskt kulturarv, i vilket det svenska utgör en del, vilket är en nyhet sedan den förra kulturpropositionen. Diskussionen i vilket detta kommer upp berör samarbetet inom Europeiska unionen och handlar bland annat om en gemensam strategi för medlemsländerna där riktlinjerna kommer från Europarådet. Riktlinjerna påminner mycket om hur kulturarvet omtalas i *Tid för kultur*: uppmuntra delaktighet i kulturarvet samt tillgängliggöra och återanvända det.²⁰⁹ Den definition av kulturarv som etablerats där tycks ligga fast, överlag är man inte intresserad av att bråka med den redan antagna kulturpolitiken från 2009 utan fokuserar på instrumentella och administrativa frågor. På vissa punkter är man dock mer återhållsam, som exempelvis vad gäller kulturens och kulturarvets ekonomiska nytta, vilken antyds men inte är ett huvudnummer.

7.3.3 Bibliotek och musik

I propositionen ges biblioteken ett eget avsnitt, kallat *Biblioteken och kulturarvet*.²¹⁰ Mycket av det som sägs är upprepningar av vad som sagts i *Tid för kultur* samt referenser till Bibliotekslagen från 2013. Biblioteken ska således främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och

²⁰⁵ Prop 2016/17:116, s. 184.

²⁰⁶ Prop 2016/17:116, s. 183.

²⁰⁷ Prop 2016/17:116, s. 183.

²⁰⁸ Prop 2016/17:116, s. 183-184.

²⁰⁹ Prop 2016/17:116, s. 182.

²¹⁰ Prop 2016/17:116, s. 177.

forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.²¹¹ Tillsammans med arkiven är biblioteken förvaltare av samhällets informationsresurser i form av både tryckt och digitalt material fungerar som resurser för tillgång till dessa. De har även i uppgift att vårda och tillgängliggöra kulturarvet; som exempel på bibliotekens kulturarv nämns de äldre boksamlingar som vissa bibliotek i landet besitter. Man pekar på utmaningar för kulturarvets bevarande, t ex när det gäller att hantera samlingar som är särskilt värdefulla och intressanta.²¹²

En stor del av avsnittet om biblioteken handlar om Kungliga bibliotekets uppdrag. Kungl. biblioteket beskrivs dels som en kulturarvsmyndighet, dels som ett forskningsbibliotek. I den förra rollen är en viktig uppgift att digitalisera kulturarvet. KB:s digitaliseringsarbete med ljud och bild från Utbildningsradion och Svt nämns men målen med arbetet diskuteras inte. I rollen som forskningsbibliotek står man för informationsförsörjning och informationsförmedling.²¹³ Båda rollerna involverar dock digitaliseringsarbete:

Statistik visar att det skett en övergång till digitala resurser vid främst forskningsbiblioteken. Samtidigt kvarstår många traditionella uppgifter för biblioteken.²¹⁴

De traditionella uppgifterna inkluderar bland annat hantering av tryckt material, som fortfarande utgör en betydande del av beståndet. Man påtalar dock att fysiska samlingar hos KB och specialbibliotek vid statliga myndigheter ibland kommit att avvecklas på grund av digitaliseringen och att flera specialbibliotek saknar ett regelverk för gallring. Bristerna skapar en olycklig situation, då specialbibliotek förvaltar ett omfattande bestånd av ibland unikt material. I samband med detta nämns en kommentar från Kungliga biblioteket, i vilken KB lyfter frågan om bevarandet av det bokliga kulturarvet. Som svar på detta säger man i propositionen att regeringen vid behov ska återkomma med fler förslag i syfte att trygga de för kulturarvet viktiga samlingarna.²¹⁵ Boken är det enda medium som nämns uttryckligen i samband med bibliotekens kulturarvuppdrag. KB:s kommentar visar också att det anses existera ett urskiljbart bokligt kulturarv, en kanon.

En övergripande uppgift för specialbiblioteken vid statliga myndigheter under Kulturdepartementet sägs vara att bevara och tillgängliggöra viktiga kulturarvssamlingar. Bland de myndigheter som omnämns finns Statens musikverk. Musikverket omtalas bara med anmärkningen att man där har ett samordnat musik- och teaterbibliotek.²¹⁶

²¹¹ Prop 2016/17:116, s. 177.

²¹² Prop 2016/17:116, s. 177-179.

²¹³ Prop 2016/17:116, s. 178-179.

²¹⁴ Prop 2016/17:116, s. 178.

²¹⁵ Prop 2016/17:116, s. 179-180.

²¹⁶ Prop 2016/17:116, s. 178.

7.3.4 Sammanfattning: kulturarv, musik och bibliotek

Från kapitlet om bibliotek och kulturarv i propositionen framgår att musiken inte har en uttalad position som kulturarv inom biblioteken i allmänhet. Generellt rör sig texten på en mer övergripande nivå och talar inte specifikt om medier och uttrycksformer, så att musik inte uttryckligen nämns som kulturarv på bibliotek är kanske inte så märkligt. Kulturarvsverksamheten på biblioteken handlar i första hand om den abstrakta entiteten *information*, som tycks behandlas som medieoberoende. Äldre material som biblioteken har är också potentiella kulturarv. Digitala resurser nämns flera gånger. Det skulle gå att tolka det som att man förespråkar ett förmedlande av kulturarv som inte är knutet till en uttrycksform och där det väsentliga är informationen och inte mediet. Biblioteken försörjer sina användare med information och denna kan vara av alla slag. Boken är visserligen det konkreta medium som nämns mest i samband med biblioteken som kulturarvsförvaltare och bildningsinstitution. Bibliotekens roll i kulturarvsarbetet är dock framförallt en förvaltare av samhällets "informationsresurser". Biblioteken omtalas i passiva termer då man talar om dem och dess samlingar som resurser, d v s vad de *har*, inte vad de aktivt *gör*. Sammanfattningsvis går det inte att utröna mycket om hur inställningen till musikbiblioteksverksamhet ser ut baserat på innehållet i kapitlet, utom möjligen ett ointresse.

8. Analys: musikkurser på två statliga bibliotek

8.1 Kungliga biblioteket

I analysen av Kungliga bibliotekets verksamhet med särskilt fokus på musikhantering har jag utgått från gällande styr- och policydokument, beskrivningar av verksamheten från webbsidan samt den senast utgivna årsredovisningen.

8.1.1 KB:s instruktion

Fram t o m mars 2018 styrdes KB av en instruktion från 2008, med smärre ändringar genomförda 2013. Instruktionen specificerar KB:s roll som Sveriges nationalbibliotek och beskriver dess uppgift att ta hand om och tillhandahålla allt material, både tryckt och elektroniskt, som ges ut inom landets gränser. I princip allt utgivet material ska finnas i minst ett exemplar på KB inkluderar detta även sådant som berör musik, t ex litteratur om musik, fonogram och noter.²¹⁷ Utöver detta ska man:

...inom sitt verksamhetsområde vara en resurs för forskning i rollen som främst humanistiskt och samhällsvetenskapligt forskningsbibliotek och främja den svenska forskningens kvalitet genom att tillhandahålla en effektiv forskningsstruktur.²¹⁸

När en ny instruktion trädde i kraft i mars 2018 ändrades dess instruktioner på ett par punkter. Den nya instruktionen går utöver att bara beskriva själva uppgifterna som KB ska utföra och talar mer uttryckligen om KB:s roll ur ett samhällsperspektiv. Första paragrafen i den nya förordningen lyder som följer:

Kungl. biblioteket är Sveriges nationalbibliotek och ska främja den svenska forskningens kvalitet och en demokratisk samhällsutveckling genom att tillhandahålla källmaterial och en effektiv forskningsstruktur.²¹⁹

²¹⁷ SFS 2008:1421, 1 §.

²¹⁸ SFS 2013:1050.

²¹⁹ Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Nyheter > Ny instruktion för KB [2018-05-03]. Sidan är daterad 19 januari 2018.

På regeringskansliets webbsida kommenteras den nya instruktionen och KB:s roll som forskningsbibliotek framhålls ytterligare. Syftet beskrivs som ökad kunskap och tillgång till ”vetenskapligt förankrad information” för fler.²²⁰ Genom att sprida kunskap baserad på högkvalitativ forskning värnar man om demokratin. I pressmeddelanden nämns även KB:s uppgift att samla in och bevara, vilket kopplas till ett ansvar för kulturarvet.

8.1.2 Syfte och samhällsuppdrag

[KB är]...landets största källa för information och kunskap.[...] KB ser till att samhällets publicerade tankar och idéer finns tillgängliga för så många som möjligt. Våra samlingar möjliggör studier, forskning och nytänkande.²²¹

Kungliga biblioteket samlar in och bevarar allt från gamla handskrifter och tidningar till tv-program, musik och reklamblad – för forskning, bildning och ökad kunskap.²²²

[KB är]...en oberoende källa för forskning, bildning och nytänkande.²²³

Som bibliotek står KB för kunskap, forskning och bildning i stort, alltså det traditionella biblioteksuppdraget. Bildnings- och forskningsrollens betydelse framkommer i texten *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* där man mest explicit presenterar de värderingar som verksamheten sägs bygga på. KB ska bidra till forskning och demokratisk samhällsutveckling. Detta är samma typ av formulering som ingår i instruktionsbrevet för verksamheten, i vilken demokrati och ökad bildning och kunskap hör samman. Det framgår här tydligt att forskning är KB:s centrala uppgift, även om arbetet med kulturarv och KB:s samhällsansvar i stort också ges tyngd:

Samhällets publicerade tankar och idéer ska vara enkla att hitta och ta del av. Informationen ska vara så öppen som möjligt för alla. Det bidrar till forskning, debatt och samhällsutveckling. Ytterst handlar uppdraget om demokrati, jämlikhet och fri åsiktsbildning. Kungliga biblioteket länkar samman historia med nutid. Vi säkerställer att dagens och gårdagens berättelser inte går förlorade för framtida generationer. Vi bär samhällets minne och underlättar upptäckter av och förståelse för ursprung och sammanhang.²²⁴

”Länk mellan historia och nutid”, ”samhällets minne” och ”förståelse för ursprung och sammanhang” är uttryck för KB:s verksamhet inom kulturarvsområdet och är formuleringar som liknar de som förekommer både i *Tid för kultur* och i *Kulturarvspolitik*. Även kulturarvsuppdraget tycks vara en del av det demokratiska uppdraget. Man syftar också till att presentera en bild av den

²²⁰ Regeringskansliets webbsida > Pressmeddelanden > Kungl. biblioteket får tydligare forskningsprofil [2018-05-03]. Sidan publicerades 19 januari 2018.

²²¹ Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Nationalbibliotek [2018-04-15]

²²² Kungliga biblioteket (2018), försättsblad.

²²³ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

²²⁴ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

framtida verksamheten på en mer abstrakt och ideologisk nivå, där hela biblioteksverksamhetens syfte slås fast:

Biblioteken står för integritet och kvalitet, och ses som en garant för allas rätt till oförvanskad information.

I en tid präglad av avancerad informationsteknik och ökad internationalisering är Sverige en föregångare när det gäller tillgänglighet och användning av text, bild och ljud.

Den allt större tillgången till information i digitalt format har ökat medvetenheten om källkritik och skapat en högre nivå av samhällsdebatt – en debatt präglad av demokratiskt engagemang, faktabaserad diskussion och fria åsikter.²²⁵

Man är mån om att sätta KB:s verksamhet i ett samhällsperspektiv och pekar på hur man omvärdsförändringarna, framförallt digitaliseringen av medierna och globaliseringen. Bilden är positiv – den tekniska utvecklingen sägs ha ökat medvetenheten om vikten av tillgången till information. I detta är biblioteket samhällsresurs och en viktig aktör:

Vi är en synlig samhällsaktör och drivande i debatten om fri information, öppen tillgång till forskningsresultat, källkritik samt bibliotekens roll för att skydda användarnas integritet.²²⁶

Det mest framträdande är den traditionella biblioteksdiskurs i viken biblioteken står för bildning som ett led i att göra samhället mer demokratiskt. I utsagorna om verksamheten och dess fokusområden finns också drag av en användardiskurs, där biblioteket ska anpassas efter användarens behov och dess resurser göras så tillgängliga som möjligt. Man talar om tillgång, tillgängliggörande, användaranpassning och tydlighet. Ett kriterium för digitalisering är att materialet ska vara efterfrågat. I *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* under rubriken ”Våra fokusområden” har finns ett stycke benämnt ”Samarbetskultur med användarfokus – ett KB”. I texten som följer beskriver KB sig själva i dylika ordalag:

Vi arbetar för ökad öppenhet i bemötande och tjänster.

Vår grundhållning är informationsförmedlaren.

Vi prioriterar alltid effektivitet och kvalitet utifrån ett användarperspektiv.

Vi förenar och utvecklar de bästa arbetssätten från det fysiska och det digitala området.

Vi lyfts ofta fram som en förebild för hur information bör hanteras i informationsåldern.²²⁷

²²⁵ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

²²⁶ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

²²⁷ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

Det läggs även ett visst fokus på KB:s speciella kompetens, med en retorik som påminner om hur privata företag marknadsför sig själva. Texten syftar uppenbarligen inte bara till att visa vad man ämnar göra i framtiden utan propagerar också för KB:s betydelse i nuet. Det återkommande ”vi” gör att man framstår som en gemenskap och är nog tänkt att inge förtroende hos läsaren då det framstår som mer intimt än tredje person (KB eller Kungliga biblioteket). Fokus på öppenhet och användarvänlighet påminner om vad Talja kallar ”The Demand Repertoire”, användardiskursen. Att vara en god informationsförmedlare bygger också på att den information som förmedlas är av värde för mottagaren samt att den förmedlas på ett sätt som kan mottas. Retoriken som används är alltså på sina håll insäljande i tonen. En viss anpassning efter vokabulären i omgivande samhället, d v s en mer marknadsinriktad retorik, kan skönjas. Det ska dock poängteras att denna ton är starkast i texten *Vision 2025*, vars uppenbara mål är peka på varför KB behöver fortsätta finnas och vilken nytta man gör.

8.1.3 Insamlings- och kulturarvsarbete

En av KB:s centrala uppgifter är att ta emot och förvara nationalexemplaren av text, ljud och bild som ges ut i Sverige för att ”bevara detta kulturarv för framtiden.”²²⁸ Med hjälp av organisationer och privatpersoner samt pliktleveranser byggs samlingarna upp och man ”...ser till att Sveriges kulturarv sparas för framtiden.”²²⁹ Samlingarna kallas också på sina håll för ”vårt bevarade kulturarv”.²³⁰ Samtidigt sägs det svenska kulturarvet vara sammanlänkat med ett större, globalt kulturarv.²³¹

Digitaliseringsarbetet beskrivs som en av de viktigaste uppgifterna man utför. Motivet är att så många som möjligt ska kunna ta del av KB:s material, samt att bevara innehållet i samlingarna för kommande generationer. Musik, radio, tv och film omtalas särskilt i avsnittet om digitalisering på webbsidan av anledningen att ”...det kommer bli svårt att spela upp i framtiden.”²³² Ett av motiven bakom arbetet stammar alltså särskilt från mediernas fysiska form.

Kulturarvet enligt KB är betydligt mer omfattande än i de kulturpolitiska dokument som granskats ovan. I teorin är allt som publiceras inom landets gränser oavsett syfte, medium eller kvalitet ett potentiellt kulturarv och ska tas om hand av Kungliga biblioteket. Att förvara pliktexemplar är dock en uppgift som man hade långt innan kulturarvet hamnade högt upp på den kulturpolitiska agendan. Retoriken har sannolikt anpassats efter rådande kulturpolitiska mål men det

²²⁸ Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Bevarande [2018-05-11]

²²⁹ Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Insamling [2018-05-11]

²³⁰ Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Insamling och pliktleverans > Så samlar vi in [2018-05-11]

²³¹ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

²³² Kungliga bibliotekets webbsida > Om oss > Det här gör vi > Digitalisering [2018-05-11]

betyder inte nödvändigtvis att verksamheten ändrat karaktär för att tillgodose kulturarvsuppdraget.

8.1.4 Musikhantering

Letar du efter ABBA, Jussi Björling eller kanske Ängelholms lergöksomkorster? KB bevarar såväl världskänd som okänd och outgiven musik.

På KB hittar du musik i alla möjliga format, till exempel cd, vinylskivor, kassetter och fonografruller.²³³

Att Kungliga biblioteket har musik av alla sorter och genrer är inte så konstigt med tanke på pliktleveranslagen, som får till följd att all musik som ges ut i landet i teorin hamnar hos KB. När samlingarna beskrivs påtalas variationen och det faktum att man inte prioriterar en genre eller ett medium då man "...samlar in och beskriver efter materialoberoende principer."²³⁴ I beskrivningen av hur det går till när utgivet material kommer till KB och blir registrerat, det vill säga hur man samlar in, är det dock boken som får utgöra exemplet då man visar dess väg från tryckeri via katalogisering till utlån.²³⁵ Upplägget är pedagogiskt och lättfattligt och troligen valdes boken som exempel för att det är det mediet som fortfarande primärt förknippas med biblioteket som institution, vilket ju kommer till uttryck både i den Bibliotekslagen och i de senaste kulturpropositionerna.

I årsredovisningen över insamlat material sätts musiktryck under samma rubrik som kartor, bilder och vykort. Dessa kallas tryckta pliktleveranser, medan böcker, dagstidningar och tidskrifter behandlas under egna rubriker.²³⁶ Kanske har detta att göra med det faktum att böcker och tidningar lytt under pliktleveranslagen längre än musik och andra medier. En annan förklaring är att det helt enkelt är mer praktiskt.

På webbsidan finns avsnitt som där man förklarar att gåvor är ett sätt för biblioteket att samla in material. Under delrubriken "Musik och andra ljudupptagningar" anges att man i första hand tar emot större samlingar, där man främst saknar "...utländskt material med anknytning. Det kan handla om svenska artister som gett ut skivor på utländska bolag, eller utländsk musik av svenska kompositörer."²³⁷ Omvärldsförändringarna uppges påverka KB:s insamling av audiovisuellt pliktmaterial, däribland musik. Att medielandskapet blivit mer länkat och internationellt har gjort det svårare att avgöra vad som är nationellt mediematerial; gränsen mellan svenskt och utländsk har blivit mer flytande och svårare att avgöra:

²³³ Kungliga bibliotekets webbsida > Hitta och beställ > Om samlingar och material > Musik [2018-05-11]

²³⁴ Kungliga biblioteket (2016). *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild* (ingen sidnumrering).

²³⁵ Kungliga bibliotekets webbsida > Insamling och pliktleverans > Så samlar vi in > Bokens väg [2018-05-11]

²³⁶ Kungliga biblioteket (2018), s. 11-12.

²³⁷ Kungliga bibliotekets webbsida > Insamling och pliktleverans > Så samlar vi in > Gåvor [2018-05-11]

Att producera och publicera över internet är inte längre exklusivt enbart för betydande och yrkesmässiga aktörer. Istället utmanas dessa av privat publicering. På så sätt upphör den traditionella marknadsdominansen av yrkesmässiga aktörer. Vad som är privat eller professionellt utgivet blir svårare att fastställa.

Även i den fysiska domänen är den som önskar att publicera t.ex. musik och film inte längre beroende av de etablerade förlagen eller andra traditionella medieaktörer. Elektroniskt material kan vara komplement till den fysiska utgivningen eller en ersättning för denna. Informationen skraddarsys och individualiseras efter personliga intressen och preferenser.²³⁸

Film- och musikleverantörer befinner sig i ett sammankopplat system av producenter, säljare, nätverksoperatörer/distributörer och andra som är mer eller mindre beroende av varandra.²³⁹

Vem som helst som har tillgång till en dator och en mikrofon kan idag i teorin spela in och publicera musik. Indelningen i amatörer och professionella som varit dominerande länge håller på att luckras upp. Via Internet är allting potentiellt sammankopplat. Digitaliseringen har påverkat KB:s verksamhet och är något man måste förhålla sig till, men den omtalas praktiskt och instrumentellt, inte värderande.

KB hanterar ett par söktjänster för att hitta musik såsom Svensk mediedatabas (SMDB) och Musikkatalogen.²⁴⁰ Svensk mediedatabas SMDB är KB:s söktjänst för audiovisuellt material, såsom fonogram, film, radiosändningar, TV och datorspel. Det mesta som sänts och getts ut sedan 1979 finns representerat i söktjänsten, som även inkluderar äldre material.²⁴¹

KB:s musikkatalog är en kortkatalog över tryckta tonsättningar från slutet av 1700-talet fram till 1975, där musiktryck efter 1975 finns i databaserna Libris och Regina. Ca 38 000 kort har blivit digitaliserade och kan sökas i via en alfabetisk ordlista ordnad efter kompositörernas namn. Den äldre delen av Musikkatalogen består av två kataloger, där den ena är alfabetiskt ordnad, den andra systematiskt. De två beskrivs som kompletterande men den alfabetiska, som är den nyare, är mest välanvänd. Den information som korten ger om musiktrycken beskrivs som varierande. Detta förklaras med att Kungliga biblioteket först på 1970-talet anställde särskilda musikbibliotekarier:

Innan dess katalogiserades musiktrycken av "vanliga" bibliotekarier med varierande musikkunskaper. Dessutom prioriterades katalogisering av litteratur framför katalogisering av musiktryck.²⁴²

Det går att skönja en antydning om att musik kräver särskilda kunskaper för att hanteras, som "vanliga" bibliotekarier kanske inte har. Då man beskriver hur man förr i tiden prioriterade litteratur framför musik är det underförstått att så inte

²³⁸ Kungliga biblioteket (2018), s. 13.

²³⁹ Kungliga biblioteket (2018), s. 14.

²⁴⁰ Kungliga bibliotekets webbsida > Hitta och beställ > Hitta i samlingarna [2018-05-11]

²⁴¹ Svensk mediedatabas webbsida > Om Svensk mediedatabas [2018-05-11]

²⁴² Kungliga bibliotekets webbsida för digitaliserade kortkataloger > Musikkatalogen [2018-05-11]

längre är fallet, vilket som nämnts ovan uttrycks explicit på annat håll. Musikkatalogen sägs på grund av sin ålder spegla sin samtid:

Det gör att det kan förekomma termer eller värderingar som kan uppfattas som förlegade, kanske till och med stötande.²⁴³

Man utvecklar tyvärr inte detta resonemang eller ger några exempel på vilka beskrivningar av musiktryck som idag skulle kunna uppfattas stötande.

Musik sorteras tillsammans med film, spel, ljudböcker och musiktryck när det handlar om katalogiseringsarbetet och redovisas under samma rubrik. För allt audiovisuellt material används den internationella katalogiseringsstandarden RDA.²⁴⁴

8.1.5 Sammanfattning

Det fokus på boken som framkommer på andra håll i kulturpolitiken syns inte lika tydligt i Kungliga bibliotekets beskrivning av sin verksamhet och målen med denna. Det kan ha att göra med att KB inte är ett folkbibliotek (även om man fungerar samordnande även för dessa) med folkbildningsuppgifter utan har dokumentation, forskning och katalogisering som huvudsaklig uppgift. I deras uppdrag ingår det att inte göra skillnad på medier och genrer – allt ska samlas in och dokumenteras. Å andra sidan talas det om användaranpassning och tillgänglighet, och i det torde även ingå att förhålla sig till vad människor förväntar sig att finna. Ett sätt som detta kommer till uttryck på är kanske hur man har valt att beskriva situationen kring den musik man har; på KB finns både det obskyra och det välkända och oavsett preferenser kan användaren hitta något av intresse där.

Den traditionella bildningsdiskursen gör sig gällande i analysmaterialet både i beskrivningarna av den egna verksamheten och av biblioteksväsendet i stort, men kopplas inte som i kulturpropositionerna till litteraturens medium. Genom sitt uppdrag är KB i första hand ett forskningsbibliotek med bildning och kunskap som övergripande mål. Kulturarvsuppdraget är inte tydligt definierat och verkar inte ha prioritet framför forskningsuppdraget, utan följer snarare med på köpet som en konsekvens av den bevarande och dokumenterande verksamhet man redan ägnar sig åt.

Inställningen till musik är praktisk. Man är medveten om den förändrade situationen för musikproduktion som den tekniska utvecklingen fört med sig men tar inte aktivt ställning i frågan. Vid katalogisering av musik används internationellt erkända regler. En stil eller genre sätts inte framför en annan. Det hade varit intressant att närmare undersöka hur man tidigare beskrivit musikverk,

²⁴³ Kungliga bibliotekets webbsida för digitaliserade kortkataloger > Musikkatalogen [2018-05-11]

²⁴⁴ Kungliga biblioteket (2018), s. 23.

då det antyds att de äldre katalogposternas innehåll ”speglar sin samtid” på ett idag stötande sätt. Tyvärr går detta utöver syftet och omfattningen av denna undersökning. Sammanfattningsvis kan alltså KB:s musikbibliotekspolicy, i den mån de alls har någon, beskrivas som pragmatisk. Det har dock inte gått att urskilja någon särskild policy för musikhanteringen baserat på musikens roll eller värde. Den faller under samma forsknings- bildnings- och kulturarvsuppdrag som övriga medier.

8.2 Statens musikverk och Musik- och teaterbiblioteket

De huvudsakliga texterna som behandlas i följande delmoment är av samma art som i analysen av KB, d v s verksamhetsbeskrivningar från dess webbsida där biblioteksverksamheten beskrivs för sig, styrdokumentet, den senast utgivna årsredovisningen. Utöver detta behandlas den första årsberättelsen efter organisationens grundande, vilken innehåller några reflektioner över processen bakom dess Musikverkets upprättande.

8.2.1 Bakgrunden till Musikverkets bildande

Statens musikverk bildades genom en sammanslagning av flera existerande myndigheter varav den största var Statens musiksamlingar. Inom Statens musiksamlingar fanns redan arkiv-, biblioteks- och museiverksamheter. Statens musiksamlingar ingick sedan 1981 Musikbiblioteket, vilket senare döptes om till Musik- och teaterbiblioteket.²⁴⁵ Flera av de uppgifter som tilldelades Musikverket fanns redan beskrivna i instruktionen för Statens musikverk, bl a att ”dokumentera, samla in, vårda, bevara, beskriva och hålla levande teaterns, dansens och musikens kulturarv och därigenom främja intresset, vetenskapen och den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden när det gäller dessa konstarter.”²⁴⁶ Uppgifterna som rörde forskning och insamling var särskilt betonade.

Musikverket kom till genom beslutet att lägga ner det statliga Rikskonserter. Statliga Rikskonserter hade själva producerat musik medan tanken var att Musikverket istället skulle fungera stödjande och hjälpa det fria musiklivet att själva stå för skapandet. Staten skulle gå från direkt inblandning till en mer tillbakadragen roll. Betydelsen av detta diskuteras i Musikverkets första årsberättelse från 2012 och beläggs med en viss symbolik, då man sägs ha gått från att själva göra musik för folk till motsatsen. Inför bildandet omformulerades Musikverkets uppdrag efter att det visade sig att adjektivet ”konstnärlig” saknades

²⁴⁵ Musikverkets webbsida > Musik- och teaterbiblioteket > Om musik- och teaterbiblioteket > Bibliotekets historia [2018-04-15]

²⁴⁶ Förordning (2007:1196) med instruktion för Statens musiksamlingar, 1§.

i dess instruktion, vilket väckte protester hos inblandade och allmänhet. Då instruktionen fastställdes hade den ändrats efter kritikernas önskemål. I Musikverkets första årsberättelse betonas tre begrepp i den slutgiltiga versionen av instruktionen: konstnärlig, förnyelse och kvalitet. Något som också justerades senare var instruktionen för de som sökte bidrag till sitt musikskapande från Musikverket. Med syftet att minska detaljstyrningen och öka den konstnärliga friheten bland de sökande ändrade man formuleringen om ”kriterier” för musiken vid ansökan om bidrag till ”aspekter”, vilket vore ett mer tillåtande begrepp.²⁴⁷

8.2.2 Musikverkets uppdrag och syften

De nu gällande styrdokumenterna för Musikverket är Förordning (2010:1922) med instruktion för Statens musikverk, Förordning (2010:1921) om statsbidrag till musiklivet samt regleringsbrevet för 2018 från regeringen.²⁴⁸ Utöver dessa finns även policydokument för barn- och ungdomsverksamhet, som utvecklar formuleringarna i regleringsbrevet om barn och ungas rätt till kultur.²⁴⁹

I första paragrafen ur Förordning (2010:1922) med instruktion för Statens musikverk beskrivs verksamheten och dess uppdrag. Musikverket ska:

...främja ett varierat musikaliskt utbud i hela landet som är präglad av konstnärlig förnyelse och hög kvalitet. Myndigheten ska också främja utvecklingen av ett professionellt musikliv. Statens musikverk ska vidare dokumentera, bevara, främja, bygga upp kunskap om och tillgängliggöra teaterns, dansens och musikens kulturarv.²⁵⁰

En mer ingående beskrivning av uppgifterna följer. Man har i uppdrag att:

1. vara en resurs för musiklivet genom att som konstnärlig samarbetspart tillvarata initiativ från musiklivet och koordinera och stödja samverkansprojekt av nationellt intresse inom musiklivet,
2. vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika samlingar och dokumentation av teaterns, dansens och musikens kulturarv.
3. verka för ökad kunskap grundad på samverkan med universitet, högskolor och andra samt förmedla denna kunskap inom sina olika verksamhetsområden.
4. vara en plattform för kontaktförmedling och bildande av nätverk i musiklivet samt en nationell part vid internationellt samarbete.
5. pröva frågor om statsbidrag enligt förordningen (2010:1921) om statsbidrag till musiklivet,
6. genom återutgivning av musikinspelningar som myndigheten förfogar över främja tillgången till konstnärligt intressant musik, och

²⁴⁷ Statens musikverk (2012), s. 21.

²⁴⁸ Musikverkets webbsida > Om musikverket > Viktiga dokument [2018-05-10]

²⁴⁹ Musikverkets webbsida > Om musikverket > Viktiga dokument > Barn och ungdomspolicy [2018-05-10]

²⁵⁰ Förordning (2010:1922) med instruktion för Statens musikverk, 1§.

7. upplåta studior åt professionella tonsättare och ljudkonstnärer inom den elektroakustiska musiken och ljudkonsten för produktion, utvecklingsarbete och utbildningsverksamhet.²⁵¹

Formuleringarna ovan återkommer närmast identiskt även i förordningen för statsbidrag till musiklivet, vilken Musikverket har att följa i sin bidragsverksamhet: Hög kvalitet, konstnärlig förnyelse, ett varierat musikaliskt utbud, musikalisk mångfald och musikaliskt arbete av konstnärlig art och nationellt intresse.²⁵²

Musikverkets uppgift är alltså att lyfta fram det bästa som svenskt musikliv har att komma med och ta hand om det viktigaste i svenskt kulturarv inom musikens område. Det finns flera nyckelord vars innehåll inte närmare specificeras; frågan är om det är upp till Musikverket att exempelvis avgöra vilken musik som är konstnärligt intressant och vilken som inte är det, vilken musik som ska ingå i kulturarvet och vilken som ska ignoreras. Mycket av arbetet verkar bestå av att göra ett urval, baserat på kriterier som kvalitet, konstnärlig förnyelse och professionalism. Instruktionens utsagor och det faktum att begreppen inte anses behöva närmare förklaring i den pekar på en hierarkisk kultursyn. All kultur och all konst kan inte vara lika relevant, inte lika viktig att bevara och sprida. Musikverket ska välja ut det bästa och mest representativa baserat på underförstådda värden som kvalitet och konstnärlighet. All musik lever inte upp till kraven, eftersom det då skulle vara irrelevant att tala om intressanta eller konstnärligt nyskapande verk. I teorin har man på Musikverket fria tyglar att bedöma hur uppgifterna ska tolkas i den mån de handlar om dessa kriterier, helt i linje med den politik visavi armlängdsorganen som staten länge fört, där kulturinstitutionerna ges övergripande mål men lämnas att genomföra detta så som de finner lämpligt.

Målen påminner som sagt om föregångarens, Statens musiksamlingar. Den stora skillnaden är talet om musikens kulturarv, det viktigaste föremålet för Musikverkets verksamhet. Instruktionen för Statens musiksamlingar var som beskrivits ovan mer instrumentell och talade om dokumentation och insamling. Dessa punkter finns fortfarande i Musikverkets instruktion men är sekundärt mot eller kanske snarare en del av kulturarvsarbetet och främjandet av musiklivet.

Det senaste regleringsbrevet från regeringen säger mycket litet om Musikverkets mål vad gäller förmedlingen av musik. Dokumentet behandlar naturligt nog främst budgetfrågor, såsom lokalkostnader och andra finansiella frågor. Det nämner dock Musikverket på organisationsnivå ska verka i samarbete med andra aktörer för att kulturen ska bli tillgänglig för fler i landet, samt att man

²⁵¹ Förordning (2010:1922) med instruktion för Statens musikverk, 2 §.

²⁵² Förordning om statsbidrag till musiklivet, 2-4 §.

ska stå till tjänst med sina särskilda expertkunskaper gentemot andra myndigheter vid behov.²⁵³

Av ovan nämnda styrdokument ges intrycket att verksamheten inte riktas mot gemene man utan avser de med särskilt intresse inom eller förståelse för de konstarter man arbetar med. Målen är att stödja ett professionellt musikliv, lyfta fram konstnärligt intressant musik och bevara sådant av särskilt värde för kulturarvet. Musikverkets uppdrag handlar inte om musik, dans eller teater i sig utan om en utvald del av dessa områden där man ska vara rådgivande experter.²⁵⁴ Samtidigt innehåller instruktionen ett mål om främjande och tillgängliggörande, vilket kan tolkas som att så många som möjligt ska kunna ta del av arbetets resultat. I årsredovisningen för 2017 sägs det att "Musikverkets resurser ska finnas där användarna finns..."²⁵⁵ Där beskrivs hur man har arbetat för att nå ut till fler bland annat genom att publicera en del av sina samlingar på Wikimedia commons.

Styrdokumentet för jämställdhet, mångfald barn- och ungdomsverksamhet utvecklar resonemanget om verksamhetsuppdraget såsom formulerat i instruktionen och regleringsbrevet. Här återkommer formuleringarna om varierat musikaliskt utbud, konstnärlig förnyelse, hög kvalitet, bevarandet och levandegörandet av kulturarvet, att ha ett jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv på verksamheten samt internationella samarbeten och utbyten. Man hänvisar till regleringsbrevet från kulturdepartementet om barns rätt till kultur som en kulturpolitisk prioritering, samt till FN:s barnkonvention om rätten att delta i det konstnärliga och kulturella livet. Barn och unga ska ha tillgång till kulturarvet och ska garanteras ett varierat musikaliskt utbud. Musikverkets verksamheter ska bli mer *tillgängliga, inspirerande* och *intressanta*. Åtgärder för att nå dessa mål gäller bl a inköp av material och lättanvändbarhet av resurser. Man ska arbeta *inkluderande* och *demokratiskt* och med ett *mångfaldsperspektiv*. Att kunna delta i kulturlivet beskrivs som en rättighet. För att utjämna skillnaderna i tillgången till kultur ska man försöka nå nya grupper och ta hänsyn både till kön, utbildningsnivå och övriga socioekonomiska faktorer.²⁵⁶

Ovanstående kan tolkas som ett uttryck för en användardiskurs där man försöker presentera vad man har på ett sätt som folk kan uppskatta och göra samlingarna lättillgängliga, men detta är bara en del av bilden. Det man vill göra är också att få folk att öppna ögonen för det som redan betraktas som god kultur som alla kan uppskatta - det handlar bara om att informera om att det finns ett stort och varierat utbud att ta del av. Att tänka på vad användaren kan tänkas behöva eller uppskatta är inte detsamma som att låta allmänheten bestämma vad

²⁵³ *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens musikverk*, s. 2-3.

²⁵⁴ *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens musikverk*, s. 2-3.

²⁵⁵ Statens musikverk (2018), s. 32.

²⁵⁶ Musikverkets webbsida > Om musikverket > Viktiga dokument > Policy barn- och ungdomsverksamhet [2018-05-10]

som ska tillgängliggöras. Detta var något som påpekades av Talja då hon beskrev de finska musikbiblioteksdiskurserna: det finns en vilja att förmedla och utbilda om sådant man anser är viktigt och givande för alla, men vad detta består av, det vill säga vad egenskaper som kvalitet och konstnärlighet innebär, är inte en öppen fråga. Nu är inte Musikverket en av flera likande organisationer utan den enda i sitt slag. Fråga om urval blir sannolikt en rent praktisk fråga då det inte är möjligt att arbeta med all form av kultur eller musik samtidigt. Urvalet säger mer om den kultursyn som låg bakom Musikverkets etablerande och uppdrag än om de anställdas egen syn på saken. Man finns till för att arbeta med kultur i en snävt definierad bemärkelse såsom uttryckt inte minst i kulturpropositionen *Tid för kultur*.

Jämställdhetsuppdraget är något som framhävs även i årsredovisningen:

Musik-och teaterbiblioteket arbetar med att erbjuda en jämställd repertoar när det gäller orkestermusik. Biblioteket tillhandahåller genom utlån orkestrer till många amatörorkestrar och kulturskolor. När det gäller nyförvärv prioriteras verk av kvinnliga tonsättare och biblioteket arbetar kontinuerligt med att hitta verk att förmedla. I möjligaste mån digitaliseras också upphovsrättsligt fria orkestrer av kvinnliga tonsättare för att öka tillgängligheten.²⁵⁷

I arbetet med samlingar och arkiv pågår dagligen arbete med katalogisering för att göra materialet tillgängligt för användare och intresserade. Samlingarna är ett resultat av den tid då de skapades och män är betydligt mer representerade än kvinnor.²⁵⁸

Här finns tendenser till vad Sanna Talja kallar den alternativa repertoaren, enligt vilken man prioriterar sådant som annars kanske inte är lätt för användaren att hitta. I Sverige liksom i Finland dyker dessa tendenser först upp under 1970-talet och speglar en vilja att komma bort från det normativa och föra fram det minst sedda men ändå kvalitativa. I föregående citat tar den sig uttryck i en vilja att föra fram en grupp som inte är särskilt välrepresenterad inom notsamlingar på bibliotek, alltså kvinnor. Musikverket har en fastslagen jämställdhetspolicy enligt vilken man aktivt ska arbeta för att utjämna den ojämna fördelningen mellan könen i sitt bestånd. Sättet de uttrycker det på indikerar att man ställer sig i motsats till forna tiders insamlings- och katalogiseringsarbete som gav manliga kompositörer förtur. Mellan raderna säger man även att det är svårare att finna kvinnliga tonsättares verk att dokumentera.

8.2.3 Musik som kulturarv

Kulturarv är det återkommande ordet i Musikverkets beskrivning av sig själva.

Inom kulturarvsverksamheten med samlingar, museum, bibliotek och arkiv pågår dagligen arbetet med att samla in, vårda, bevara och göra tillgängligt men också vetenskapligt bearbeta och aktivt dokumentera samtiden för eftervärlden.²⁵⁹

²⁵⁷ Statens musikverk (2018), s. 44.

²⁵⁸ Statens musikverk (2018), s. 45.

Samtliga verksamheter är beskrivna som kulturarvsverksamheter. Då Musik- och teaterbiblioteket här omnämns är det i samband med kulturarvsuppdraget. Man tycks även referera till bibliotekets status som forskningsbibliotek med en vetenskaplig eller utbildande funktion.

Aktiv samverkan är nyckelordet i all verksamhet, både i stödet till musiklivet och när det gäller tillgång till kulturarvet för utövare och nyskapare i kulturlivet.²⁶⁰

Precis som indikerats ovan verkar det som att det kulturarv Musikverket sitter på är, i alla fall främst, till för utövare och nyskapare, alltså de som är aktivt engagerade i kultur- och musiklivet.

Musikverket presenteras på webbsidan under rubriken ”Center för kulturarv och kulturliv”:

Musikverket är ett center för kulturarv och kulturliv inom musik, teater och dans, en öppen mötesplats för den skapande människan. Verksamheten riktar sig såväl till konstområdena inom scenkonsten som till alla andra intresserade.²⁶¹

Musik beskrivs alltså här som ett konstområde som hör hemma inom scenkonsten. ”Center för kulturarv och kulturliv” reflekterar den vision om Musikverket som kommer till uttryck i 2009 års kulturproposition, där det talas om en myndighet som samlar alla statens insatser på musikområdet.

I kapitlet om Musik- och teaterbibliotekets verksamhet från årsredovisningen för 2017 diskuteras uttryckligen hur man ser på sitt arbete under rubriken ”Musik, dans och teater som kulturarv”. Stycket är det mest självreflekterande jag funnit i Musikverkets publika resurser om sin egen verksamhet och det mest explicita som sägs om synen på musik som kulturarv:

All musik, dans och teater är alltid både gammal och ny, det beror på ur vilken aspekt man ser konstformerna. Med traditionell kultur menar man ofta sådant man gjorde förr, men i termen traditionell ligger en fortgående utveckling, en blandning mellan nytt och gammalt. Musik, teater och dans som kulturarv befinner sig just i detta spänningsfält. Den kulturhistoriska grundidén är närmast självklar – att vi inte kan förstå vår samtid utan tillgång till historien. Detta är bland det mest spännande med arkiv och bibliotek: å ena sidan resurser för den som vill lära känna historien och å andra sidan inspiration för dagens kulturliv.²⁶²

Här kommer till uttryck en syn på kulturarv som en länk till historien, med vilken vi kan förstå vår samtid. Begreppen kulturarv och traditionell kultur används i princip som synonymer här. Musikverkets arbete med musik, dans och teater involverar främst sådant som lever upp till kriteriet att vara den ovan beskrivna länken mellan gammalt och nytt, som kan sägas befinnas sig i detta

²⁵⁹ Musikverkets webbsida > Om Musikverket [2018-05-10]

²⁶⁰ Musikverkets webbsida > Om Musikverket [2018-05-10]

²⁶¹ Musikverkets webbsida > Om Musikverket [2018-05-10]

²⁶² Statens musikverk (2018), s. 19.

”spänningsfält”. Det material som dokumenteras och tillgängliggörs i deras verksamhet är i praktiken det som ansetts leva upp till detta kriterium.

Arkiv och bibliotek fyller viktiga funktioner inom konstområdena musik, dans och teater. Verksamheten är en betydelsefull del i Musikverkets arbete med dokumentation, främjande, bevarande och tillgängliggörande – inte minst när det gäller kunskapsuppbyggnad och att göra kulturarvet levande, angeläget och användbart.²⁶³

Grundantagandet för att överhuvudtaget kunna göra kulturarvet levande och tillgängligt är att man är någorlunda överrens om att det finns ett kulturarv som går att avgränsa mot andra kulturuttryck, det vill säga att viss kultur kan anses som representativ eller symboliskt viktig på andra sätt. I detta fall är det sådan musik som kan användas för att länka historien till nutiden. Betydelsen av detta diskuteras inte närmare här, men kulturarvsuppdraget formulerades som en viktig del av den planerade myndighetens verksamhetsmål i *Tid för kultur* där också kulturarvets betydelse som bl a skapare av gemenskap och identitet fastslogs.

8.2.4 Biblioteksverksamheten

Musik- och teaterbiblioteket vid Statens musikverk beskrivs som:

Hela Sveriges bibliotek för musik, teater och dans, öppet för forskare och alla intresserade.²⁶⁴

Om biblioteket sägs att de har ”...stora samlingar av noter och litteratur om musik, teater och dans.”²⁶⁵ Bland Musikverkets andra verksamheter har biblioteket rollen som förvaringsplats och beskrivningarna handlar främst om samlingarna - att husera dessa är deras särskilda uppdrag inom organisationen. Medan Musikplattformen, EMS och Caprice Records beskrivs efter vad de *gör*, alltså en aktivitet, definieras Musik- och teaterbiblioteket, Scenkonstmuseet och Svenskt visarkiv efter vad de *har*. Beskrivningen av biblioteket lägger stor vikt vid att presentera de rent fysiska resurser som besökare har tillgång till. I uppräknningen omnämns låneexpeditionen, datorer, tidskrifter med mera. Sedan följer en beskrivning av aktiviteter som besökare kan ägna sig åt där, som att söka i bibliotekets och Svenskt visarkivs databaser och kataloger, lyssna på musik samt titta på filmer.

Om sina samlingar säger man följande:

I referensbiblioteket finns allmänna uppslagsverk för musik, teater och dans. Biblioteket har också speciallexikon för mode, kostymer och konst samt personlexikon över skådespelare, sångare och kvinnliga tonsättare. Böcker om teater- och musikhistoria, både allmänna och för

²⁶³ Statens musikverk (2018), s. 20.

²⁶⁴ Musikverkets webbsida > Musik och teaterbiblioteket > Besök biblioteket [2018-05-10]

²⁶⁵ Musikverkets webbsida > Om musikverket [2018-05-10]

enskilda länder. Förteckningar över enskilda tonsättares verk, pjäser, listor över noter för olika instrument och diskografier.

Stor samling med noter – så kallade vetenskapliga monumentalutgåvor. Många tonsättares samtliga kompositioner, enskilda länders musik från olika perioder och i olika genrer. Noter i faksimil – nyutgåvor med exakta kopior av äldre nottryck eller tonsättares handskrift. Ett urval av de mest efterfrågade sångböckerna av typen Vispop och Real book samt koral- och psalmböcker från olika tider och länder.²⁶⁶

Informationssökning och sökning i katalog och databaser lyfts fram som något besökaren kan använda biblioteket till. Informationen på webbsidan är inriktad på att underlätta för den potentiella besökaren och handlar om hur biblioteket kan användas.

Musik- och teaterbiblioteket beskriver sig själva som öppet för forskare och intresserade. ”Forskare” står dock först i satsen och är en mycket mer specifik målgrupp än ”intresserade”. Om rollen som forskningsbibliotek säger man följande:

En grundläggande uppgift för Musikverket är att bevara och förmedla olika typer av samlingar inom musikens, dansens och teaterns områden. Genom vetenskapligt grundade insatser av olika slag bearbetas och förädlas samlingarna och blir därmed mer tillgängliga för besökare och användare.²⁶⁷

Slutligen är det värt att påpeka att större delen av beskrivningen handlar om materialet som finns i biblioteket. Alla typer av material nämns säkerligen inte, så frågan är varför har vissa särskilt omnämnas. Att man nämner kvinnliga tonsättare kan hänga ihop med Musikverkets jämställdhetsuppdrag. Efterfrågan är säkert också en faktor och nämns uttryckligen vad gäller visböckerna, som är särskilt efterfrågade. Att öka tillgängligheten är ett återkommande tema där digitaliseringsarbetet inom framförallt bibliotekets verksamhet omtalas särskilt.²⁶⁸

Digitalisering har fortsatt hög prioritering och arbetet sker på många olika sätt. Inom kulturarvsområdet har det gjorts en stor satsning med att tillgängliggöra samlingar via till exempel Wikipedia, vilket gjorde att samlingarnas tillgänglighet har ökat betydligt.²⁶⁹

Biblioteket beskriver inte sig själva som en bildningsinstitution i linje med den statliga bibliotekspolitik. I och med sin position inom en större verksamhet, vilken inte har bildning som fokus, blir rollen en annan, en professionell förmedlare av kultur i vilket syfte som användaren än önskar.

²⁶⁶ Musikverket > Musik och teaterbiblioteket > Besök biblioteket [2018-05-10]

²⁶⁷ Statens musikverk (2018), s. 33.

²⁶⁸ Statens musikverk (2018), s. 3.

²⁶⁹ Statens musikverk (2018), s. 7.

8.2.5 Sammanfattning

Flera av målen som angavs i kulturpropositionen *Tid för kultur* angående en sammanslagning av kulturinstitutioner och bildande av en nationell plattform för statlig musikverksamhet har kommit till uttryck i Musikverkets uppdrag. Mer än någon annan institution är Musikverket den statliga musikpolitikens konkreta uttryck. I *Tid för kultur* omtalas dans, musik och teater tillsammans – genom Musikverket har de tre konstformerna fått en gemensam organisation. Målen med insatserna på musikens område som lades fram i *Tid för kultur* finns också uttryckta i Musikverkets verksamhetsmål. De ska verka fokuserat och på djupet och prioritera musik som är av särskilt värde eller konstnärligt framstående med det diffusa kvalitetsbegreppet som kriterium. Alla som vill kan ta del av den musik som stöds och framhävs, men det är bara en liten del av all musik som kommer på fråga.

I Musikverkets allmänna beskrivning av sina verksamheter tycks målgruppen främst vara de som redan är verksamma inom musik på ett professionellt plan. Arbetet är inriktat på en liten del av musiklivet och den utvalda delen av all musik som kallas musikens kulturarv.

Motiven bakom digitaliseringsarbetet är som framkommer ovan vara tillgänglighet och bevarande, vilka också är de vanliga honnørsorden när kulturarvet kommer på tal i kulturpolitiska dokument – kulturarvet ska bevaras och tillgängliggöras. Formuleringarna är ibland mycket lika de man hittar i på flera håll i kulturpropositionen från 2009, från vilken vokabulären följt med in i Musikverkets verksamhetsbeskrivningar. Det framhävs att tillgängligheten ska gälla alla, där vanligtvis underprioriterade grupper som barn ska ges företräde. Jämlikhetssträvandena i kulturpolitiken som varit framträdande sedan 1974 kommer till uttryck i denna slags utsagor.

I beskrivningarna av Musik- och teaterbiblioteket vid Musikverket framhålls att man är hela Sveriges bibliotek för sin typ av verksamhet. Detta kan vara ett tecken på att det från statligt håll anses att ett statligt musikbibliotek är nog vad gäller den typen av institution. Med planerna från *Tid för kultur* i åtanke, om att samla flera verksamheter inom teater, dans och musik under samma tak, vore det rimligt anta att så är fallet – Musikverket ska samla *all* statlig verksamhet på musikområdet. Det finns *de facto* inga andra statligt styrda bibliotek med Musik- och teaterbibliotekets inriktning.

Sammanfattningsvis har Musikverket uppenbarligen en policy för musikhantering. Att tillgängliggöra är en del av denna policy, men detta handlar mer om att få fler att inse värdet av musiken de tillhandahåller och stödjer snarare än att erbjuda det som flest människor är intresserade av. Man verkar inte känna något behov av att anpassa sig efter musikmarknaden eller andra liknande faktorer. Bibliotekets roll i verksamheten är framförallt att ordna och förvara den musik man redan besitter.

Då organisationen bildats i samband med antagandet av en ny kulturpolitik 2009 är det inte märkligt att formuleringarna från *Tid för kultur* återkommer. I Musikverkets beskrivning av sin musik- och kulturarvsverksamhet finns visserligen en retorik som liknar den man hittar i kulturpropositionen då denna argumenterar för Musikverkets bildande. När man beskriver kultur och kulturarv är tonen dock inte alls så uppenbart värderande som i *Tid för kultur* utan ger uttryck för en viss självständighet, även om en värderande syn måste vara nödvändig för det arbete de utför. Verksamheten detaljstyrs inte via de kulturpolitiska målen eller styrdokumentet vad gäller tolkning av enskilda verk eller genrer, utan mycket lämnas öppet, såsom hur uttryck som ”konstnärligt intressant” musik ska tolkas.

8.3 Resultat

Kungliga biblioteket och Statens musikverk är båda statliga kulturinstitutioner vars uppgifter involverar musikbiblioteksverksamhet. Deras styrdokument och andra verksamhetsbeskrivningar avslöjar dock att de behandlar musik på olika sätt, vilket också följer av de uppdrag de har.

KB är i första hand ett forskningsbibliotek och i dess uppgifter handlar om kunskapsförmedling, bildning, dokumentation och bevarande. Alla medier som täcks av pliktexemplarslagen behandlas i teorin lika. Trots den utbildande rollen och den traditionella bilden av biblioteket som litteraturförmedlare har alltså inte boken företräde framför andra medier. Däremot behandlas inte heller musik annorlunda än andra medier på grund av någon symbolisk eller annan betydelse.

Musikverkets huvudsakliga uppgifter kretsar å andra sidan kring arbetet med det musikaliska kulturarvet och i att lyfta fram och tillgängliggöra särskilt kvalitativ och konstnärligt nyskapande musik. Musiken är vid sidan av scenkonst det man främst arbetar med, vilket gäller även biblioteksverksamheten. Målet för verksamheten vad gäller musik blir på grund av dess uppdrag betydligt snävare. Vid Musik- och teaterbiblioteket är inte bibliotekens traditionella, utbildande uppdrag framträdande, vilket kan förklaras med att de utgör en del av en organisation vars instruktion sätter andra mål och värden främst. Till skillnad från KB har Musikverket i uppgift att aktivt främja och förmedla kvalitativ, konstnärlig musik och stödja musiklivet. KB har istället ett mer övergripande demokratiskt samhällsuppdrag, att tillgängliggöra information och öka kunskapsnivån.

En annan skillnad gäller kulturarvsuppdraget, vilket ingår i både Musikverkets och KB:s arbete men är tydligare formulerat i Musikverkets instruktion. För Musikverket är uppdraget att bevara och lyfta fram musikens kulturarv ett fundament som organisationen är byggt på. KB:s roll som kulturarvsförvaltare är mer av en fernissa på den redan existerande

dokumenterande och bevarande verksamheten. Dess existens och verksamhet är inte heller lika nära knutet till de senaste kulturpropositionerna med dess fokus på kulturarv.

Slutligen finns en skillnad mellan KB och Musikverket som handlar om bedömningen av konst och kulturuttryck. Från sitt uppdrag får Musikverket en mer exkluderande kultursyn på köpet. Man ska ta fram, bevara och stödja det bästa inom musikens område, det som är mest värt att dokumentera och tillgängliggöra. Det innebär att man måste göra ett urval baserat på kriterier som konstnärligt nyskapande och kvalitet – vilket i praktiken förutsätter en värderande syn på kultur, eller i alla fall ett sätt att se på den som ligger nära Sanna Taljas alternativa diskurs där det udda och extraordinära premieras, en attityd som också gjorde sig gällande i kulturpolitiken under 70- och 80-talen. Utan något slags värderande blir allt lika bra eller dåligt och verksamhetens målbeskrivning förlorar mening.

9. Slutdiskussion

I de två kulturpolitiska dokument som undersöks har det framkommit att det finns vissa attityder kring kultur, musik och biblioteksverksamhet, där *Tid för kultur* varit den för frågeställningarna mest givande källan. I *Tid för kultur* förekommer två motsatta sätt att tala om kultur; det ena är äldre och har kulturens autonomi och egenvärde som kärna, det andra har marknadsliberala tendenser och ser till kulturens användningsområden och ekonomiska nytta. Kulturens autonomi är ett tema som förekommer i tidigare kulturpolitik. I *Tid för kultur* kopplas utsagor om kulturens oberoende till statens minskade inblandning och till ett planerat skifte mot mer nischade och indirekt stödjande insatser på musikens område. Musiksynen är en del av kultursynen, enligt vilken staten endast ska stödja det kvalitativa, nyskapande och för kulturarvet värdefulla. Dessa prioriteringar, i vilka bevarandet av ett musikaliskt kulturarv är det väsentliga, går igen i Musikverkets målbeskrivningar, där vissa formuleringar är nästan identiska med de från kulturpropositionen. Tonen i Musikverkets dokument är dock inte lika tydligt värderande och argumenterande. Kulturarvet diskuteras även i *Kulturarvspolitik*, som visserligen sätter biblioteksverksamhet inom kulturarvsområdet men varken kopplar musik till bibliotek eller till kulturarvet. *Kulturarvspolitik* säger inte heller mycket om synen på konst och kultur. I både *Tid för kultur* och *Kulturarvspolitik* ses biblioteken i första hand som en plats för bildning och litteratur.

KB:s roll och uppdrag gör det onödigt för dem att ta ställning till vad kultur eller musik är – man är i teorin av nödvändighet neutrala då man tar hand om allt som publiceras. Musiken värderas inte efter någon uttrycklig värdeskala utan behandlas som ett av alla typer av material man hanterar. Kulturarv har i de senaste kulturpropositionerna varit ett populärt tema men KB tycks inte påverkats nämnvärt av detta eller av någon underförstådd värdering av kultur som ligger i den diskussionen. I den mån man talar om bibliotekets värden är det i form av ett traditionellt, utbildande och demokratiframjande biblioteksuppdrag.

Vissa attityder till biblioteksverksamhet, musik och kultur i analysmaterialet går tillbaka åtminstone till de kulturpolitiska målen från 1974. Den anti-kommersialistiska tonen är helt frånvarande både i rådande kulturpolitik och hos KB och Musikverket, men viljan att stödja det alternativa och det nyskapande kommer till uttryck i *Tid för kultur* och hos Musikverket. Den uppfostrande eller missionerande inställningen till kultur från 70-talet har i stort sett försvunnit, även

om jämlikhetsmålen med utsagor om alla människors rätt till deltagande och kulturupplevelser finns kvar. Det är dock inte längre frågan om att aktivt utbilda alla i estetiskt sinne; målet är istället att tillgängliggöra. Staten och dess armlängdsorgan får en mer diskret roll i kulturlivet. Attitydförändringen kan hänga samman med en förändrad syn på statens roll i samhället samt en ideologisk svängning under 80-talet. Den i vårt samhälle djupt rotade synen på kultur som en autonom zon tycks i *Tid för kultur* vara på väg att ersättas eller i alla fall utmanas av en annan mer pragmatisk kultursyn. Musikverket visar inga tendenser på att betrakta kultur instrumentellt, kanske då de bildats just för att utgöra en frizon, en institution som har kulturens egenvärde som mål. KB har ett tydligt samhälls- och demokratiuppdrag, som dock inte tillkommit med den rådande kulturpolitiken utan är en del av en idé om bibliotekens roll som går minst 100 år tillbaka. De kan därmed inte heller sägas vara uppenbart påverkade av en förändrad syn på kulturens autonomi.

Varken i de kulturpolitiska dokumenten eller hos de statliga institutioner som undersökts finns det uttryckliga mål för musikbiblioteksverksamhet. Frågor om exempelvis urval förekom i utredningar under 70- och 80-talen men ledde inte till några konkreta bestämmelser. Det finns enligt vad som framkommit från det undersökta materialet idag ingen enhetlig och uttrycklig diskurs kring musikbibliotek i kulturpolitiken och i statlig musikbiblioteksverksamhet, eftersom det inom dessa inte finns några konkreta bestämmelser kring musikbibliotekens syfte överhuvudtaget. Utsagorna om musik, kultur och bibliotek i materialet har dock kunnat föras samman till en bild av hur man ser på musik på bibliotek. Musikhanteringen på de undersökta verksamheterna blir en konsekvens av vilken deras formella instruktion och uppdrag är. I KB:s fall är frånvaron av en särskild policy för musik sannolikt en konsekvens av deras medieoberoende uppgift att samla in och dokumentera allt som ges ut och tillgängliggöra detta utan att värdera det. Musikverkets hantering av musik begränsas å andra sidan av deras instruktion och särskilda uppgifter vad gäller kulturarv, bevarande, spetskompetens och nischat stöd till kvalitetsmusik, där meningen med det sistnämnda kräver att viss musik värderas som viktigare än annan.

10. Sammanfattning

Uppsatsens syfte har varit att undersöka musik- och musikbiblioteksdiskurser i svensk kulturpolitik och inom statliga biblioteksverksamheter. Det övergripande målet var att reda på om någon särskild form av musik premierades och vad detta i så fall kunde bero på. Frågeställningarna var:

- Hur omtalas musik och musikbibliotek i nu gällande kulturpolitiska dokument och på statliga kulturinstitutioner vars biblioteksverksamhet involverar musik?
- Finns det en enhetlig diskurs kring musik och musikbibliotek vilken är densamma både i gällande kulturpolitisk och i statligt styrd biblioteksverksamhet?
- Är diskurserna kring musik och bibliotek i kulturpolitiken uttryck för en en mer generell syn på kulturens roll i samhället?

För att svara på frågorna studerades två typer av material vilka sedan jämfördes med varandra, dels de två kulturpropositionerna på vilka rådande kulturpolitik i stort är grundad, dels dokument från två organisationer som ägnar sig åt musik och har en biblioteksverksamhet. Den första och andra frågan var av deskriptiv art och har kunnat besvaras ingående. En viktig slutsats var att det saknas tydliga riktlinjer från kulturpolitiken angående musikbiblioteksverksamhet. I den mån staten gör insatser på musikområdet sker detta framförallt via myndigheten Statens musikverk, som dock inom sitt uppdrag har en viss självständighet att bedöma sådant som musikens kvalitet, konstnärlighet och värde.

Metoden som använts var en förenklad variant av den kritisk-diskursanalytiska metod som utvecklades av Norman Fairclough. Genom att sätta analysmaterialet i ett historiskt och samhälleligt perspektiv, d v s genom att applicera den sociala praktik som valts som bakgrund åt undersökningen, har det kunnat visas att vissa attityder kring musik, biblioteksverksamhet och kultur i stort har en lång historia. Vissa attityder har förändrats med tiden, men andra etablerade sätt att se på och tala om kulturell verksamhet består i den nuvarande kulturpolitiken och i den statliga musikbiblioteksverksamheten.

Det kulturpolitiska området är stort och svåröverskådligt och omfattar inte bara statliga aktörer utan även media, konstnärer, ideella organisationer, förlag etc. vilka med största sannolikhet spelar viktiga kulturpolitiska roller. Denna undersökning behandlar inte inflytandet från dessa och ger heller ingen

heltäckande bild av den kulturpolitiska situationen idag, inte heller av musikbiblioteksverksamhet i landet – det blir mer av ett nålstick. Vad den dock förhoppningsvis har kunnat visa är att det inte finns något sådant som ett neutralt urval av musik eller andra kulturella uttryck på bibliotek.

Det är svårt att svara på frågan om hur man ska förhålla sig till den rådande situationen och huruvida utvecklingen varit positiv eller ej. Om staten alls ska vara engagerad i kulturfrågor kommer det alltid att bli ett eller annat kriterium som bestämmer vad som ska stödjas och inte stödjas. Det problematiska är kanske inte att man ägnar sig åt stöd och tillgängliggörande av vissa former av kultur, utan det faktum att det är svårt för den oinsatte att förstå på vilka grunder detta sker. Denna undersökning har varit ett försök att synliggöra vissa tendenser som leder till den kulturpolitik vi idag har samt konsekvenserna av denna. Mycket mer kunde säkert göras från de statliga kulturinstitutionernas sida när det gäller att förklara vad de sysslar med. Även för mig personligen som varit aktiv musiker framstår de som obskyra och framförallt menade för de redan insatta. I förhållande till 70-talets kulturpolitik kan dagens inställning betraktas som lätt uppgiven. Förespråkare av den rådande, mer distanserade attityden skulle förmodligen istället hävda att man idag har en mer realistisk kulturpolitik. Ytterligare studier av kulturpolitikens olika aspekter, till exempel hur den förverkligas på kommunnivå eller attityder och ideologiska uttalanden i media, skulle sannolikt bidra ytterligare till att ge svar på frågan om hur rådande kultur- och musikediskurser ter sig ut och huruvida den förda kulturpolitiken varit gynnsam eller inte för biblioteken och deras musikförmedling.

11. Käll- och litteraturförteckning

Tryckt material

- Bergquist, Madeleine & Bergquist, Susanne (2005) *Kulturarv, efterfrågan och musikalisk mångfald. En fallstudie kring bibliotekariers och användares uppfattningar om musikbibliotekets uppdrag och roll*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2005:6. Lund: Lunds universitet.
- Bohman, S. (2004) *Musiken i politiken: konstmusik som kulturarv*. Stockholm: Carlsson.
- Dougan, Kirstin (2016), "Music, youtube and academic libraries". I *Notes*, 72 (3).
- Frenander, Anders (red.) (2011) "Svensk kulturpolitik under 1900-talet: Kulturpolitik – vad är det?" I *Arkitekter på armlängds avstånd? Att studera kulturpolitik*, red. Frenander, A. Borås: Valfrid.
- Frenander, Anders (2012) "Statens förhållande till folkbiblioteken 1912-2012", I *Styra eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*, red: Frenander, Anders & Lindberg, Jenny. Borås: Valfrid.
- Klang, Kent (2011) "Vi är till för kommuninvånarna". *En kvalitativ studie av musikavdelningen på Enköpings kommunbibliotek*. Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, nr 546. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM.
- Kungliga biblioteket (2016), *Vision 2025. KB:s syfte, vision och målbild*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017), *Bibliotek 2016. Offentligt finansierade bibliotek*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2018), *Kungliga bibliotekets årsredovisning 2017*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga bibliotekets webbsida:
- "Biblioteksstatistik", URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/biblioteksstatistik.html> [2018-04-15]
 - "Bevarande", URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/bevarande.html> [2018-05-11]
 - "Bokens väg", URL: <https://www.kb.se/insamling-och-pliktleverans/sa-samlar-vi-in/bokens-vag.html> [2018-05-11]
 - "Det här gör vi", URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi.html> [2018-04-15]

- ”Digitalisering”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/digitalisering.html> [2018-05-11]
- ”Dokumentation”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/dokumentation.html> [2018-04-15]
- ”Gåvor”, URL: <https://www.kb.se/insamling-och-pliktleverans/sa-samlar-vi-in/gavor.html> [2018-05-11]
- ”Hitta i samlingarna”, <https://www.kb.se/hitta-och-bestall/hitta-i-samlingarna.html> [2018-05-11]
- ”Insamling”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/insamling.html> [2018-05-11]
- ”Musik”, URL: <https://www.kb.se/hitta-och-bestall/om-samlingar-och-material/musik.html> [2018-05-11]
- ”Musikkatalogen”, <https://kortkataloger.kb.se/musik/> [2018-05-11]
- ”Nationalbibliotek”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/det-har-gor-vi/nationalbibliotek.html> [2018-04-15]
- ”Ny instruktion för KB”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2018-01-19-ny-instruktion-for-kb.html> [2018-05-03]
- ”Pliktleverans”, URL: <https://www.kb.se/insamling-och-pliktleverans/sa-samlar-vi-in/pliktleverans.html> [2018-04-15]
- ”Styrning och organisation”, URL: <https://www.kb.se/om-oss/styrning-och-organisation.html> [2018-04-15]
- ”Så samlar vi in”, URL: <https://www.kb.se/insamling-och-pliktleverans/sa-samlar-vi-in.html> [2018-05-11]

LBK nr 100 af 30/01/2013 (Gældende). *Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed*. København: Kulturministeriet.

Musik och folkbibliotek. Rapport om en kartläggning av folkbibliotekens musikverksamhet (1984). Stockholm: Liber/Allmänna förlag.

Nationalencyklopedin, webbversionen:

- ”Musik”, URL: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/musik> [2018-04-22]

Nilsson, Sven (2003) *Kulturens nya vägar. Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent AB:

Nilsson, S., Persson, M. (2007) *Varför erbjuda populärmusik på folkbibliotek? En studie av hur folkbiblioteken i Sverige och Danmark önskar tillhandahålla populärmusik och i vilka syften*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2007:19. Lund: Lunds universitet.

Proposition 1996/97:3. *Kulturpolitik*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Proposition 2016/17:116, *Kulturarvspolitik*. Stockholm: Kulturdepartementet.

- Ramidov, P. (ed.) (1991) *The Foucault Reader. An Introduction to Foucault's Thought*. London: Penguin Books.
- Regeringskansliets webbsida:
- "Kultur", URL: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/> [2018-04-26]
 - "Kungl. biblioteket får tydligare forskningsprofil", pressmeddelande 2018-01-19, URL: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/01/kungl.-biblioteket-far-tydligare-forskningsprofil/> [2018-05-03]
 - "Mål för kultur", URL: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/> [2018-04-02]
 - "Regeringens proposition om kulturarvet antagen av riksdagen", pressmeddelande 2017-05-31, URL: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/05/regeringens-proposition-om-kulturarvet-antagen-av-riksdagen/> [2018-05-10]
- Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens musikverk*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Rådahl, Hans (1970) *'Urvalsprinciper'*. *Musik på bibliotek: En handbok för det dagliga arbetet*. Red. Per Halberg. Lund: Bibliotekstjänst.
- Scenkonstmuseets webbsida:
- "På scen", URL: <https://scenkonstmuseet.se/utställningar/pa-scen/> [2018-04-23]
- Schelin, Karin (2004) *Populärmusik på folkbiblioteket: en studie kring urval*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2004:94. Borås: Bibliotekshögskolan.
- Schilliger, Priska (2010) *Bibliografering av tryckt skönlitteratur och musikaler. En komparativ studie*. Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap nr 514. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM.
- SFS 1996/97:3 *Kulturpolitik*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 1996:1596 *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2007:1196 *Förordning med instruktion för Statens musiksamlingar*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2008:1421 *Förordning med instruktion för Kungl. biblioteket*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2010:1921. *Förordning om statsbidrag till musiklivet*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2013:1050. *Förordning om ändring i förordningen (2008:1421) med instruktion för Kungl. biblioteket*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skouvig, Laura (2008) "Michel Foucault – Viden, magt og biblioteket". Andersen, Jack, Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (red.)

- I *At forstå biblioteket. En introduktion til teoretiske perspektiver*. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening.
- SOU 1972:66-67. *Ny kulturpolitik*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2010:12. *I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken. Slutbetänkande av Utredningen om en nationell musikplattform*. Stockholm: Statens offentliga utredningar, 2010.
- Statens kulturråds webbsida:
- ”Kulturpolitiska mål”, URL: http://www.kulturradet.se/sv/Om-kulturradet/kulturpolitiska_mal/ [2018-05-10]
 - ”Om kulturrådet”, URL: <http://www.kulturradet.se/sv/Om-kulturradet/> [2018-04-26]
- Statens kulturråd (1979) *Fonogrammen i kulturpolitiken. Rapport från kulturrådet 1979:1*. Stockholm: LiberTryck.
- Statens musikverk (2012) *Musikverket – ett nytt konstverk tar plats på scenen*. Stockholm: Statens musikverk.
- Statens musikverk (2018) *Musikverkets årsredovisning 2017*. Tillgänglig som PDF via URL: <https://musikverket.se/wp-content/uploads/2018/02/Musikverkets-%C3%A5rsredovisning-2017.pdf>
- Statens musikverks webbsida:
- ”Barn- och ungdomspolicy”, PDF tillgänglig på URL: <https://musikverket.se/wp-content/uploads/2012/12/Barn-och-ungastrategi.pdf> [2018-05-10]
 - ”Besök biblioteket”, URL: <https://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/besok-biblioteket/> [2018-05-10]
 - ”Bibliotekets historia”, URL: <https://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/om-musik-och-teaterbiblioteket/historia/> [2018-04-15]
 - ”Center för kulturarv och kulturliv”, URL: <https://musikverket.se/om-musikverket/> [2018-04-15]
 - ”Om biblioteket”, URL: <https://musikverket.se/musikochteaterbiblioteket/om-musik-och-teaterbiblioteket/> [2018-04-15]
 - ”Om musikverket”, URL: <https://musikverket.se/om-musikverket/> [2018-05-10]
 - ”Viktiga dokument”, URL: <https://musikverket.se/artikel/viktiga-dokument/> [2018-05-10]
- Svensk mediedatabas webbsida:
- ”Om Svensk mediedatabas”, URL: <https://smdb.kb.se/smdb/om-smdb> [2018-05-11]

- Talja, Sanna (2001) *Music, Culture and the Library: An Analysis of Discourses*. Lanham, Md; London: Scarecrow Press.
- Tenggren, Karin (2008) *Digitalt material – Hur två musikbibliotek och två musikarkiv arbetar med att tillhandahålla material via sina webbplatser*. Masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, nr 401. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM.
- Vestheim, Geir (2010) "Kulturens och konstens autonomi: Från den tidiga borgerliga epoken till den senmoderna "skenande" världen". I *Arkitekter på armlängds avstånd? Att studera kulturpolitik*, red. Frenander, Anders. Borås: Valfrid.
- Wikström, E. (2003) *Musik på biblioteket – införandet av obligatorisk musikförmedling på danska folkbibliotek*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, 2003:24. Lund: Lunds universitet.
- Winther Jörgensen, Marianne och Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.